

TALLINNA ÜLIKOOL
RAHVUSVAHELISTE JA SOTSIAALUURINGUTE INSTITUUT
ELUSTIILIDE UURIMISKESKUS

UIMASTITE TARVITAMINE
JA SELLEGA SEOTUD RISKIKÄITUMINE TALLINNA
ÖÖKLUBISID KÜLASTAVATE NOORTE HULGAS

Peeter Vihma, MA
Prof. Airi-Alina Allaste
Rene Mäe, BA
Lii Araste, MA
Kaisa Kaha, BA
Hannaliisa Uusmaa, BA

TALLINN 2010

1. Uurimuse eesmärgid, ülesehitus ja meetod	3
2. Klubikultuur, uimastid ja Eesti.....	6
3. Risk ja kontroll	8
4.1. Stimulanditarvitajate kaks välja – peavool ja alternatiiv	12
5. Tallinna klubid	16
5.1. Maine ja positsioneerimine	17
5.2 Klubide koostöö politsei ja kiirabiga	20
5.3. Kontrolli teostamine turvatöötajate poolt.....	22
5.4. Klubide jaotus	26
6. Stimulantide tarvitamise praktikad.....	28
6.1. Uimastite hankimine	28
6.2. Tarvitamise kultuurid Tallinna klubimaastikul	35
6.2.1. Peavooluväli	36
6.2.2. Alternatiiviväli	38
6.2.3. Reivid ja „narkoklubid“	41
6.3. Varjamine ja sotsiaalne kontroll.....	43
6.3.1. Varjamine vanemate eest	44
6.3.2. Varjamine sõprade eest	45
6.3.3. Sotsiaalne kontroll.....	47
6.4. Stimulandid soo aspektist.....	52
6.5. Stimulandid rahvuse aspektist	56
7. Info ja ennetus	59
8. Stimulandid ja riskikäitumine	64
7.1. Tarvitaja tervis.....	64
7.1.1. Lühiajaliste terviseriskide tajumine ja maandamine	65
7.1.2. Pikaajaliste terviseriskide tajumine ja maandamistaktikad.....	70
7.2. Vägivald ja muud ohud teistele	73

1. Uurimuse eesmärgid, ülesehitus ja meetod

Uurimuse peamiseks eesmärgiks on ülevaate saamine klubilise uimastitarvitamise praktikate ja selle seotuse kohta riskihäirumisega Tallinna kesklinnas. Uuring keskendub eelkõige tavaklubides toimuvale, kuid nende mõistmiseks tuleb kogutud andmed paigutada noorte pidutsemiskonteksti. Seepärast on uuringus juttu ka väljaspool kindlat klubi toimuvatest üritustest, mida võib üldistavalt nimetada *reivideks*, ning mõnevõrra ka erapidudest korterites ja mujal (lähemalt allpool).

Üheks oluliseks uimastikäitumist puudutavaks teabeks on seos uimastite ja subkultuuride vahel – kas ja kuidas on erinevad uimastid seotud muusikastiilide ning käitumisnormide ja -praktikatega ning millised on uimastikasutajate sotsiaalse käitumise ja valikute põhjused ehk ratsionaliseeringud. Vastavat teavet saab kasutada uimastiennetus- ja riskivähendustegevuste planeerimisel. Kui uimastialane teave haakub noorte mõttemaailma ja praktikatega, võimaldab see kampaaniaid ja tegevusi tulemuslikumalt ning ressursse säästvamalt läbi viia.

Lisaks sellele on erilise tähelepanu all olemasolevate ennetus- ja kontrollimeetmete toimimine klubidega seotud isikute (juhtkond, DJ-d, turvatöötajad) seisukohast. Viimaste vaatenurgast pööratakse tähelepanu nii otsestele meetmetele, näiteks klubide turvakontrollile, kui ka asjaomaste toimijate suhtumisele ning praktikale uimastitarvitajate suunas. Et uimastitarvitamine klubides seondub klubi kui ärilise ettevõttega, mis korraldab ning mõjutab klubis toimuvat, on tähtis teada, millised on juba kehtivad praktikad ja hoiakud.

Käesoleva uuringu läbiviimisel pöörati palju tähelepanu uimastitarvitamisega seotud riskikäitumisele. Ühelt poolt võib riske määratleda ühiskonna seisukohalt, teiselt poolt aga tarvitaja seisukohalt. Mõlemal juhul on tähtis siduda riskide hindamine lisaks objektiivsetele määratlustele ka tarvitajate endi subjektiivsete hinnangutega. Nii saame teada, mida tarvitajad ise teevad oma (teadvustatud) riskide vähendamiseks.

Peamisteks uurimisülesanneteks on seega:

- Stimulantide tarvitamisega seotud noorte käitumismustrite uurimine Tallinna kesklinna klubides

- Uimastikasutuse ja sotsiaalmajandusliku positsiooni vaheliste seoste uurimine
- Uimastikasutamise, subkultuuride ja muusikastiilide vaheliste seoste uurimine
- Stimulantide, muude narkootikumide ja alkoholi (koos)tarvitamisega kaasnevate terviseriskidega arvestamise ning sellekohaste praktikate uurimine
- Klubides uimastitarvitamise ja/või sellega kaasnevate ohtude ärahoidmiseks rakendatavate meetmete uurimine
- Teabe saamine uimastite tarvitamisega seonduva võimaliku riskikäitumise või õigusrikkumiste kohta

Uuringu käigus viidi läbi 26 üksikintervjuud. Nendest 19 viidi läbi uimastitarvitajate ning 7 võtmeisikutega (klubide juhatajad, DJ-d, turvatöötajad). Uimastitarvitajate vanus jäi vahemikku 18-30 eluaastat. Intervjueeritute olid 4 naissoost ning 15 meessoost, mis peegeldab uimastitarvitamise suhteliselt laiemat levikut meeste seas. 16 intervjuud viidi läbi eesti ja 3 vene keeles.

Intervjueeritavate valikul oli eeltingimuseks mõne stimulandi (ecstasy, amfetamiin, kokaiin, GHB) tarvitamine viimase kolme kuu jooksul ja Tallinna ööklubide küllastamine. Intervjueeritavad leiti nii välitöö käigus klubides kui ka uurijate isiklike kontaktide kaudu.

Stimulante ja muid narkootikume tarvitavate Tallinna ööklubide küllastajatega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuude küsitluskavad olid koostatud teemade ja võtmeküsimuste põhjal, küsimuste sõnastus ning järjekord muutus vastavalt olukorrale. Tarvitajatele ja huvirühmadele valmistati ette erinevad küsimused (intervjuuküsimusi vt. lisa 1).

Lisaks intervjuudele viisid uurimisrühma liikmed kolme kuu jooksul läbi vaatlusi üheksas Tallinna klubis (Prive, Parlament, Spider, Seduction, Venus, Hollywood, From Dusk Till Dawn, EKKM, Korter). Vaatluse eesmärgiks oli eelkõige ülevaate saamine uurimuse sihtkeskkonnast. Uurimuse läbiviijad vestlesid küllastajatega ning jälgisid klubides toimuvat üldiselt. Tegu oli kirjeldava vaatlusega, mille tulemused jäid pigem analüüsi toetavaks materjaliks, mis aitasid uurijatel intervjuusid paremini mõista ja analüüsida.

Uurimuse eesmärgiks on sisevaate pakkumine uimastitarvitamisega seotud käitumisviisidele, mistõttu oleme intervjuuandmete analüüsimiseks rakendanud kvalitatiivset meetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi korral ei eeldata tulemuste üldistamist kogu potentsiaalsele populatsioonile (see nõuaks esmalt määratlust, milline oleks klubis uimastitega kokku puutunud isikute üldpopulatsioon – ülesanne, mis ilmselgelt jääb väljapoole rakendusuringu võimalusi), vaid sotsiaalse käitumise mustrite variatiivsuse väljaselgitamist.

Uurimisreportis on erinevate analüütiliste üldistuste illustreerimiseks kasutatud väljavõtteid intervjuudest. Need väljavõtted aitavad mõista uimastitarvitajate seisukohti ega käsitle üksikjuhuseid, vaid väljendavad üldisi tendentse. Väljavõtte järel sulgudes on intervjuueeritava kood: sugu, vanus ja järjekorranumbrit märkiv täht. Venekeelsed intervjuud on lisaks tähistatud väikese „v“-ga. Võtmeisikute intervjuud on tähistatud vastaja ameti kirjeldusega.

2. Klubikultuur, uimastid ja Eesti

Uimastid mängivad klubikultuuris märkimisväärset rolli. Väidetavalt sündis muusikastiil *acid house* ja sellele järgnev reivimuusika pärast seda, kui DJ-d ning tantsijad hakkasid ecstasy't tarvitama. Eestisse levisid sünteetilised uimastid klubikultuuriga samal ajal ning suuresti kasutati neid klubikultuuri kontekstis (Allaste 2006).

Uimastitarvitamise võidukäik muu maailma klubides leidis aset 1980. aastate lõpus. 1990. aastate keskpaigaks oli klubikultuurist ja selle kontekstis uimastite (eelkõige ecstasy ning amfetamiini) tarvitamisest saanud peavoolu ööelu osa.

Eesti on maailma (sealhulgas popmuusika ja popkultuuri) trendide seisukohast perifeeria, mistõttu need jõuavad siia hilinemisega. Suurem „tasalülitamine“ sai teoks iseseisvumise järel, kui Eestis hakkas liikuma nii modernistlikus, riiki ja riigisüsteeme ülesehitavas suunas kui ka postmodernistlikus suunas (Vihalemm, Lauristin). Viimast iseloomustavad postmaterialistlikud väärtused hõlmavad nähtusi nagu stiili olulisus, tööväliste tegevuste tähtsus inimese identiteedis ja hedonism (Scott 1990), mis moodustavad klubikultuuri olulise osa. Võib väita, et praeguseks on postmaterialistlikud väärtused levinud laiemalt ning saanud märksa suurema arvu inimeste tavaarusaamade osaks.

Klubikultuuri kujunemine Eestis on varasemate tööde põhjal jaotatud kolmeks perioodiks: esoteeriline periood (1991-1994), *underground*-periood (1995-1998) ning *mainstream*-periood (1998 ja edasi) (Allaste 2006). Niisugune periodiseering aitab mõista seda, kuidas Lääne klubikultuur jõudis kultuurihuviliste eliitide kaasabil Eestisse, muutus siin esmalt peavoolust selgelt eristuvaks ning küllaltki ühtseks subkultuuriks ja lagunes seejärel erinevateks suundadeks ning stiilideks – paljud neist on tänapäevaks saanud peavoolu- ja kommertsikultuuri osaks.

Klubikultuuri Eestisse saabumisest alates, eelkõige aga 1990. aastate keskel asetleidnud kommertsialiseerumisprotsessi kontekstis võis „uusi“ muusikastiile – *house*, *drum'n'base*, *trip-hop* – pidada alternatiiviks mõnevõrra varem ja laiemalt levinud stiilidele nagu *gabber*, *trance*, *techno* ning *eurobeat*. Esimesed kaks viimatimainitud stiilidest moodustasid omaette reivisuuna, ülejäänud kaks teisesid peavoolu-klubimuusikaks. Üldjoontes võib taolist kolmikjaotust – alternatiiv, reiv ja peavool – täheldada tänagi.

Siiski võib käesoleva uuringu tulemuste põhjal näha, et nendevahelisi piire on keeruline tuvastada, mille põhjuseks on muuhulgas muusikastiilide sulandumine üksteisega ja uute stiilide leiutamine (heaks näiteks on 2004. aastast alates palju tuntust võitnud *dubstep*). Iga erineva muusikastiili-subkultuuri „sees“ on nii avangard/*underground* kui ka peavoolu osa (Allaste jt., ilmumas). Näiteks eksisteerib peavoolu *drum'n'bass* artiste ja n-ö. alternatiivseid *drum'n'bass* artiste, kelle kuulajaskond teatud määral kattub. Teiseks põhjuseks on erinevate skeenede võitlus kultuurilise kapitali (Bourdieu) eest, mis seisneb avangardsemate muusikastiilide liikumises „massidesse“ ja sellest tulenevas devalveerumises avangardi/*undergroundi* silmis, millele järgneb siirdumine uudsemate muusikastiilide juurde.

Seetõttu ei ole peavoolu ja alternatiivmuusika kuulajate kui sotsiaalsete rühmade eristamine pelgalt muusikastiili järgi võimalik. Ehkki muusikastiilid annavad selleks mõningaid suuniseid, tuleb probleemile läheneda n-ö. seestpoolt, uurides klubiküllastajate tõlgendusi oma tegevusest. Rusikareegli järgi on alternatiivile iseloomulikuks tingimuseks selgemini väljakujunenud kultuuriliste koodide olulisus (viitab ju sõna „alternatiiv“ soovile erineda). Muusikastiil ja DJ-de isik omavad märksa suuremat kaalu kui abstraktne soov pidutseda, mis on esmatähtis peavoolu klubikultuuris osalejate jaoks.

3. Risk ja kontroll

Tänapäeva lääne ühiskondades, kus kontrolli enese elu üle peetakse tähtsaks, kasutatakse mõistet „risk“ ebaõnne, hirmutavate sündmuste või normist kõrvalekallete tähistamiseks. Näiteks kardab suurem osa inimestest töökaotust, lahutust, vähki, autoõnnetusse sattumist vms. Samas kui keskajal usuti religiooniga seotud kommete ja uskumuste üleloomuliku olemusse, mis pakkus selgitusi korrapäratusele, õnnetustele, katastroofidele, haiguspuhangutele, usutakse tänapäeval, et riskide vältimiseks saab midagi ära teha (Lupton 1999: 1-16). Enesekontrolli säilitamist nii töösuhetes kui ka eraelus, vähkitekitavate ainete vältimist ja liikluseeskirjade järgimist võib käsitleda meetmetena, mis ülaloodud riske – ebaõnne ning võimalikke kõrvalekaldeid – maandavad ja teatud kindlustunde loovad. „Riski“ mõiste väga laialdane kasutamine on pannud aluse tänapäevase ühiskonna kirjeldamisele „riskiühiskonnana“ (Beck 2005).

Kaasaegne tarbimisühiskond seab inimestele riski seisukohast vastuolulisi ootusi. Ühelt poolt innustatakse tarbimise kaudu riske võtma – kiiremat autot ostma, rohkem investeerima, eksootilisematel reisidel käima. Samal ajal aga survestatakse üksikisikut oma tarbimist piirama ja reguleerima. Näiteks alkoholitarbimine kujutab endast küll seltskondlikel koosviibimistel juurdunud normi ja alkoholi ostmine tavapärase majandustegevuse osa, kuid alkoholitarbimisega liialdamist käsitletakse hälbena, mis võib rikkuda füüsilise tervise, tuua kaasa haigestumise alkoholismi, rikkuda perekondlikud suhted jne. Nädalalõputi klubides pidutsemine on samuti tarbimisühiskonna loomulik osa, mis allub sarnastele kahetistele nõudmistele. Pidutsemine, tantsimine ja purjujäämine on tolereeritud, kuid peab aset leidma teatud piirides ning viisil.

Riski tähendus on ajaloo vältel muutunud. Varem oli riski mõistel neutraalne kõrvaltähendus, mis hõlmas nii potentsiaalseid kaotusi kui ka võite. Tänapäeval on „risk“ niisuguses tähenduses kasutusel eelkõige hasartmängude valdkonnas, tähistades teatud sündmuse esinemise tõenäosust kombineeritult võimalike kaotuste ja võitude määradega. Praegustes poliitilistes debattides on 'risk' kaotanud oma suhte tõenäosusteooriaga. Risk tähendab nüüd ohtu ja kõrge risk suurt ohtu. Douglas (2005) väidab, et mõiste „risk“ uus tähendus toimib niivõrd hästi just selle tugeva kallutatuse tõttu emantsipatsiooni suunas. Hasartmängus võis täringut visates raha võita, tänapäeval aga kaasnevad „riskidega“ vaid negatiivsed tagajärjed. Võimalikest positiivsetest tulemustest pigem ei räägita (Douglas 2005: 22-37).

Käesolevas uurimuses on riski käsitletud kahel erineval tasandil. Sõnade „uimastitarvitamine“ ja „risk“ ühendamise teel saab ühelt poolt käsitleda uimastitarvitamist sotsiaalse probleemina, millega kaasnevad paratamatult võimalused negatiivsete kõrvalmõjude ning tagajärgede ilmnemiseks. Tervise Arengu Instituut¹ toob oma kodulehel välja, et antud kümnendi teisel poolel tekkinud soosiv suhtumine narkootikumidesse on “seadnud ohtu nii inimeste tervise kui ka turvalise elukeskkonna” ning “lisaks tervislikele ja sotsiaalsetele kahjudele, mida uimastite tagajärjel isik endale tekitab, kasvab ka kriminaalsuse ja nakkushaiguste (HIV) levik”. Teiselt poolt võib uimastitarvitajate omapoolsetes riskimääratlustes näha, et uimastitarvitamisega kaasnevad teatud „võidud“ või „kasud“, mis väljenduvad mõnutundes ja positiivsetes emotsioonides või sotsiaalse ühtekuuluvustunde kasvus, mida uimastite tarvitamine pakub ning mille nimel üleüldse ollakse valmis riske võtma. Erineva sotsiaalse, kultuurilise ja haridusliku taustaga isikud hindavad teatud käitumisviise ning tegevusi erinevalt, vähem või rohkem riskantseks. Riskide tõlgendamine ja nende maandamine leiab erinevates rühmades aset erinevalt.

Eeltoodust tulenevalt võib väita, et kõik uuringu raames küsitatud kuuluvad stimulantide tarvitajate riskirühma. Näiteks tervisekahjustuste risk on neil mittetarvitajatega võrreldes tunduvalt suurem. Samas on uuringu üheks eesmärgiks selle väljaselgitamine, kas stimulantide tarvitajate rühmas saab eristada suurema ja väiksema riskimääraga tarvitajaid. Selle tuvastamine üksnes välise vaatluse kaudu on aga keeruline. Arvesse tuleb võtta nii uimastitarvitaja käitumist, sotsiaalset keskkonda, kus tarvitamine aset leiab, kui ka uimastitarvitajate tõlgendusi selle kohta, mida riskiks peetakse. Viimane võimaldab tuvastada, kas stimulantide tarvitajad ise võtavad midagi ette „väljastpoolt“ riskina käsitlevate võimalike ohtude maandamiseks. Taoline lähenemine aitab riskikäitumise maandamisele suunatud riiklikke tegevusi optimeerida nii mõju kui ka maksumuse poolest, seostades need tihedamalt tarvitajate mõttemaailma ja käitumispraktikatega.

¹ Tervise Arengu Instituut. *Uimastid ja uimastipoliitika Eestis*. <http://www.tai.ee/?id=2536>

4. Stimulantide tarvitajad ühiskonnas

Üks põhilistest arutlusteemadest uimastikäitumise valdkonnas viimaste aastate vältel tuleneb Parkeri, Aldridge'i ja Meashami (1998) tööst, milles nad väidavad, et „kergemate“ uimastite (kanep, ecstasy, amfetamiin ja LSD) meelelahutuslik kasutamine on noorte seas normaliseerunud. See tähendab, et uimastid on laialt kättesaadavad ja neid on pakutud suurele osale noortest, kellest omakorda suur osa on neid proovinud ilma uimasteid regulaarselt kasutama hakkamata. Noored, kes uimasteid meelelahutuslikult kasutavad, käsitlevad seda riskantse, kuid kultuuriliselt aktsepteeritud vaba aja veetmise vormina. Vastavate väidetega (ja normaliseerumisteooria kehtivusega Eesti kontekstis) võib nõustuda või mitte, kuid meiegi töö tulemused näitavad, et uimastite eelkirjeldatud viisil proovimine ei seonu sotsiaalse positsiooniga nõnda, nagu seda varem arvatud on. Valge keskklassi hulka kuulumine ei „hoia uimasteid eemal“ ja etnilisse vähemusse kuulumine Inglismaal, kus Parkeri jt. uurimus läbi viidi, ei ennusta uimastiproovimist. Sarnaste järeldusteni on jõudnud mitmed varasemad uuringud, sh. Eestis (Allaste 2006, Vihma 2006).

Samas on heroini ja muude opiaatide (ained, mida Parker jt. oma valimisse ei hõlmanud) proovimine, mis hõlpsasti tarvitamiseks üle läheb, levinud pigem marginaliseerunud isikute seas. Eestis on nendeks suures osas venekeelne elanikkond (Downes 2003).

Koolinoorte seas pole uimastitega katsetamise osas eestlaste ja venelaste vahel suuri erinevusi. Viimase nelja aastaga on vahe oluliselt vähenenud, ning kohati tarvitavad eesti rahvusest õpilased uimasteid rohkemgi (näiteks kanepitoodete proovimine venelaste/eestlaste seas: 36/17 protsenti 2003. aastal ja 20/28 protsenti 2007. aastal). Märkimisväärset erinevust võis 2007. aastal täheldada vaid kanepi ja alkoholi koostarbimise osas – eestlastel 18%, venelastel 9%. Sotsiaalsetest mõjuritest koolinoorte uimastikäitumisele on mainitud veel perekonnatüüpi: alkoholi tarbimist ja suitsetamist tuleb sagedamini ette noorte seas, kelle vanemad on lahus või kellel on üks kasuvanem. Uimastite tarvitamisega seoses niisugust erinevust perekonnatüüpide vahel ei avaldu (Allaste 2008). Seega võib eeldada, et „kergemate“ uimastite proovimine, mille hulka kuuluvad ka selle uuringu keskmes olevad stimulandid, ei sõltu Eestis tõepoolest rahvusest ega sotsiaalmajanduslikust positsioonist.

Käesolevas analüüsis on sotsiaalmajandusliku olukorra määramisel ühese skaala – näiteks majandusliku – kasutamise asemel rakendatud Bourdieu (1984) teooriat, mille kohaselt ühiskond jaguneb erinevateks väljadeks vastavalt kapitali kolmele liigile – majanduslikule, kultuurilisele ja sotsiaalsele kapitalile. Intervjuudest selgus, et Tallinna ööklubides tarvitavad stimulante väga erineva ühiskondliku positsiooniga külastajad. Samu uimasteid on proovinud nii kõrgemast keskklassist pärit doktorant kui ka korduvalt koduvägivalla ohvriks langenud ja tihti elukohta vahetanud, väga ebakindla sotsiaalse tausta ning keskhärdusega noor. Kõrge riskiastmega uimastikäitumine – suured kogused, mitu päeva järjest, „ärakukkumiseni“, mitme uimasti/uimasti ja alkoholi koostarbimine – on levinud nii ühiskondlikus hierarhias kõrgel kui ka madalal asuvate noorte seas.

Siiski saab väita, et erinevate kapitalide – majandusliku, kultuurilise ja sotsiaalse – kvantiteet ning kvaliteet võimaldavad ennustada uimastikäitumist tulevikus. Uimastipraktikad võivad küll olla samad, kuid nende tagajärjed erinevad. Näiteks järgneb ohtrale uimastitarbimisele ja sõprade seas müümisele, mis on levinud kõigi stimulantitarvitajate seas, uimasti „diilimine“ pigem neil noortel, kelle suhtlusvõrgustikku kuulub enam deviantse käitumisega või kriminaalkorras karistatud isikuid. Suure kultuurilise kapitaliga noorte seas on uimasti „diilimine“ negatiivse konnotatsiooniga ja sellega tegelemise tõenäosus väiksem. Samas pole riski suurenemine sotsiaalmajandusliku positsiooniga seotud vaid ühesuunaliselt. Suurema kultuurilise kapitaliga noorte jaoks on öö läbi pidutsemine ja intensiivne suhtlemine võimaluseks sotsiaalses hierarhias kõrgemale tõusta. Alkoholitarbimine on sealjuures normiks. Seepärast tarbitakse koos alkoholiga uimasteid, mis aitavad alkoholi mõju vähendada ja takistavad „ärakukkumist“. Niisugune käitumine suurendab oluliselt terviseriski.

Stimulantide tarvitajate suhestamisel laiemal ühiskonnaga tuleb arvestada seda, et Tallinna kesklinna ööklubides pidutsemine nõuab teatava kapitali olemasolu. Majandusliku kapitali poole pealt eeldab klubide küllastamine piletiraha olemasolu (klubist olenevalt 50-250 krooni) ja kulutusi alkoholile, samuti raha „klubi jaoks sobiva“ riietuse ning taksoga kojusõidu jaoks. Osa neist kulutustest saab sotsiaalse kapitali abil tasalülitada, näiteks saab klubidesse sisse *guestlist*’i (turvatöötaja käsutuses olev nimekiri, kuhu kuuluvad saavad klubidesse sisse odavamalt või tasuta; listi pääseb tutvuste kaudu klubiomanike, töötajate, DJ-de või peokorraldajatega) kuuludes, taksosõidust aga päästab võimalus ööbida kesklinnas elava sõbra juures. Igal juhul tuleneb sellest, et käesoleva uuringu keskmes on ennekõike isikud, kelle majanduslik (või kultuuriline) võimekus ei muuda neid ühiskonnas marginaalseks.

Samas ei külasta kõik stimulantitarvitajad keslinna ööklubisid, mistõttu ei võimalda käesolev uuring nende käitumismustreid Tallinnas ammendavalt kirjeldada. Eraldi tuleks uurida äärelinnade (Lasnamäe, Mustamäe, Kopli) ööklubisid ja stimulantitarvitajaid, kes kasutavad uimasteid pigem kodus või kellegi juures külas. Võib suurema tõenäosusega eeldada, et nende uimastitarvitajate „ohutusvõrk“, mis neid riskikäitumisel toetaks, on kaduma läinud.

4.1. Stimulantitarvitajate kaks välja – peavool ja alternatiiv

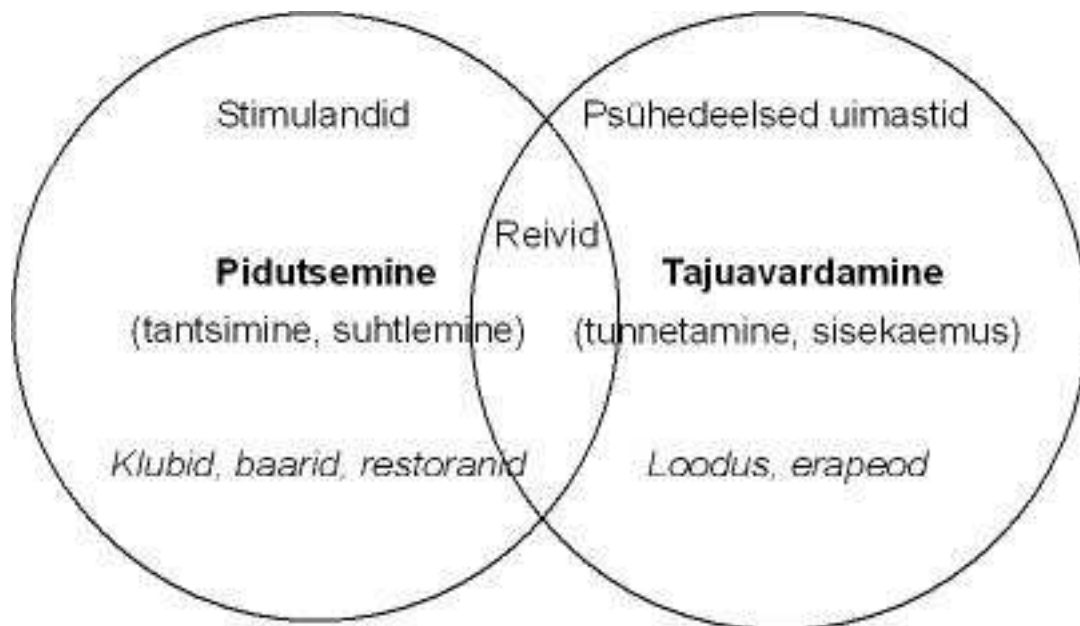
Klubis stimulante tarvitavaid noori saab jagada kaheks teineteisest selgelt eristuvaks rühmaks, kasutades nii Bourdieu (1984) teooriat ühiskondlikust kihistumisest, Salasuo (2004) skeemi uimastitarvitajate kultuuride jaotuse kohta kui ka käesoleva uuringu materjali põhjal tehtud üldistusi.

Kui varasemad teoreetikud jagasid ühiskonda kihtideks pigem majandusliku seisundi ning mingil määral ka huvide põhjal, siis Bourdieu (1984) kirjeldas ühiskonna kihistumist majandusliku kapitali, kultuurilise kapitali ja sotsiaalse kapitali abil. Majanduslik kapital selgitamist ei vaja, kultuuriline kapital tähendab ühiskonnas käibelolevat teavet kultuurinähtuste kohta ja keeleoskust, kuid ka maitse-eelistusi, ning sotsiaalne kapital seisneb suhete (ja suhtevõrgustike) valdamises, mis võimaldavad üht liiki kapitali teist liiki kapitalide vastu vahetada (näiteks oskust mõnel teemal hästi kõnelda võib tutvusi omades „vahetada“ nt. lõunasöögikutse või avaliku esinemise tellimuse vastu).

Ühiskonna erinevatel „väljadel“ „käibib“ erinev kapital. Bourdieu käsitluses eksisteeris tolaaegsel Prantsusmaal kolm „välja“: majanduseliit (juhid ja ettevõtjad), kultuuriline eliit (haritlased ja õpetajad) ning töölisklass. Viimane omas suhteliselt vähe mõlemat kapitali: tööliste korral on tähtis märkida, et majanduslikult ja kultuuriliselt aktsepteeritakse oma alluvat positsiooni, erinevalt majanduslikust või kultuurilisest eliidist, mis toimivad n-ö. trendiseadjatena. Eestis on erinevate väljade eristamine keeruline, tulenevalt ühiskonna väiksusest ja kõigi kapitaliliikide kogunemisest kitsa eliidi kätte (Allaste jt. 2005). Siiski annab Bourdieu (1984) teooria kasutamine käesolevas uuringus võimaluse klubides pidutsejate erinevuste välja toomiseks.

Bourdieu (1984) kirjutab lisaks kuuluvusele sellest, kuidas erinevates kihtides väärtustatakse erinevaid kultuurilisi sümboleid. Mida peetakse maitsekaks ja mida mitte, sõltub „väljast“. Klubikultuuri kontekstis tähendab see teadmist, millised klubid on „trendikad“, milline on „õige“ muusika ja klubis kantav riietus ning milline on sobiv pidutsemisstiil. Viimane hõlmab ka alkoholi ja uimastite valikut ning nende kasutamist kontrollivaid norme.

Mikko Salasuo (2004: 162-168) on meelelahutusliku uimastitarvitamise kultuuri jaotanud laias laastus kaheks – „pidutsemine“ ja „taju avardamine“. Esimene iseloomustab stimulantide ja teine psühhedeelseste uimastite tarvitamist. Kahel kultuuril on küll kokkupuutepunkte, kuid veelgi rohkem erinevusi. Erinevate kultuuridega seonduvad erinevad uimastitarvitamise kohad: stimulantitarvitajatega ööklubid, baarid ja restoranid, psühhedeelseste uimastite tarvitajatega pigem korterid ning loodus. Reivid asuvad kahe kultuuri ristumiskohas.

Salasuo (2004) skeemi järgi asub stimulantitarvitajate kultuur Tallinna ööklubides skeemi vasakpoolsema ringi – „peokultuur“ – sees. Uurimuse tulemuste põhjal tuleb klubides pidutsejaid absoluutsesse sotsiaalsesse hierarhiasse paigutamise asemel kahte suuremasse rühma jagada. Üldistatult võib väita, et peamiseks erinevuseks rühmade vahel on erinevad kultuurilised koodid, mis klubide küllastamisega kaasnevad.

„Alternatiivi“ sisemine hierarhia põhineb kultuurilisel kapitalil, mis klubikultuuris seisneb muusika, artistide, riietuse ja ka uimastite tundmisel. Ehkki „alternatiivne“ ringkond koosneb mitmest subkultuurist ja selle piirgi pole päris selge, võib vastavate teadmiste kirjeldamiseks kasutada „subkultuurilise kapitali“ (Thornton 1995) mõistet, mis tuleneb otseselt Bourdieu (1984) kultuurilise kapitali kasutusest.

Nõnda pole alternatiivringkonna jaoks oluline lihtsalt „peole minek“ – tähtis on seegi, millist muusikastiili klubis mängitakse. Selle põhjal valitakse klubi ja ka sobiv üritus.

Kui ma lähen... peole, siis ma tahan, et on küll hea muusika, mitte et ma ei lähe lihtsalt niisama sinna seltskonna pärast või... Kui juba tantsupeole minna, siis /.../ seltskond seltskonnaks, noh.

K: Aga milline on hea muusika?

Ma ise idee poolest kuulan tegelikult klubirocki. Kui peole minna, siis on mingisugune electro, mingisugune aeglane trumm ja bass või mingi siuke asi. (N21)

Oskus esinemiste ja pidude osas kaasa rääkida on alternatiivringkonnas tähtsaks kultuurilise kapitali osaks. Eriti oluline on see nende alternatiivringkonna liikmete jaoks, kelle töö on seotud muusikaga. Neid võiks nimetada alternatiivringkonna avangardiks, kes oma tegevusega määravad nii muusika- kui ka riietumisstiili trende. Niisuguste isikute jaoks on pidude küllastamine muutunud lausa „kohustuseks“, et säilitada oma positsiooni.

Ma valingi just üritusi täpselt selle järgi, et milleta ma järgmine nädal nagu normaalselt sotsialiseeruda ei saaks... kaasarääkimise osas... Ehk siis idee järgi kui on mingisugune suurem artist, kes nagu veitsa huvi pakub ja kes pole... Eestis käinud (M23b)

Peavooluringkonnas ei ole kultuuriline kapital nõnda tähtis. Pigem on klubide küllastamise kriteeriumiks „oma seltskonna“ olemasolu, kellega koos pidutseda. Eesmärgiks ei ole niivõrd teatud muusikastiili või kindla esineja kuulamine, kuivõrd hea enesetunne ja „peopanemine“.

K: On sul on mingi oma muusikastiil mille järgi sa [klubi] valid?

Ei tegelt ei ole nii väga... Seltskonna järgi pigem ja ikkagi kus rohkem tuttavaid ja sõpru on (M22)

Et „peopanemise“ põhiliseks eeltingimuseks on materiaalse kapitali olemasolu, siis seisavad peavoolu hierarhia tipus pigem materiaalse kui kultuurilise kapitali poolest rikkad isikud, kes saavad endale lubada elitistlikumat meelelahutust.

K: millistel pidudel sa näiteks praegu käid?

Praegu... ütleme nii, et pigem aint klubides või noh ütleme, jah siukestes rahulikumates kohtades, glamuursetes. Meil on isegi... sõpradega kujunenud välja siuke stiil, et mingi kord kuus käime lihtsalt restoranides lihtsalt istume ja sööme ja peale seda näiteks läheme kuskile ööklubisse välja veel...Et siukestes väga geto kohtades ei käi (M25)

Vastavalt niisugusele kultuurilisele eristusele jagunevad kaks pidutsevat välja ka Tallinna ööklubide vahel. Tallinna väiksust arvestades leidub klubisid, mis majutavad mõlema välja pidutsejaid, kuid suuremas osas jagunevad Tallinna kesklinna ööklubid peavoolu-alternatiivi jaotuse järgi.

5. Tallinna klubid

Tallinna kesklinnas tegutseb vähemalt 30 ööklubi, millele lisanduvad äärelinnade klubid, kohvikud ja baarid, kus korraldatakse tantsuüritusi, ning regulaarse toimumiskohata reivid. Klubide rohkust arvestades põhineb käesolev analüüs teoreetilistest kaalutlustest lähtuval pistelisel vaatlusel, mistõttu võib reaalsuses esineda väikeseid kõrvalekaldeid kirjeldatud tüüpidest. Siiski saab täie veendumusega väita, et uimastitarvitamise praktikate poolest on saadud hea ülevaade Tallinna lõbustusasutustes toimuvast.

Sarnaselt muusikastiilide piiride hägustumisele on raskendatud ka peavooluklubide ja alternatiivklubide eristamine. Eesti klubikultuuri algusaegadega võrreldes on elektroonilist klubimuusikat mängivaid klubisid oluliselt rohkem. Kui esialgu olid püsivad klubid mõeldud eelkõige peavoolumuusika mängimiseks ja alternatiiv-klubikultuuri harrastati pigem erapidudel või reividel, siis nüüd korraldavad mitmed Tallinna kesklinna klubid erinevale publikule ning maitsele suunatud üritusi. Eelkõige on niisugusteks klubideks Hollywood, Club Prive ja von Krahl, mida võib pidada edukaimateks erinevate sihtrühmade köitjateks. Klubide tüübi järgi liigitamist raskendab ka see, et Tallinna väiksust ja klubide rohkust arvestades üritatakse võimalikult palju teistest eristuda.

Uuringu käigus ilmnes, et Tallinna kesklinnas eksisteerib paralleelselt vene- ja eestikeelne klubiskeene. Ehkki peavooluklubide hulgas leidub neid, mis püüavad meeldida mõlemale keelerühmale, on suurema osa klubide eelistused selged, väljendudes muusikavalikus, reklaamplakatil kasutatud keeles ja teenindajate rahvuses. Mõlemakeelsele publikule orienteeritud klubideks on Parlament ja Spider (vähem Hollywood, mis oma populaarsuse ning „igale maitsele“ orienteerituse tõttu köidab väga erinevat publikut. Muide, paljud ööklubid kasutavad oma afiššidel inglise keelt, mistõttu publikuorientatsiooni tuleb n-ö. lugeda ridade vahelt). Peamiselt venekeelsele publikule orienteeritud klubideks on Oscar, Seduction, Ibiza ja From Dusk Till Dawn. Hierarhiseerumine eksklusiivsema-laiema publiku skaalal esineb nii eesti kui ka vene klubide korral. Eelkõige väljendub see pileti ja alkoholi hinnas, lisaks klubikaardi olemasolus ning „nägude kontrollis“ klubi uksele.

Uimastite ja klubikultuuri ühisosa on suur, kuid ametlikult kehtib kõigis Tallinna klubides seadusest tulenev nulltolerants uimastite suhtes. Klubide juhid ja omanikud on seda lisaks intervjuudele väljendanud ajakirjanduses, kui uimastitarvitamine on sattunud avalikkuse tähelepanu alla (näiteks 2006. aasta lõpus väidetavalt klubis Hollywood mürgitatud neiuiga

seoses). Tegelik praktika erineb klubide ametlikust seisukohast kahel peamisel põhjusel, mida selles peatükis järgnevalt käsitletakse.

5.1. Maine ja positsioneerimine

Kuivõrd väikese Tallinna piduliste tähelepanu eest võistleb omavahel mitu üsna sarnase muusikavaliku, sisekujunduse ja hinnatasemega ööklubi, on maine see, mis klientuuri kinnistab või eemale peletab. Mainest sõltub, kas klubikülastajad on pigem suure või väikese majandusliku kapitaliga. Maine kujundamise oluliseks komponendiks on klubi poliitika uimastitarvitajate suhtes. Vaatamata sellele, et klubi juhatajad peavad uimastitarvitamist klubikultuuriga paratamatult seotud nähtuseks, üritatakse uimastitarvitamist ohjata. Üldise trendina võib välja tuua, et mida elitaarsem on klubi, seda vähem on seal näha ilmselgelt uimasteid tarvitanud isikuid. Poolavaliku stimulantide tarvitamiga lepitakse pigem „narkoklubides“ ja „reividel“. Lisaks intervjuudele kinnitavad seda vaatlusandmed. Klubide suhtumise ja klientuuri vahelise seose näitena toome ühe klubi juhi kogemuse sellest, kuidas klubi juhtkonna vahetuse järel üritati klubi uimastitega seotud mainet „puhastada“ ning anda märku klubi elitaarsemast hoiakust.

[Narkootikumide kasutamine] on probleemne selles mõttes, et keegi ei taha enda klubile nagu templit külge või siukest mainet, kus tarvitatakse narkootikume... Hea küll, et lubatud see ei ole küll kuskil, eks. Aga et jääks siuke kuulsus, et on nagu lubatud, et keegi ei tee midagi ja nii ja naa, et seal võib olla, seal võib käia. Selles suhtes on probleem... Mis nagu meie puhul [oleks] superluks, et kui me saaks ütlemine... järjekorras... rahva ees mingisuguse droogi kätte ja sealsamas rahva ees, et öelda, et „Kuule sina, et kõik, nägemist, head aega“, see paneb nagu rohkem inimesi mõtlema, et tõesti siin on siuke asi, et [kui] siin vahele jääd suga ongi kõik. (Peavooluklubi turvajuht)

Uimastitarvitamist tolereerivad klubid sildistatakse „narkoklubideks“. Näiteks oli kõnealune klubi enne juhtkonna vahetust „narkoklubi“. Eestlastest vastajate seas kehtib arusaam, et kõik vene küllastajatele suunatud klubid on „narkoklubid“, mis kindlasti ei vasta tõele. Enamus vene klubidest ei erine muudest, uimasteid mittetolereerivatest klubidest. Nagu vaatlustest ja intervjuudest ilmneb, on enamus „narkoklubide“ klientidest tõepoolest venekeelsed. See aga viitab tendentsile, et kõigepealt positsioneerib klubi ennast uimastitarvitamise tolereerimise kaudu, meelitades nõnda kohale uimasteid tarvitavad kliendid.

Peamiseks põhjuseks, miks uimasteid klubist eemal soovitakse hoida, on kuvand uimastite ja vägivaldse või teisi küllastajaid häiriva käitumise seosest. Samas märgivad turvatöötajad, et tavaliselt on uimastijoobe eristamine alkoholijoobest keeruline ja sõltub turvatöötaja pädevusest (vt. ka järgmine peatükk „Kontrolli teostamine turvatöötajate poolt“).

K: Kust algab probleem?

Kui sa jälle näed, et... kui suvaliselt keegi kuskil maas seal lamab. Või siis paneb laua taga. Okei, noh seal on kaks võimalust, et kas ta on nagu alkoga üle pannud või ta siis lihtsalt on, eksju, mingi asja mõju all. Ja noh eks seal turvamehed ikka pupilli ka vaatavad, selles mõttes... (Peavooluklubi juhataja)

Samas ilmnes intervjuudes turvatöötajatega sageli konstruktsioon, kus uimastitarvitamine omistati küllastajale tagantjärele, pärast kaklust või agressiivse käitumise avaldumist. Teise võimalusena omistati uimastitarvitamine üledoosi saanud tarvitajatele, kellel ilmnevad vastavad sümptomid – tasakaaluhäired, reaalsusetaju kadumine, närvilisus või agressiivsus, tõmblused. Uimastitarvitajate võrdkuju – keda soovitakse klubist eemal hoida – on seega laamendav ja kaklev (või mõnel juhul magav) isik, kes on eestlastest klubitöötajate jaoks stereotüüpiliselt venelane.

[Vanas klubis] oli siukseid väga emotsionaalseid ja väga füüsilisi ja igasuguseid veriseid võitluseid. Alguses oli ikka päris probleem nendega, aga meil oli selles suhtes kindel plaan ka nii kui me uue omanikuga uksed avasime, et see vana klientuur kõik... mitte üks piuks. Ja läks kuu-kaks ja me oleme suutnud selle eemal hoida sealt. /.../ Vana klientuur oli enamuse venelased, 90% vene rahvusest. Venelasel ja venelasel on vahe. Ütleme siuke normaalne inimene, kes tulebki oma naisega või sõprade-sõbrannadega lõõgastuma. Jah, me laseme ta sisse, sest noh silma järgi sa ei tea ju tegelikult, mis inimesega on tegu. /.../ Aga muidugi enamuse oli puhas kõnts seal, kes seal käis, eks. (Peavooluklubi turvajuht)

See tähendab, et klubidest ei soovita eemal hoida mitte uimastite tarvitamist kui sellist, vaid klubi mainega mittesobivat käitumist. Sellest lähtuvalt tehakse retoorikas vahet probleemse tarvitaja ja meelelahutusliku tarvitaja („kes lihtsalt võtab veel mingit ainet lisaks“) vahel. Vahetegemise kriteeriumiks on lisaks käitumisele ained, mida tarvitatakse. Klubitöötajate jaoks seonduvad probleemidega – üledoosid, kaklused jms. (eelnevalt toodi välja ka nende stereotüüpne seostamine venelastega) – ecstasy ning amfetamiini tarvitamine. Kokaiin käib

levinud stereotüübile vastavalt kaasas kõrgema majandusliku positsiooniga, millega probleeme ei seostata.

Täna ma olen täheldand, et /.../ mingid siuksed ecstasy ja mingi selline rattad ja need on rohkem vene ringkonnas rohkem mingitel üks üritustel, kus ma tegelt ise ei käi. Pole isegi aimugi onju. [Meie klubis] tegelt ma ei näe täna enam sellist... Meie oleme propageerinud pigem siukest nagu kvaliteet aega, kokteile... Aga kindlasti rahaga tuleb kaasa jälle kallimad narkootikumid või mingisugune kokaiin... (Eliitklubi juhataja)

Et uimastitarvitajate kontroll oleneb turvatöötaja kompetentsist ja otsustest, võib ette tulla juhuseid, kus uimastitarvitajaid mitteametlikult tolereeritakse. Isikuid, kes küllastavad klubi sageli (suur majanduslik kapital) või omavad tutvusi klubi töötajate seas (suur sotsiaalne kapital), võivad ennast uimasteid tarvitades turvalisemalt tunda. Neid lubatakse vahel klubidesse üldisele nulltolerantsile vaatamata.

Eelmine nädal oligi vist. Päeva ma ei mäleta, nädala sees kusjuures oli see. Tuli üks autotäis mehi seal. Noh, ütleme viis meets autos. Ja kuna tuli välja niimoodi, et üks nendest oli ütleme siis klubiomaniku hea tuttav ja rahvast oli ka suhtkoht vähe klubis, et siis me nagu tegime erandi, et lasime nad sisse. Kuigi oli näha, et olid tarvitand narkootikume ja noh siukseid aineid (Peavooluklubi turvajuht)

Sarnast suhtumist, mis võimaldab tutvusi ära kasutades klubis ennast „vabamalt tunda“, kinnitavad ka klubide küllastajad.

Selle [ööklubi]ga ongi see, et seal on kõik nagu jube head tuttavad juba. Et töötajad, mingeid turvamehi isegi tead juba ja niimoodi. Tegelt seal isegi välja ei visata, nii-öelda kui väga mingi tagurpidi ei ole, onju. Noh, on visatud paar korda, aga... aga siis olin ka ikka täitsa purjus, noh. Aga siis ma ei olnd nagu midagi muud jällegi teind. Et juba magasin kuskil seal... (M30)

Tutvuste või mõjuvõimu omamise abil endale sobivate „kõrvalteede“ rajamine on väikeses Eestis mitte ainult klubides esinev nähtus. Intervjuudest selgub, et „peavoolu-“ ja „eliitklubides“ on esinenud juhuseid, kus turvatöötaja on kokku leppinud isikutega, kes soovivad uimasteid klubis müüa ning neid turvakontrollist läbi lubanud. Klubide personali sõnul niisuguste kokkulepete avastamisel turvatöötaja vallandatakse. Ehkki tegelikku praktikat kontrollida on raske või võimatu, võib (klubi maine tähtsust arvestades) eeldada, et

intervjueeritavate jutt vastab tõe. Leppimine uimastimüügiga klubis võib kiiresti kaasa tuua meedia ja politsei huviorbiiti sattumise, mis klubide juhtivtöötajate sõnul mõjub klubi mainele väga halvasti.

Seega nähakse uimastitarvitajaid klubile probleemsetena niivõrd, kui võrd vägivaldne ja ebaadekvaatne käitumine võib rikkuda klubi mainet. Klubid, mille asukoht mainehierarhias ei ole klubiomanikele tähtis, suhtuvad uimastitesse leplikumalt, ehkki vägivaldset käitumist ei lubata üheski klubis. Tutvuste kaudu saab mõningatel juhtudel saavutada suurema vabaduse uimastite tarvitamiseks klubis, kuid maine olulisust ja Tallinna väiksust arvestades ei laiene see klubis uimastite müümisele.

5.2 Klubide koostöö politsei ja kiirabiga

Kui ööklubi uksel või klubi sees leitakse külastajalt narkootikume, sõltub politseisse pöördumine klubi turvatöötajatest ja klubi juhtkonna korraldustest. Klubi poliitika sõltub omakorda mitmest asjaolust, ent üldiselt kutsutakse rangemat kontrolli teostavatesse klubidesse politsei sagedamini.

Et uimastitega vahelejäänud külastaja kinnihoidmine politsei tulekuni nõuab eritähelpanu ja tähendab turvatöötaja muudest töökohustustest kõrvalejäämist, saavad seda endale lubada pigem suuremad klubid. Lisaks suuremale turvatöötajate arvule on neis eraldi ruumid, kuhu vahelejäänud toimetada. Väiksemates klubides ei saa turvatöötajat tema kohustustest eemale lubada, samuti puudub mõnes väiksemas klubis koht, kus kahtlustatavat politsei saabumiseni kinni pidada.

Klubide kahetist suhtumist võimendab nende sõnul ka politsei tegutsemine ja suhtumine. Nädalalõppudel on politseipatrullid õhtuti ja öösiti hõivatud, mistõttu klubidesse saabutakse väljakutsete peale mõnikord kuni poole tunnise hilinemisega. Kiiremini jõutakse klubidesse, mis asuvad kohtades, kus politseid sagedamini kohata võib (Vanalinn, Tornimäe). Mida pikem on ooteaeg, seda väiksem on motivatsioon uimastitega vahelejäänud külastaja klubis kinnihoidmiseks.

Lisaks võib klubitöötajate sõnul kohata politsei kahetist suhtumist. Ühelt poolt ollakse n-ö. ühel poolel, s.t. nii politsei kui ka klubide eesmärgiks on uimasteid kasutavate isikute kindlakstegemine ja vastutuselevõtmine. Teiselt poolt näevad politseinikud klubitöötajate sõnul klubisid kui uimastitarvitamist soodustavaid ettevõtteid.

Kui on ikka nagu narkoasi, siis on puhas politsei. Noh, eks sellega muidugi... noh, kuidas ma ütlen. On nagu jama olnud selle poole pealt, et... Osalt me teeme head tööd, eksju, et me neid püüame. Politsei silmis me oleme jälle... nõmedad, et „teil on mingisugune narkourgas siin.“ (Peavooluklubi juhataja)

Lisaks ei soovita politseinikke klubiruumidesse sisse lasta põhjusel, et sagedane kohtumine nendega võib klubiküllastajatele häirivaks muutuda ja klubi mainele negatiivselt mõjuda. Seepärast lubatakse vahelejäänud küllastajatel võimalusel lahkuda politseid kutsumata. Seda juhtub pigem uimastite tarvitamiselt kui valdamiselt tabatud küllastajatega.

On siukseid, kes jäävad soiku. Lihtsalt kustuvad ära sinna, siis kas sinna klubi territooriumile või välja. Kus nad mingil ajal nagu peatuvad, sinna nad siis jäävad, eks. Et neid üles turgutada... Ja siis vajadusel, kui ise hakkama ei saa, siis ta lähebki kas siis politsei või kiirabiga minema. Enam-vähem me oleme nagu ajand seda joont, et, kui varalist või siis moraalset kahju ei ole nende tarvitajate poolt tekitatud, et siis nad lihtsalt lahkuvad meie klubist. /.../ Et vaadaku siis oma tee, kuhu lähevad. (Peavooluklubi juhataja)

Politsei kutsumise sagedust mõjutab ka turvatöötajate hinnang selle kohta, kas tegemist on isiklikuks tarbimiseks või müügiks mõeldud kogusega. Koguste hindamisega seoses kerkis intervjuudes esile välismaalt pärit küllastajate teema Eesti klubides. Et mõningates Lääne-Euroopa klubides suhtutakse uimastite tarvitamisele leplikumalt kui Eestis, ei oska küllastajad uimasteid varjata sama hoolikalt kui kohalikke olusid tunduvad eestimaalased. Samuti on nende poolt klubidesse toodavad kogused suuremad.

Üks inglane tuli ja taskus ... neli või viis ecstasy tabletti onju. Ta võeti kinni ja ja kutsuti politsei ja ta läks muidugi jumala endast välja . Ilge kamm... Tead juba hakkab vastu... Võtame inglased, tema läheb Ibiza, tema jaoks on see ecstasy tablett nagu... ma ei tea... eestlase jaoks viis õlut onju. Ta ei leia, et ta sellega nagu väga palju rikuks. See on normaalne. Ta ei võtnud seda müügiks onju, aga meie turvad – et seda on rohkem kui üks... (Eliitklubi juhataja)

Turvatöötajate sõnul on lisapõhjuseks, miks ei soovita uimasteid tarvitanud isikuid klubis kinni hoida, juhtumid, kus hiljem süüdistatakse klubi töötajaid vägivalla kasutamises vms. väärkäitumises. Turvatöötajad kardavad, et suure majandusliku ja sotsiaalse kapitaliga uimastitarvitajad võivad oma tutvusi ära kasutades süüdistused turvatöötajate kahjuks pöörata. Kuivõrd vägivallajuhtumid võivad leida kajastust ajakirjanduses (mainitakse Amigo ööklubi juhtumit 2007. aastal), mõjuvad need klubi mainele halvasti. Seepärast panustavad rangemat kontrolli teostavad klubid valvekaameratele ja turvatöötajate juriidilisele nõustamisele, et võimalikke süüdistusi maandada.

Kiirabiga puutuvad klubitöötajad kokku harvem kui politseiga. Üldiselt seostatakse kiirabi positiivsete kogemuste ja asjaliku tööga, kuid intervjuudes mainiti seda väga harva.

5.3. Kontrolli teostamine turvatöötajate poolt

Kontrolli klubiküllastajate tegevuse üle teostavad eelkõige turvatöötajad (lisaks vähemal määral ka baarmenid jm. töötajad). Turvaseaduse kohaselt ei tohi asutus ise turvateenust teostada, korraldada võib vaid sisevalvet. Turvatöötajad võivad seega töötada üksnes sertifitseeritud turvafirmades. Mõned ööklubid on sellest tulenevalt oma turvatöötajad „saaliadministraatoriteks“ vms. ümber nimetanud, kuid nende arv on kutseliste turvatöötajatega võrreldes väiksem. Turvatöötajate arv oleneb klubi suurusest, kuid ka sellest, kui jäika kontrolli klubis toimuva üle soovitakse saavutada. Näiteks töötab klubis Hollywood korraga umbes 10 turvatöötajat, Spideris 2-3 ning From Dusk Till Dawnis ainult 1 uksele seisev klubitöötajast turvatöötaja.

Esiteks kontrollitakse sisenejaid uksele, tähelepanu pööratakse klubiküllastajate vanusele (vajadusel nõutakse vanust tõendavat dokumenti), seejärel teostatakse turvakontroll. Mõlemad erinevad klubiti oluliselt. „Peavooluklubides“ on range turvakontroll ja vanusekontroll, „eliitklubides“ range näokontroll ja nõrk või olematu turvakontroll, „alternatiivklubides“ nõrk näokontroll ja olematu turvakontroll, „reividel“ pole üht ega teist. Samas ei teostata range uksekontrolliga „peavooluklubideski“ seda võrdse põhjalikkusega kõigi suhtes. Klubide küllastatavust arvestades oleks see võimatu: populaarsemaid klubisid – Parlament, Hollywood, Venus – küllastab nädalavahetuse jooksul 1000-1500 inimest.

Turvakontrolli käigus kombatakse külastajat väljastpoolt, otsitakse läbi vöövahe ja teksapükste münditasku. Naissoost külastajaid kontrollib naisturvatöötaja, reeglina otsitakse naisi läbi pealiskaudsemalt (vaadatakse läbi käekott). Vahel kasutatakse metallidetektorit. Niisuguse põhjaliku kontrolli käigus avastatakse ka uimasteid. „Alternatiivklubides“ on turvakontroll pealiskaudsem, külastajaid kombatakse peamiselt oma alkoholi kaasatoomise vältimiseks.

Lisaks turvatöötajate arvule mõjutab turvakontrolli edukust nende „kvaliteet“. Ööklubides on alkoholi tarvitamine lubatud (õigupoolest lausa soovitatav, sest sellest sõltub klubide sissetulek). Seepärast on narkojoobes isikute märkamine joojate seas keeruline – eriti algajate turvatöötajate jaoks, kel narkojoobes klientidega vähe kogemusi. Turvatöötajate ettevalmistus turvafirmades on kõikuva kvaliteediga ja sageli küündimatu vastavaks spetsialiseerumiseks, samuti oleneb palju turvatöötaja isikuomadustest.

Turvamehed on sisseostetud teenus. Me ei vastuta selle eest, kui pädevad nad on, onju. Hea küll, kui on ikka täiesti lambapea [siis] ma ütlen, et ma ei taha sind rohkem siin näha... Palun ära enam tule. Ja helistan nende... firmasse... Ärge palun seda rohkem mulle saatke, sest ta on tõesti oinas...Jah, noh on siukseid. Ja väga palju. Tänapäeval veel eriti. Aga siukseid, kellest sa näed, et on nagu natuke seda aktiivsust ja potentsiaali ja kes tuleb nagu ise küsima veel, et kuule kuidas see ja see... Siuksele muidugi [näitad], teinekord lähed mööda, võtad [narkojoobes inimesel] kratist kinni, näe vaata nüüd seda, vaata, kuidas tema käitub. Vaikselt hakkab kujunema, aga muidugi seal läheb natuke veel aega. Et väga raske üldse see narkootikumi teema. Ise olen küll saanud nagu eraldi koolituse selle kohta juba eelnevalt eelnevast elust ja töökohtadest, ütleme siis niimoodi. Aga et siukest asja poistele edasi anda, see [eeldab] natuke spetsiifilist tööd ja meile ei maksta nii palju, et me hakkaks neid koolitama ja möllama ja... (Peavooluklubi turvajuht)

Uimastijoobe eristamine alkoholijoobest on keeruline ja sõltub paljuski kogemusest. Samas on turvatöötajate kaader üsna voolav, ühes klubis töötatakse sageli pool aastat või aasta, siis aga lahutakse suurema palga lootuses või tüdimuse tõttu. Seepärast on turvatöötajad, kelle kogemus pikema tööstaaži tõttu suurem, „peavoolu-“ ja „eliitklubides“ hinnas. Klubid, mis soovivad uimasteid tarvitavad isikuid eemal hoida, tähtsustavad kogunud turvatöötajaid. Lisaks uimastijoobes klientide tuvastamisele oskavad staažikad turvatöötajad märgata isikuid, kes suurema tõenäosusega üritavad klubisse uimasteid tuua. Niisugustel juhtudel teostatakse turvakontroll suurema põhjalikkusega.

Meil see [turvatöötaja], kes põhiliselt siseuksel, on seal juba seitse aastat olnud. Tema niimoodi vaatab näost ära, ütleb, noh et sellel on [uimasteid]. Niimoodi, ja siis 90% sellel inimesel ongi. /.../ Ma võin öelda, et meil on praegult tegelikult päris hea. Et meil ikka, kui on mingi kahtlus ja kui turvamees näeb, et see on potentsiaalne või on tal nägu meeles, et on tarvitand ennem, siis [otsitakse läbi] pealaest-jalatallani ja püksivärvlid ja kõik siuksed asjad. (Peavooluklubi turvatöötaja)

Rangema kontrolliga klubides saavad turvatöötajad uimastialast koolitust. See seisneb põhiliselt erinevate uimastite välise äratundmise ning uimastite mõju õppimises. Peamiseks eesmärgiks on uimastite ja uimastitarvitajate tuvastamine ööklubis. Kuidas uimastitarvitajate, uimasti üleannustamises kahtlustatavate või ebaadekvaatselt käituvate isikutega toime tulla, koolitustel üldiselt ei räägita.

K: kas sulle nagu tööalaselt on antud mingeid nõuandeid või juhiseid, kuidas nagu käituda, kui on mingi...?

Absoluutselt mitte... absoluutselt. Ainult nii palju on räägitud, et kuidas narkootikumid välja näevad ja mis nad siis nagu teevad inimesega, mis on muidugi... omaette pihku seal naerad onju...

K: Aga kuidas sa oma kolleegide nagu asjatundlikkust hindad selles osas?

Ma arvan, et nad võiks rohkem teada, kui nad teavad. Jah, et nad teavad ikka suht vähe ja... kuna kollektiiv koguaeg muutub ka ja siis ongi see, et kõik ei tea sellest narkoelust nagu mitte midagi. Pole õrna aimugi. (Vabakutseline turvatöötaja)

Turvatöötajate seisukohast ei peaks uimastitarvitajatega eraldi tegelemine olema klubide prioriteediks. Kuivõrd uimastitarvitajaid nähakse pigem probleemina, tekitaks see soovimatut lisatööd.

K: kas sinu arust oleks vaja klubides... teha midagi, et [nende inimestega], kes on narkot teinud, ei tekiks nii palju probleeme?

No neid ei ole ju kuskile eriti saata. Et selles suhtes, et kas teha nendele uus saal, siis nagu selles suhtes, kus nad saaksid olla. See oleks nagu mõttetu. Pole mõtet ka neid viia niimoodi, et on neil mingi puhkeruum, et oh maga nüüd siin, et siis keegi valvab veel neid seal. Et selleks on rohkem tööjõudu, võtab klubist ruumi ja kõik, kes need oksendavad ja teevad seal ja lõhuvad ja põletavad ja teevad ja möllavad. See on nagu kohutav. (Peavooluklubi turvatöötaja)

Turvatöötajate sõnul valitseb „narkoklubides“, kus turvatöötajate kogemused uimasteid tarvitatud isikutega laialdasemad, teistmoodi suhtumine. Uimastitarvitamise suhtelist tolereerimist arvestades suhtutakse uimastitega vahelejäädud või üledoosi saanud klientidesse pigem mõistvalt.

Isegi nendes underground-klubides sa väsid ära, sul on paha, sind pannakse kõrvalruumi magama. Lastakse rahulikult magada.

K: Et nendes underground-klubides on see asi nagu rohkem arenenud?

Jah... kindlasti, et nemad teavad, kuidas käituda, mida teha. Aga tavalistes klubides nad ei... No ma arvan, et üksikud võib olla teavad onju.. aga mingit eraldi siukest koolitust või väljaõpet ei... asju nagu neil ei ole. Et noh muidugi praktilised asjad... magus on alati see, mis võtab maha, rahustitabletid, kõige tavalism...siuksed, noh, lihtsad asjad võiks olla tegelikult alati nagu olemas... (Vabakutseline turvatöötaja)

Oluline erinevus seisneb selles, et ehkki kaklemine ja vägivaldne käitumine on keelatud ning vastuvõetamatu sarnaselt teistele klubidele, suhtuvad turvatöötajad n-ö. „äravajunud“ klientidesse pigem ükskõikselt. Stimulanditarvitajate sõnul vajavad nad uimasti mõju all intensiivse tantsimise vahel puhkeperioode „omas maailmas“ olemiseks. „Narkoklubidest“ kliente sellepärast lahkuma ei sunnita, erinevalt muudest klubidest.

K: Kas klubi töötajad reageerivad kuidagi, kui keegi vedeleb diivanil?

Ei. Noh, väga harva. Nad peamiselt vaatavad, et keegi ei kakleks, ei lõhkuks midagi. Aga nii... kui vedeleb, las siis vedeleb. Savi. (M22b-v)

Vaatamata sellele, et uimasti tarvitamine on „narkoklubides“ tolereeritud, on uimasti müümine klubis tabu ka „narkoklubide“ jaoks.

Seal on niimoodi, et ilmselt seal võib tarvitada ja aru saada muidugi, et kõik tarvitavad, sest ega need turvamehed seal nii lollid ei ole, aga nad ei hooli sellest. Aga seal müüa ei või, sellepärast et viimane kord, kui me seal käisime sõbraga, siis keegi kuskilt lekitas infot, et meie sõbraga müüme teistele. Ja... turvamehed kutsusid meid läbiotsimisruumi, muidugi meil midagi ei olnud... enam. Selleks hetkeks, aga me ei müüinud ka muidugi, see oli valeinfo. Ja siis me saime aru, et ilmselt nagu müüa ei või, aga tarvitada võib, et selline klubi on olemas. Ja siis ma olen nüüd ainult seal käinud (N20a)

Klubides, mis soovivad kontrollida uimastite tarvitamist – peamiselt „peavoolu-“ ja „eliitklubid“ – nõutakse turvatöötajalt nende uimasteid tarvitavate isikute tuvastamist, kelle korral võib karta probleemset käitumist. Probleemse käitumise ennetamiseks üritatakse tantsivate küllastajate seas ära tunda „teistmoodi“ või „imelikult“ tantsijaid. Liigne energilisus, kätega vehkimine või ecstasy-tarvitamisele iseloomulik mehaaniline mootorika (huulte närimine, kätega „voolimine“) võivad turvatöötajale uimastitarvitamisest märku anda. Baaritöötajate sõnul annavad uimastitarvitamisest märku „punnis silmad“ ja alkoholi asemel vee ostmine. Niisugusest käitumisest üritatakse vastavate klubide küllastajate sõnul hoiduda, sest see võib kaasa tuua väljaviskamise. „Narkoklubides“ ja „reividel“ taolist kontrolli töötajate poolt ei teostata (vt. täpsemalt peatükis „Sotsiaalne kontroll“).

5.4. Klubide jaotus

Klubiküllastajate jaotust (peavool ja alternatiiv) ning klubide uimastipoliitikat arvestades võib Tallinna kesklinna klubisid liigitada järgnevalt:

- „Eliitklubid“

Pileti hind keskmisest kõrgem (100-250 krooni). Sissepääs range „näokontrolliga“ (mõne korral piiratud klubikaardiga), turvakontroll pigem nõrk. Mõnes klubis toimuvad sageli tuntud välismaa artistide eriüritused, üldiselt aga pigem peavoolu klubimuusika. Sissepääsu vanusepiirang 20-21 eluaastat.

- „Peavoolu“ klubid

Pileti hind 50-150 krooni. Sissepääs teatud „näokontrolli“ ja range turvakontrolliga uksele. Peavoolu klubimuusika, harva eriüritused ja kontsertid. Sh. hotellide ööklubid, mille klientuur on keskmisest vanem. Sissepääsu vanusepiirang 18-21 eluaastat.

- „Alternatiivsed“ klubid

Pileti hind 50-125 krooni. Sissepääs olulise „näokontrollita“ ja nõrga või olematu turvakontrolliga. Klubides pigem eriüritused esinejatega, „tavaõhtu“ puudub. Muusika pigem alternatiiv/*underground*. Klubide klientuur keskmisest noorem ja eestikeelne. Sissepääsu vanusepiirang 18-21 eluaastat, mõningates klubides puudub.

- „Narkoklubid“

Pileti hind 50-150 krooni. Sissepääs „näo-“ ja turvakontrollita. Mängitakse pigem reivimuusikat (*trance, techno*), eriüritused puuduvad. Klientuur pigem venekeelne. Sissepääsu vanusepiirang puudub.

- „Reivid“

Lisaks alaliselt töötavatele klubidele korraldatakse Tallinnas ebaregulaarseid reive. Regulaarsemalt korraldatakse alternatiivmuusikaga reive, kuid igal aastal leiab aset ka kommertsialiseerunud massireive, mida külastab mitu tuhat inimest. Iseloomulik on pileti suhteliselt madal hind (50-100 krooni). „Näo-“ ja turvakontroll uksele puudub.

Lisaks tegutsevad Tallinna kesklinnas Hollywood, Prive ja von Krahl – nagu eelpool mainitud, suudavad need klubid õhtu kavast olenevalt köita väga erinevat publikut. Oma populaarsuse tõttu on neil teistest eristuv, pisut elitaarsem maine, kuid võib siiski väita, et Prive on lähemal „eliitklubi“ kategooriale, Hollywood „peavooluklubile“ ja von Krahl „alternatiivklubile“, arvestades pileti hinda, kontrolli uksele ning muusikavalikut.

6. Stimulantide tarvitamise praktikad

Stimulantide tarvitamisel, eriti ööklubide kontekstis, esineb peavooluvälja ja alternatiivvälja vahel mõningaid kultuurilisi erinevusi, mis mõjutavad tarvitamise norme ja selle kaudu tarvitamise praktikaid. Külastatakse erinevaid klubisid ja käitatakse erinevalt, vaatamata sellele, et uimastid, mida tarvitatakse, on üldjuhul üsna sarnased. Järgnevad alapeatükid kirjeldavad mõlema välja uimastitega seotud praktikaid: uimastite hankimis- ja tarvitamiskohti ning neid valitsevaid norme, tarvitamise sagedust ja koguseid. Selle järel on illustatsiooniks toodud mõned „tavalise“ õhtu kirjeldused küsitletute sõnade läbi.

Lisaks erinevustele peavoolu ja alternatiivvälja vahel on käesoleva uurimuse seisukohast tähtis erinev riskikäitumise tase stimulantide tarvitajate seas. Tuleb tõdeda, et kultuuride erinevustele vaatamata võib samu riskitegureid välja tuua nii alternatiiv- kui ka peavooluväljal. Seega eristub mõlemal väljal n-ö. „riskirühm“, s.t. respondendid, kelle käitumist võib sageli nimetada riskantseks – nende endi ja neid ümbritsevate inimeste jaoks.

Lisaks riskiteguritele, millest tuleb edaspidi põhjalikumalt juttu, on tähtis analüüsida uimastipraktikaid soo ja rahvuse vaatenurgast. Ehkki need näitajad ei mõjuta üldisi tendentse stimulantide tarvitamises, esineb väiksemaid erinevusi. Näiteks peetakse stimulantide, eelkõige ecstasy avalikku kasutamist tütarlaste jaoks noormeestega võrreldes kohatumaks. Rahvuste lõikes stigmatiseeritakse eestlaste poolt uimastitega liialdamist „venkude“ pärisosana. Selle põhjuseks võib olla nii heroini veenisisese tarvitamise laiem levik venekeelse elanikkonna seas, mis „vene narkomaani“ kuvandit kinnistab, kui ka asjaolu, et paljusid „narkoklubisid“ küllastavad peamiselt venekeelsed kliendid.

6.1. Uimastite hankimine

Koolinoorte uimastitarvitamise uuringu järgi saab valdav enamus 16-aastaseid uimastitega katsetajaid aine sõpradelt tasuta (69% vastanutest) või siis ostetakse see sõprade käest (12%). Isikutelt, kellega ei olda isiklikult tuttav, ostab väga väike protsent vastanutest – 2% (Allaste 2008). Klubisid küllastavad noored on koolinoorte esmaste katsetustega võrreldes jõudnud suhteliselt regulaarse tarvitamiseni ja uimastite hankimise allikas on tähtsamaks muutunud. Siiski ilmneb, et „õigete inimeste teadmine“ on uimastite hankimise eeltingimuseks. Selles suhtes „peavoolu“ ja „alternatiivi“ väljad teineteisest ei eristu.

Mul on niipalju tuttavaid ja sõpru kes... kas siis päriselt isegi diilivad või... kelle kaudu saab võtta kuskilt teisest kohast.

K: kuidas sa ostad? Kuidas see protsess toimub?

Telefon või MSN. Ja siis saad lihtsalt kokku. Või siis kui... noh, tead et see tüüp diilib, mingi sõber, siis lihtsalt küsid talt. Ikka saab (M21a).

Nagu selleski intervjuukatkes kirjeldatud, lepitakse diileritega kokku telefoni või Interneti teel. Taolise hankimisviisi kõige laiemat levikut kinnitab koolinoorte uimastiuuring (17% vastanutest hangib uimastit just nõnda) (Allaste 2008). Et kontaktid on niivõrd olulised ja neid ei „anta edasi“, siis nooremad tarvitajad või need, kelle kontaktid pole veel nõutaval tasemel, peavad mõnikord uimasti hankimiseks „liikuma“ läbi mitme vahelüli.

Sebisime... läbi ma ei tea mingi 10 inimese vist, saime lõpuks antsu [amfetamiini]... Lõpuks saime kätte, ma ei tea kell oli vist juba kesköö. Tavaliselt ei lähe nii kaua aega, aga...seekord läks jah. Mingi Mustamäe venelaste käest lõpuks saime, mingi kahtlane teema. Alguses pidime kuskil, Viljandi maanteelt sõitma välja Tallinnast /.../ Sealt võtsime mingisuguse tüüpi kõigepealt peale. Siis /.../ veeti meid Tallinnasse, siis siin läks ikka normaalselt aega, ootasime alguses kuskil Kristiine juures Statoilis, pidime ootama mingist vendasid. Ei tule. Siis võtsime vahepeal mingid teised vennad peale, ja siis /.../ saime.

K: Olid need sulle teada inimesed?

See kelle me sealt Viljandi maanteelt peale võtsime, [teda minu] sõber teadis. Aga ülejäänud kõik olid temale võõrad ja minule. Suht riski peale värk on ka, kui sa ei tea nagu seda diilerit kohe otse... Diilerid müüvad aint neile, keda nad teavad. (M21b).

Ka Vihma (2006) bakalaureusetöös uuritud kanepitarvitajad räägivad sellest, et uimasteid on võimalik hankida vaid tutvusi omades. Selle poolest erineb olukord Eestis olukorrast Lääne-Euroopa suuremates ja anonüümsemates ühiskondades, kus tänavakauplemine on levinum ning uimasteid saab osta tutvusi omamata. Niisugust erinevust oskasid välja tuua ka käesolevas uuringus osalenud noored, kes olid välismaal viibinud.

Eesti on nii väike nagu, ma ei ma ei ole, selles suhtes ma ei ole ise küll täheldand sellist asja, et no näed, vaata, see on siuke klassikaline... Ütleme, oled kuskil Londonis kuskil vabrikus või midagi taolist ja siis vaatad: no sellel tüübil kohe kindlasti on taskus mingisugune 50 kommi ja 20 g'd kaasa ja tal nagunii on, sest tal on juba siuke nägu peas ja tal on siuksed riided seljas vaata (M23b)

Nagu mainitud, uimastite avalikku müüki ööklubides ei esine. Seega uimasti hankimiseks on tutvused möödapääsmatult olulised ka „peavoolu-“, „alternatiiv-“ ja „eliit“-ööklubides. Olukord on ilmselt politsei uimastivastase võitluse tulemusena muutunud, sest ka koolinoorte küsitluse andmetel on peol või baaris uimasti hankimise võimalus viimase kümne aastaga vähenenud ligi neli korda (1999 – 36%, 2003 – 24%, 2007 – 10%) (Allaste 2008). Intervjuudest selgus samuti, et ehkki uimasteid saab klubis hankida, on allikateks pigem tuttavad või sõbrad.

K: kas sa klubist oled ka vahest ostnud või?

Jah /.../ See on...niimoodi, et... ma tean, et mingi tuttav teeb... Ta on umbes: „Sealt kuskilt sain... Okei, et ma toon sulle ka.“

K: Kas mingisugused kindlad tüübid on ka klubis, kellest sa teadki kohe, et ma ostan ta käest?

Niimoodi vist ei ole... Diilerid ise üldiselt niimoodi klubis ei käi, et ma lähen klubisse müüma. Aga jah, niimoodi on, et ma tean, et see vend vahepeal väljas müüb... või et ta tihti ise teeb. Et ma tean, et ta kindlalt saab ja ma lähen ja küsin tema käest. (M24a)

Samas on „narkoklubides“ mõeldav ka uimasti hankimine võõrastelt küsides. Ühest küljest on niisugustes klubides uimasti mõju väljanäitamine tolereeritud. Kui uimastit otsiv isik tuvastab „pilves“ inimese, on üpris tõenäoline, et too teab, kelle poole uimasti ostmiseks pöörduda. Uimastite suhtes tolerantsses keskkonnas ohutunde kaotanud isik võib eufooriasse sattudes ise uimastit pakkuda.

Pakkuma pole ka kunagi keegi tulnud... Noh [klubi nimi] ongi ainuke koht, kus nagu võidakse tulla pakkuma. Aga pakkuma tullakse ka ainult siis, kui ollakse juba väga väga pilves ja üldse ei saada aru, mis toimub. Sellepärast, et selline pakkumine... on väga ohtlik. Et meedias on räägitud küll, et tullakse lihtsalt pakutakse, aga see ei vasta tõele, sest et ... kui nüüd.... No mõtle ise, kui nüüd on inimesel näiteks kümme mingit tabletti taskus, ta läheb pakkuma, et kuule, tahad ära osta mingi paari tükki onju, aga see ongi hoopis mingisugune kellegi tuttav, turvatöötajate tuttav, mis iganes, salapolitseinik võib olla klubis või kes iganes. Et see on... ääretult ohtlik ja nii niisama ei pakuta. (N20a)

Teisest küljest on teatav kontroll siiski oluline. Päris võõrastelt küsimisega riskimise asemel on turvalisemaks võimaluseks pöörduda tuttavate poole, keda teatakse varasemast ajast.

K: Kas on vaja varjata narkootikume klubi töötajatelt?

Selle peale keegi kuidagi eriti ei mõtle. Võib olla see on, nagu, loomulik. Sa ju ei saa seista baari leti taha ja ei võta, ei söö. Keegi läheb kõrvale ja sööb ära. Kuid keegi eriti ei peida ennast. Juhtub, et isegi müüakse sisenemisel. Kui sa tunned kedagi, siis tuled juurde, küsid. Lähete õuele – ta annab. Jah, hoiab taskus ja müüb (M22b-v)

Välitöö käigus respondente otsides leidis „narkoklubis“ aset juhus, kus kõnetatud venekeelne külastaja ei saanud halva keeleoskuse tõttu aru, mida välitööl olev sotsioloog temalt täpselt ootas. Eeldades, et soovitakse uimasteid osta, pakkus ta kohe abi kontaktide leidmisel. Teistes klubides peale „narkoklubide“ niisugust uimastipakkumist ei täheldatud. Küsitletute sõnul aga esineb juhusid, kus uimasteid küsitakse, sest küsimisega ei kaasne sama suurt riski kui pakkumisega. Välitöö käigus sattus uurija konfliktsituatsiooni, küsides juhuslikult külastajalt peavooluklubis uimastite hankimise kohta. Reaktsioon sellele oli tõrjuv ja väga halvustav – soovitati „selliste asjadega“ kusagil mujal tegeleda. Seepärast on uimastiküsitajateks sageli pigem välismaalased, kellel tutvusvõrgustik puudub, või – samuti nagu pakkumise korral – alkoholi- või narkojoobes isikud.

Muidugi siukseid juhtumeid on küll, /.../ kus tullakse küsima, et hei... kuule sul mingi komme või midagi ei ole, kas mingi välismaalased... või paistavad mu sõbrad mingid siuksed diileri moodi välja. (M25)

Normaliseerumisteooria kohaselt on piir uimastite kasutamise ja müümise vahel hägustuv. Et tutvused diileritega on tähtis kapital, võib uimastitarvitajate seltskond uimastiostmise tutvusi omavale isikule delegeerida – pannakse n-ö. „rahad kokku“. Nii saab uimasti odavamalt kätte.

Keegi helistab, et mis teed täna ja nii edasi. Siis ütled „dava!“ ja siis üritame nagu /.../ neid asju saada, onju. Siis kui jube paljud tahavad, siis võtab mingi suurema hunniku ja siis teeb nii... (teeb pihust jagamisliigutusi) (M19a)

Ka peavoolus, kuid eelkõige alternatiivrühmas on levinud uimastite tasuta sõpradele jagamine. Jõukamad või ohtramalt uimasteid tarbivad isikud, kelle varud on suuremad, jagavad neid sõpradega, et koos uimasti mõju nautida.

Vahepeal ei tee mitu kuud midagi ja on... perioode, kus sa teed iga nädalavahetus. Noh oleneb mis mingid üritused ja asjad on. Sellega ongi niimoodi et... kuna tutvusringkond on nii suur ja seltskond

on siuke kirev, et siis üldiselt väga harva ostan ma seda ise üldse kuskilt. Väga harva panen ma üldse ise raha selle alla. Aga... käies ükstapuha kus, sa tead, kus on mingi pidu kellegi juures või kuskil või mingi sünnipäev. Noh, kui seal on 30 inimest, siis on kindel, et keegi sealt kindlasti teeb. (M24a)

Mida suurem on kultuuriline kapital, seda lihtsam on seda uimastite vastu „vahetada“. Kui majanduslik kapital lihtsustab uimasti hankimist, siis kultuuriline kapital muudab selle omaniku seltskonna soovitavaks. Kultuurilise kapitali allikas võib olla näiteks tööl peokorraldaja või DJ-na raadios. Uimastid on majandusliku kapitali valdajate jaoks üheks võimaluseks niisuguseid isikuid oma seltskonnas hoida. Järgnev lõik on võetud ühe suure kultuurilise kapitaliga inimese intervjuust, kes on muusikaga tööalasel seotud.

Ma mäletan seda, et seal oli üks tüüp, keda ma tean, kes teeb ise kokaiini ja müüb ise kokaiini vist ka mingil määral. Temaga oligi täpselt see teema, et me hängisime mingi hetk koos, veits sai joodud ka ja siis ta oligi täpselt nii, et kuule, et umbes et tahad teha vä /.../ See oli ... kellegi sugulase või sõbra sünnipäev või midagi taolist ja kuna see sugulane on... veitsa minu fänn, me saame omavahel hästi läbi nagu, siis oligi täpselt see , et tule kindlasti ka siit läbi /.../ Et juba see, et ma töötan kuskil avalikus meediumis, see on mingil määral... tegija märk või tunnus või midagi taolist. (M23b)

Nagu mainitud, on piir diileri ja tarvitaja vahel hägustumas. Siiski tuleb sellesse väitesse suhtuda ettevaatlikult. Ehkki sõpradele väikestes kogustes müümine on tolereeritud ja tavaline, eristub „päris“ diilimine selle taustal üpris selgelt. Viimane hõlmab endast suurema osa ajast, diileri staatus muutub inimese elus prevaleerivaks ja hakkab tema elukorraldust oluliselt mõjutama. Niisugusest diilimisest hoidutakse.

Ostsin kunagi mingi sõbra käest vist 10 grammi [kanepit], Tartust, 750 krooniga. See oli mingi lehepuru ja midagi sellist. Ja siis... sealt ma müüsin paar grammi maha. Siis väiksemad asjad. Ise ma diileriks küll ei taha. See on nii riskantne ja.. kogu aeg... pead ringi vaatama ja kogu aeg sa pead tõmblema, kogu aeg keegi helistab sulle, sa pead minema kuskile kokku saama. Ma ei tea, sul ei olegi oma elu põhimõtteliselt. Ma olen seda kõrvalt näind. Kogu aeg on mingi diiler: „jaa, ma kohe tulen, ma kohe tulen“. (M21b)

Uimastitega „päriselt“ äritsemist nähakse negatiivsena, mistõttu oma kultuurilist kapitali tähtsaks pidavad isikud soovivad ennast sellest distantseerida. Kuivõrd nad on tihedamalt ühiskonda integreerunud, ei suurendaks uimastimüümine nende kultuurilist kapitali, vaid pigem vähendaks seda, ning majanduslik kasu ei tasu end noorte arvates legaalse

sissetulekuga võrreldes ära. Pigem nähakse uimastimüümist heateo või võimalusena oma sotsiaalse kapitali suurendamiseks.

Ma tegelikult müüinud küll ei ole. Ma ei ole mitte kunagi elusees müüinud kokaiini, ma ei ole mitte kunagi elusees müüinud ecstasy't, ma ei ole mitte kunagi elusees müüinud... noh mitte ühtegi keemilist narkootikumi. Ma ei ole tegelikult ka põhimõtteliselt mitte kunagi elus müüinud popsu, aga ma olen teind niimoodi, et kuna mul on tuttavaid lihtsalt päris palju, siis ma olen võtnud... liiga suure koguse ja lihtsalt tänu sellele, et suurtemate koguste hind on väiksem ja mul on päris palju... sõpru kes suitsetavad ka regulaarselt popsu, siis ma lihtsalt idee järgi võtnud väiksema hinnaga ja ma ei ole ise, ma ei ole mitte mingisugusel ärilisel otstarbel seda nagu teinud, et selles mõttes nagu noh ... ma olengi mingisugune müüinud nii et seadusesilma mõttes nagu olen müüinud täpselt sama hinnaga ilma vahetasu teenimata oma sõpradele lihtsalt tänu sellele, et suuremas koguses saab lihtsalt alla võtta, aga see ei puuduta keemilist narkot. (M23b)

Kui aga inimest ümbritseb avatult uimastit tolereeriv seltskond, kes on ühiskonnas rohkem marginaliseerunud, ja tehnilike uimastite kättesaadavus on igapäevane, võivad tarvitajad võtta suurema riski ning otsustada sõpradega koos ostmisest sõpradele müümisele ja sealt omakorda laiemale ringile „diilimisele“ üle minna. Eelmine intervjuuväljavõte tõi esile erinevuse suhtumises kanepisse ja stimulantidesse. Noorte jaoks, kes soovivad uimasti müügiga raha teenida, kehtib sarnane erinevus. Ringkonnas, kus legaalse sissetuleku teenimise võimalused on piiratud (näiteks kooliõpilaste seas) ja uimastite, eelkõige kanepi tarvitamine üldiselt tolereeritud, võib väiksema kultuurilise kapitaliga noor hakata kanepi müügiga raha teenima. Stimulantide müümist aga nähakse liialt ohtlikuna.

Ma ei tea, kuidas Eesti politsei seda asja võtab. Ja mina arvan küll, et ikkagi kuigi nad on kõigi droogide vastu, siis nad seda... ilmselt... meid, mingeid kumpsipoisse [viidatakse kümne kaupa ecstasy ostmisele], nagu ütleme oma mingi to-do listis nagu ette ei lükka. Et pigem just mingid siuksed rämedad venkud, kes mingi garaažiboksidest laboreid üles panevad ja selles mõttes /.../ Sest et kui mina müüks amfi, siis politsei kohe küsiks, kust sa said seda, ma tean, et sa ise ei oska teha. Siis ma pean ta kohe juhatama kuskile venelase juurde. Sest et nad venelastest tahavad kedagi kõrgelt kohe kätte saada. Aga mahviga [kanepiga], noh põhimõtteliselt igaiüks võib seda mahvi korjata. Ei viitsi hakata igaiühe homegrowni tagant mingit hullu operatsiooni tegema. (M19a)

Välitöö käigus ilmnis, et „venkude“ stigmatiseerimine sünteetiliste uimastite diileriteks on tugev, vaatamata sellele, et uimastitega äritsemine ei ole otseselt rahvusepõhiselt piiratud.

Pigem oleneb see sotsiaalsest keskkonnast, mis noort inimest ümbritseb, ning venelaste üldist marginaliseeritud ühiskondlikku positsiooni arvesse võttes on nende korral uimastitega äritsemise kasuks otsustamise tõenäosus suurem. Allaste (2006) toob välja, et meelelahutuslikust tarvitamisest marginaliseerunud tarvitamiseni jõudmine võib toimuda läbi uimastite müümise. Sõpradele müümine viib suuremate kogusteni ja sedakaudu sidemeteni marginaliseerunud noortega. Käesoleva uuringu tulemused lubavad oletada, et sotsiaalsete sidemete (mis on uimasti hankimiseks vajalikud, nagu eespool osutatud) tihenedes marginaliseerunud isikutega võidakse otsustada sünteetiliste uimastite müügiga raha teenima hakata. See tähendab, et marginaliseeritud ja meelelahutusliku uimastitarvitamise väljad on teineteisele lähedamal kui varem arvati, ning inimene võib omada sidemeid mõlemal väljal.

Ma olen ise mingi aeg vahepeal olnud peaaegu, mitte päris diiler olnud, aga noh, suht siuke allmaailmas juba omadega. Tegelt seda võib ikka juba diilerieluks nimetada, kui sul on juba kolm telefoni, kolm numbrit, sa vahetad iga nädal numbreid, sul on... kogused.

K: kuidas sa sattusid sellesse?

Sõprade kaudu. Alguses oligi, et pakkusid, mõtlesin, no müüma ei taha hakata... Mõtlesin, no võiks ju proovida. Et siuke sõbra käest sõbra kätte müümine, see ei tasu ennast ära, tuleb ikkagi suur turg taha ja see suur turg tuleb väga kiirelt. Sa ütled, et sul on midagi, sõber teab, et sul on, tema ütleb, tema käest, sõbra käest küsitakse, kohe jälle tuleb otsapidi minu kätte, et see läheb väga suureks, väga kiirelt ja väga suureks. On väga riskantne värk. (M23a)

Erinevates intervjuudes pakutud uimastite hinnad on omavahel sarnased. Et klubis müümine on seotud suurema riskiga, on klubides uimastite hinnad veidi kõrgemad. Ecstasy maksab 50-120 krooni tablett, amfetamiin 250-300 krooni gramm, kanep 250-350 krooni gramm, kokaiin 1000-2000 krooni gramm.

6.2. Tarvitamise kultuurid Tallinna klubimaastikul

Erinevate uimastite tarvitamine on tihedalt seotud nii sotsiaalse kui ka füüsilise keskkonnaga. Seda mõjutab soov pöörata tähelepanu uimasti toime spetsiifikale. Seetõttu tarvitatakse sageli erinevates kohtades erinevaid uimasteid. Salasuo (2004) toob välja kaks peamist uimastite tarvitamisega seonduvat mõtestamisviisi. Esimeseks neist on uimasti tarvitamine pidutsemiseks ja teiseks uimasti tarvitamine taju avardamiseks. Esimesega seonduvad pigem stimulandid ja teiselega psühhedeelsed uimastid. Ecstasy ja kanep on uimastid, mida

tarvitatakse mõlemas kontekstis ja mõlemale viisile omaste normide kohaselt. Nii erineb näiteks ecstasy kasutamine klubis ecstasy kasutamisest looduses. Ühel puhul on eesmärgiks sotsiaalne kogemus – suhtlemine, lõbutsemine, tantsimine – teisel aga psühheedeliline kogemus, oma keha tunnetamine.

Eeltoodust tulenevalt, ehkki ööklubid moodustavad omaette uimastite tarvitamise välja, ei eksisteeri need sotsiokultuurilises isolatsioonis. Mõningate noorte jaoks on uimastite tarvitamine üheks vaba aja veetmise viisidest, ning ehkki mõned narkootikumid seonduvad pigem klubidega (näiteks amfetamiini psühheedeliliste kogemuste saamiseks praktiliselt ei tarvitata, samuti nagu psilotsübiini sisaldavaid seeni ei tarvitata pea üldse klubides, vt. ka Salasuo 2004), ei piira noored oma tarvitamiskohti kuigi rangelt. Vastupidi, intervjuudest selgub, et klubid, eelkõige kesklinna peavooluklubid pole uimastite tarvitamise kohtadena kindlasti esimeseks valikuks.

Stimulantide tarvitamise vaatenurgast ei sõltu erinevate väljade esindajate uimastitarvitamise intensiivsus nende kuuluvusest alternatiiv- või peavoolu hulka. Inimeste uimastiisu erineb tunduvalt. Mõned respondentidest tarvitavad paar korda aastas kokaiini, teised pidutsevad iga nädal mitu päeva ecstasy mõju all. Laiemate üldistuste tegemiseks tuleks lisaks kvalitatiivsele uuringule koguda statistikat erinevate muusikastiilide, klubiküllastuste ja käitumisviiside seoste kohta uimastite tarvitamisega.

Küll aga saab välja tuua kolm erineva tähendusega stimulantide tarvitamise kohta. Nendeks on peoolukord kodus, külas või klubis/muul avalikul peol, või siis kodus koos kaaslasega. Igaühel neist on erinevates väljades erinev positsioon, nagu selgub järgnevatest alapeatükkidest.

6.2.1. Peavooluväli

Peavoolu nimevalik väljendab sellise pidutsemisviisi laia levikut ühiskonnas. Tegu on ühiskonnaga hästi lõimunud noortega, kes käivad tööl või koolis ning kelle jaoks pidutsemine on normaalne vaba aja veetmise ja lõõgastumise viis. Sellesse välja kuuluvate küsitletud isikute jaoks kuulub pidutsemise juurde ka stimulantide tarvitamine. Nii klubid kui ka uimastid kujutavad endast meelelahutust nädalavahetuseks. Eesmärgiks on „kvaliteetne“ ajaveetmine, tööst või koolist lõõgastumine, sõpradega koosviibimine. Peamiseks erinevuseks

alternatiivringkonnaga võrreldes on see, et uimastitega seondub vähem norme ja nende tarvitamine on seotud pigem erandkorras peetud „kõvemate“ pidudega.

Kuivõrd erinevate klubide vahel ei seigelda nõnda palju kui alternatiivringkonnas – selleks pole põhjust, sest ühes klubis pakutav muusikavalik on vastuvõetav – rõhutakse rohkem pidutsemise mugavusele. See tähendab, et uimasteid tarvitatakse eelkõige väljaspool klubisid. Järgmine näide on ühest tavalisest peavooluvälja uimastitarvitamisest.

K: kuna sa viimati tegid keemilist [uimastit]?

Mmm, see oligi ma arvan mingi paar nädalat tagasi või mingi kuu aega tagasi.

K: Kas sa võiksid sellest seiklusest rääkida natukene?

Hehehh, mis see oli, suht mälus seis kuskil sõbra suvilas ja siis kõigil seal oli vist nagu oma kotikene kaasas ja seal siis vaikselt tõmbasid, siis tegime seal sauna ja jõime õlut ja siis ma ei tea, jääme kuidagi ühe sõbraga kahekesi ja siis ta tõmbas koti välja, et aaah ma nüüd tõmban, et tahad ka vä? Ma ütlesin, no jah, okei nagu. (M25)

Kuivõrd pidutsetakse pidutsemise pärast, soovitakse, et see oleks võimalikult mugav, turvaline ja „kvaliteetne“. Korterites või mujal eraviisiliselt pidutsemine on (üsna ilmselt) kõige turvalisemaks uimastite tarvitamise võimaluseks. Seal ei pea kartma politsei ega turvatöötajate sekkumist. Ehkki sotsiaalne kontroll mittetarvitavate sõprade poolt võib uimastitarvitamist varjama sundida, on lihtne end korraks koos uimasteid tarvitavate sõpradega teise tuppa sulgeda.

K: Aga räägi näiteks sellest viimasest korrast?

Noo...see oli ka..sünnipäev. Seal..jah..kõik toredad inimesed, väga paljud..nii-öelda ..tegid seal. Noh...seal ei ole väga midagi rääkida. No seal on lihtne loogiline, inimesed vaatavad üksteisele silma, ahah okei davai ja minnakse tagatuppa ja tehakse ja tullakse välja ja ütleme et..ee väga vähesed on need kes sellest aru ei saa. Väga vähe...Ütleme et kui tolles seltskonnas kus ma olin, ma arvan et sealt võibolla ütleme et..kui isegi hästi öelda, siis võibolla 25 % on selliseid, kes ei ole kunagi teind. (M24a)

Kui peol on mittetarvitavad sõbrad ülekaalus, võidakse eelistada uimastist loobumist ja alkoholi tarbimist. Kui aga uimastitarvitajad on ülekaalus, tehakse seda avalikult. Mõnikord kestavad taolised peod hommikuni, asendades nõnda ööklubi. Järgnevas lõigus kirjeldatakse üht sellist pidu.

Ükskord peale tööd läksime siit selle sõbra juurde onju. Tal oli seal... selles suures majas on korter ja siis mingi chillisime seal... Reede-laup ... mingi, kuus seitse hommikul [jõudsin sinna]/.../ Siis kõik olid teinud juba midagi. Siis sellel konkreetsel sõbral, kelle juurde ma läksin, tal endal ei olnud enam, aga tema sõbral oli ja siis ta küsis selle sõbra käest mulle ühe ja siis ma võtsin ühe /.../ kommi [ecstasy]. Siis kuulasime sellist muusikat, dab'i ja siis oligi noh ma vajun üsna kinni ära tavaliselt kui ma teen midagi ja teised nagu möllasid seal, tantsisid, ma olin lihtsalt mingi diivani peal, lösutasin seal, olin nagu poolunes nagu...

K: Palju teid oli seal kokku?

Mingi kaheksa, üheksa /.../ poisid, tüdrukud, mingi kakskümmend viis [aastat vanad] maksimum. (M22)

Alternatiiviks korteripidudele on ööklubid, kuid sellistelgi puhkudel on väiksema seltskonnaga kellegi juures klubisse mineku eel „soojategemine“ tavaline. Harvemini käiakse „soojendamaks“ baaris, sest sellega kaasnevad kodus alustamisega võrreldes suuremad kulutused. Antud põhjusel on väljas „soojendamine“ levinumaks praktikaks suurema majandusliku kapitaliga isikute seas.

Üldjuhul ongi, et üldse nagu väljas ei istugi kuskil. Umbes mingites nendes lounge'des ja niimoodi noh, et väga ei käi. Võib-olla mingi ühe joogi teeme seal ennem klubisse minekut, aga muidu on jah üldiselt kellegil nagu külas /.../. Ja ...mmm... no kui läheb nii, et kui juba külas tehakse [narkootikume], siis on noh klubis kindlasti. (M30)

Nagu „peavoolu“ ja „alternatiivi“ väljade kirjeldusest lähtub, valitakse ööklubi vastavalt sellele, kui suurt tähtsust omistatakse muusikamaitsele. Alternatiivseltskonnale on see rohkem, peavoolule vähem tähtis. Oluliseks erinevuseks alternatiivi ja peavoolu vahel on asjaolu, et kui peavoolu pidutsejad tarvitavad klubis või muus avalikus kohas uimasteid, tähendab see iseenesest juba „kõva“ pidu. Erinevalt alternatiivringkonnast, kus sotsiaalne kontroll on tugevam, peavooluringkonnas stimulantide tarvitamist piiravat tugevat sotsiaalset kontrolli ei eksisteeri. Kultuurilisi norme selle osas, mis on „õige“ või „peen“, on vähem. Mainitakse küll, et tüdrukute „silma alla“ ei taheta „täistuledega“ (siin viidatakse ecstasy vm. stimulandi tarvitamisest laienenud pupillidele) sattuda, kuid täpsemaid reegleid välja kujunenud pole. Kui pidutsemine on intensiivne, tarvitatakse alkoholi ja uimasteid nii kaua kui võimalik ning „käest ära minek“ on pigem aktsepteeritud.

Meil oli lihtsalt see, et me olime väljas ja minul oli hädasti vaja nagu. Ma olin jumala juua täis, noh. Kõrtsus, võtsime napsu /.../ Alguses olime kahekesi vist vä. Siis tuli kaks tükki veel, poisid. Ja siis, ma ei tea, nii oligi. Läks veits käest ära noh. Ma juba teadsin suht hommikul seda vist, jah. Et ma olin kindel nagu. Noh, see tegelt see oli juba teine päev vaata, kui mul sitt olla /.../ Ee, esimene päev ma sain ka natuke maitsta nii mõndagi asja. Ja siis oligi võimalus... tekibki siuke, et sa ei viitsi nagu... ei taha kaineks saada, ei julge kaineks saada, vaata. /.../ Esimesel päeval tegin kommi [ecstasy], teisel päeval tegin kommi ja kolmandal päeval tegin antsu [amfetamiini] ja kokat [kokaiini]. Võtsin antsu, korki [GHB] ja ma ei tea kas... jah, oligi. Ja siis ma oksendasin oma sisikonda välja kaks päeva, sellepärast, et see oli sitt kork. (M24c)

Peavooluvälja jaoks on pidutsemine koos alkoholi tarbimisega tavapäraseks meelelahutuseks, mille abil lõõgastatakse põhitegevusest – koolist või tööst. Uimastite (eelkõige stimulantide) tarvitamine on seotud pigem „kõva peoga“, kus vahel ikka juhtub, et „läheb käest ära“. Kultuurilised normid – kus pidutseda, millist muusikat kuulata jms. – on vähemtähtsad. Seetõttu on ööklubi võimalikuks ja ka levinuks, kuid mitte eelistatud stimulantide tarvitamise kohaks.

6.2.2. Alternatiiviväli

Alternatiivringkondades on kultuurilise kapitali kogumine ja selle näitamine olulisel kohal. Selge paralleeli saab tuua Allaste (2006) doktoritöös kirjeldatud uusboheemlaste subkultuuriga. Nagu temagi töös, on hedonistlik elustiil (mille üheks osaks on stimulantide tarvitamine) levinud, kuid see ei tähenda ühiskonnast eraldumist. Elustiili määratleb suures osas töö- või koolieluväline tegevus. See, millistel pidudel käiakse ja millist muusikat kuulatakse, on tähtsam kui peavoolu välja korral. Sotsiaalne suhtlus, mis seisneb erinevate pidude külastamises, n-ö. „näo näitamises“, on niisuguste normide praktiliseks teostuseks. Teoreetiliselt ühtib kõnealuse ringkonna käitumine Maffesoli (1988) „uushõimude“ käitumisega. Rännatakse ringi mööda erinevaid ööklubisid, kortereid ja *afterparty*’sid, kohtutakse erinevate inimestega ning tarvitatakse erinevaid uimasteid.

Nädala sees on see töö ja siis peab ennast kontrollima Et ikka esmaspäevast, noh vähemalt neljapäeva õhtuni olen ikka korralik. Ja siis noh ülejäänud siis on see rändamine nii-öelda. Nii-nimetatud rändamine. (M26a)

Uimastid pakuvad lisaks hedonistlikule naudingule ka võimalust pidutsemisperioodi pikendamiseks. Et sotsiaalne suhtlus on tähtis, ja mida rohkem erinevaid pidusid küllastada õnnestub, seda parem, on eesmärgiks võimalikult kaua „selge püsida“. Järgnevas lõigus imestab üks respondente, kes alles hiljuti avastas, et tema sõbrad tarvitavad uimasteid, kuidas nad jõudsid nõnda kaua pidutseda.

Aga ma imestasingi, et miks mina alati tahan koju minna mingi hetk, sest et uni on väga suur. Nemad lähevad veel järgmisele peole. Energia reedest kuni pühapäevani pidutseda kordagi magamata. (N21)

Olles ise paar esimest korda uimasteid tarvitanud, avastas ta, et pidutsemise muutis võimalikuks stimulantide tarvitamine. Amfetamiin ja kokaiin on seetõttu eelistatud valikuteks, mis ei lase uniseks jääda ja piiravad joodud alkoholi mõju.

Noh siis..alguses teed vaikselt. Siis vahepeal sõpradega kuskilt võtad mingi peegli, teed ikka sellised mõnusad suured paksud triibud, siis on mõnda aega muretu. Siis vadistad juttu 2 tundi lakkamatult lihtsalt mingis seltskonnas. Liigud hästi palju ringi ja tutvud inimestega. Ja kusjuures keegi..amfetamiini kui sa teed..keegi ei saa arugi, et sa teind oled. Kõik mõtlevad et sul on lihtsalt hästi hea ja jutukas tuju ja..kuule miks sa nii kaine oled..äkki sa peaksid paar shotti võtma /.../ Amfetamiin, ta otseselt ei tee seda..mitte midagi. Tänu sellele..ta võtab umbes kuus jooki minu nimistust maha, mis tähendab et..palju energiat..palju karmim olek.. Et oled siuke jutukam ja käid ringi. (M21a)

Erinevates korterites „soojendamine“ on levinud ka alternatiivväljal. Sarnaselt peavoolu väljale pakub see keskkond võimalust segamatuks pidutsemiseks ka stimulante tarvitades. Ent ainult ühes kohas istumine ei rahulda, tähtis on võtta osa ööelust ja „seigelda“. Järgnevas lõigus kirjeldab respondent üht tavapärasest alternatiivringkonna piduõhtut, kus uimasteid tarvitatakse.

Viimane juhus oli see, et me olime eelmine õhtu [pidutsenud].... Laupäeval ärkasin kuskil Kakumäel sõbranna juures, kus oli veel neli sõbrannat. Siis hommikul kirusin, et fuck, et enam üldse enam alkoholi ei joo. Et see on ikka niuke ropp värk, et tervise võtab ikka nii läbi. Ja siis tegin nalja, et noh tüdrukud, teeme speedi. Ja siis sellest piisas, et neil oli nagu „wow“, et mingi jube hea mõte. Ja siis umbes kõigil telefonid välja ja naks-naks-naks oli seal siis kolm kotti speedi juba laua peal /.../ No see oli laupäev... jah, mul oli tugev [pohmell]... jah, ma olin kuskile jälle magama jäänud. Takssosse jäin magama. Mind viidi kuskile jälle teise linnaotsa. Siis ma ei saand sealt koju, sest bussid ei käinud. /.../

Ja siis me tegime ja siis me hängisime siin ja see oli tõesti kihvt /.../ Õhtul läksime linna peale ja no mingid viinad onju, ja värgid. Siis me seal... kuradi ägedal aftekal, see Bashmenti aftekas oli kuskil teatris. Siis oli läbisegi... läbisegi siis mingisugused niisama hängijad ja siis näitlejad hommikul kella mingisugune kümneni vist. See oli nagu super. /.../ Noh, me olime... ma ei tea, kas viiekesi. Eks neid tuli ja läks neid. Ja vahetusid. Palju tuttavaid on öösiti linna peal. Aga just, miks mulle meeldib teda teha, on ikka need, kuradi, fuck it...seiklused on ikka ägedad, raisk. Ikka tahad. Kui sa seda seiklust ei näe, kui sa oled nende inimestega, kellest sa tead, et sul ei tule midagi ägedat, siis ikka... siis ikka ei viitsi teha nagu. (M26a)

Kokkuvõttes ei ole uimastitarvitamise praktikad peavoolu ja alternatiivvälja vahel iseenesest erinevad, näiteks on sarnased erinevate uimastite kogused, uimastite kombineerimine ja tarbimine koos alkoholiga. Erinevus seisneb kultuuris, mis uimastitarvitamisele norme seab, ning ka erinevate klubide valikus. Alternatiivvälja liikmed satuvad harva peavooluklubidesse (näiteks mõne kuulsama esineja kuulamiseks) ja neid kordi tuuakse intervjuudes eraldi välja. Ka peavooluvälja liikmed satuvad mõnikord kommertsialiseerunud alternatiivpidudele. Eriti suur on segunemine populaarsemates klubides – Hollywood, Prive, von Krahl. Samas pidutsetakse üldjuhul siiski lahus.

Kahel väljal kehtivad stimulantide tarvitamise normid on erinevad. Ehkki kvalitatiivse uuringu põhjal ei saa teha statistilisi üldistusi, võib norme ja praktikaid kaaludes järelda, et alternatiivringkonnas on uimastite tarvitamine mõnevõrra sagedasem, sest see haakub hästi hedonistliku elustiiliga, aitab kauem pidutseda ning on mõjutatud ka seostest klubikultuuri ja uimastite vahel. Peavoolu korral on uimastite tarvitamine seotud pigem „kõva peoga“, mistõttu võib eeldada, et stimulante tarvitatakse harvemini ja rohkem pidutsetakse alkoholi tarbides. See suurendab tõenäosust, et uimastid on seotud muude deviantsete tegevustega (näiteks alkoholi liigtarvitamine). Arvesse tuleb võtta ka seda, et osalejate arvult on peavooluväli (nagu nimigi vihjab) tunduvalt suurem.

6.2.3. Reivid ja „narkoklubid“

Reivikultuur asub Salasuo (2004) joonisel psühhedeelilise ja pidutsemiskultuuri vahepeal. Ka käesolev töö kinnitas, et reivikultuur evib mõlema eelmainitud kultuuri omadusi. Ühelt poolt on tähtis tantsimine ja osaliselt ka suhtlemine, teiselt aga segamatu uimasti mõju nautimine ning lõõgastumine. Tarbitakse nii ecstasy't kui ka amfetamiini, ent seda eelistatakse teha

keskkonnas, kus uimasti mõju väljanäitamisse suhtutakse leplikumalt. Alternatiiviväljale kuuluvate isikute jaoks on niisugusteks kohtadeks pigem ebaregulaarselt korraldatavad reivid, peavoolus osalejate jaoks lisaks reividele ka „narkoklubid“.

Antsus [amfetamiini mõju all] siis sa paned niimoodi energiliselt, aga kommiga [ecstasy'ga] siis oled niimoodi.. kuidas öelda seal.. omas mullis nagu. Ja.. kui klubis kommi teha, siis on samamoodi, et jälle laks väljendub rohkem energias, et ta nii sassi ei võta, aga... lihtsalt samamoodi, aga siis sa lähed ka hästi nagu sellesse muusikasse sisse ja.. ja sa muusika on hästi elektrooniline ja tehniline, sa võid tantsida. Seal on nagu trummi-basssi biit taga, siis on vahepeal on mingid hullud bassid siuksed wuu-wuu-wuu ja siis on mingid kõrged tiu-tiu-tiu ja siis see.... Ajab ikka päris sassi katuse.

K: See muusika on ikka tähtis?

Jaa, muusikas.. muusika loeb ka palju rolli, jah. Sellepärast ma räägin, et tavalistes klubides mind see ei tõmba üldse jaa ei isegi ei riskiks teha, sest seal on kontroll ikkagi peal. Aga.. siukestes underground-klubides, kus kõik on nuginii.. siis why not, vahest ikka võib. (M23a)

Reive korraldatakse nii peavoolu kui ka alternatiivi muusikamaitset arvestades, kuid sagedamini on need suunatud just alternatiivsele muusikamaitsele. Selle üheks põhjuseks võib pidada asjaolu, et muusikaga tegelemine ja nt. välismaa DJ-de Eestisse kutsumine on alternatiivringkonnas levinud hobiks, millega tegeletakse majanduslikku kasu ootamata. Eesmärgiks on pigem eneseteostus, mille tulemiks võib lugeda kultuurilise kapitali kasvamist. Alternatiivringkonnale on need n-ö. „põrandaalused“ elektroonilise muusika üritused kohtadeks, mis ühekorraga rahuldavad nende muusikamaitsest lähtuvad nõudmised ja samas pakuvad võimalust enese „väljaelamiseks“.

Nüüd ma olengi noh... paar aastat ei ole seda üldse teinud [ecstasy't]. Ja siis kui ongi, siis on mingi see...ühe mingise artisti peol... noh näiteks Riias oli üks hea pidu, siis me seal tegime seda. Ja siis ma käisin Amsterdami mingil selle Sensation Whitel... Mis ühe korra aastas teebki.. (M24a)

Et alternatiivüritustel on nõrgem turvakontroll, uimastid on reivikultuuriga tihedalt seotud ja nende tarvitamine tolereeritud, tekibki võimalus näiteks uimasti mõju varjamata tantsimiseks. Tavaklubis võivad „imelikud“ tantsuliigutused mõnel puhul liigset tähelepanu tõmmata. Samasugust võimalust enese vabakslaskmiseks pakuvad peavoolu pidutsejate jaoks „narkoklubid“, sest peavoolu reive korraldatakse harvem. Nendeks võib lugeda suuremaid, kommertsialiseerunud elektroonilise muusika üritusi.

K: Sa rääksid, et sa alustad mingist ühest tabletist ja nii edasi. Kus sa seda teed?

Klubis /.../ Ja.. no klubis just sellepärast, et kui ma kodus alustaksin ja.... ma ei tea, pilves peaga bussis sõidaksin ja mul tuleb järsku kuskil kuulen mingit muusikat ja tahes tahtmata ma suudan ennast küll kontrolli all hoida, et ma ei hakka midagi lollitama, et ma istun rahulikult edasi, aga see on lihtsalt väga piinav tunne endale. Et parem on, kui sa juba alustad juba seal, kus sa saad tõesti ennast juba vabaks lasta ja selles mõttes mitte mingit hirmu nagu ei tunne, et keegi vaatab või saab aru. (N20a)

„Narkoklubisid“ ja peavoolu reive iseloomustati läbivalt intervjuudes kui kohti, kus mängitakse „narkomuusikat“. Selle stiili määratletakse väga erinevalt – tegu on eelkõige *techno* ja *trance*’iga, kuid mitte üksnes. „Narkomuusikale“ on iseloomulik ohtrate valgusefektide kasutamine, mis kokkuvõttes võimaldaks saavutada transilaadset seisundit ka uimastit tarbimata või nt. alkoholi tarbides. Kokkuvõtlikult langeb narkoklubide kultuur kokku reividega, pakkudes lisaks sotsiaalsele pidutsemiskeskonnale psühheedeelilist kogemust ja asudes seetõttu sotsiaalse pidutsemiskultuuri äärel (vt. ka joonist uimastitarvitamise kultuuridest: 10)

K: Milline see nagu narkomuusika on?

Selline... lihtsalt tuu-tuu-tuu ja siis mingid erinevad heliefektid, mis nagu panevad täiesti niimoodi /teeb häält/ uu-uuu-uu. Noh pea nagu tiirlema, et see on täiesti... sulandud kuidagi sellesse muusikasse, et sõnu seal ei ole näiteks. (N20a)

Tunnetusliku kogemuse ja vabanemise saavutamiseks mainis mitu respondenti ka soovi tarvitada uimasteid oma poiss- või tüdruksõbraga kahekesi olles. Ecstasy ja amfetamiin suurendavad taktiilset tundlikkust ning tekitavad heaolutunde ja eufooria, mida sooviti siduda seksuaalse lähedusega.

Eriti populaarne on näiteks teha ecstasy’t kahekesi kodus olles mees ja naine sellepärast, et... ecstasy all olles on.. on.. kõik puudutused vastu keha on metsikult head. Ja siis ongi et lihtsalt mõlemad võtavad ecstasy tableti sisse, seksida ei saa, sellepärast et meestel tihtipeale... noh... ei tööta see asi. Aga lihtsalt... hellitatakse üksteist, silitatakse.. paitatakse. Hästi palju silitusi, mitu tundi järjest lihtsalt silitatakse üksteist. Et see on eriti näiteks veel üks lõõgastumise viis. (N20a)

Kokkuvõtlikult võib väita, et uimastitarvitamine Tallinna ööklubides jälgib omadustelt Salasuo (2004) mudelit. Erinevad pidutsemiskultuur laiemalt ja reivikultuur kitsamalt. Kui eesmärgiks on pigem sotsiaalne suhtlemine, külastatakse peavoolu- või alternatiivklubisid, kui väljaelamine, pigem reive või „narkoklubisid“. Pidutsemiskultuur jaguneb kaheks eraldiseisvaks väljaks – peavooluväljaks ning alternatiivväljaks, millel on küll teatud ühisosa, kuid mis peamiselt siiski lahus püsivad. Tallinna kogukonna väiksust arvestades ei ole nendevahelised piirid jäigad ja pidutsejad valivad stimulantide tarvitamiseks kord ühe, kord teise keskkonna. Mõlemal väljal on alkoholi tarbimine levinud ja üldtunnustatud. Alternatiivväljal on uimastitarvitamine tolereeritum ja tavapärase pidutsemise osa, peavooluväljal seostub uimastitarvitamine harvema, kuid intensiivsema pidutsemise ning „kõva peoga“. Reivid ja „narkoklubid“ moodustavad omaette kultuurilise välja. Ehkki käesolevas uuringus intervjueriti pigem meelelahutuslikke tarvitajaid, selgus, et nii reivid kui ka „narkoklubid“ ühendavad endas marginaliseerunud ja meelelahutuslikke uimastitarvitajaid.

6.3. Varjamine ja sotsiaalne kontroll

Erinevalt deviantsetest uimastikasutajatest on kontroll meelelahutuslike tarvitajate uimastikasutamise ratsionaliseeringutes väga tähtsal kohal. Klubides stimulante tarvitavad noored rõhutavad kontrolli käitumise (vahelejäämisrisk), tarvitamise sageduse (sõltuvusrisk) ja koguse (üledoosi- ja pohmeluserisk) üle. Siiski on erinevates rühmades sõna „kontroll“ tähendustes esiplaanil erinevad aspektid, mis tuleb uimastipraktikate paremaks mõistmiseks välja tuua.

Uimastitarvitamist mõjutab väga olulisel määral teiste inimeste suhtumine ja praktikad, mida uimastitarvitaja kogeb või kuuleb. Niisugusel viisil internaliseeritavad normid piiravad (või vastupidi, normaliseerivad) uimastite tarvitamist erinevates olukordades. Parkeri jt. (1998) teooria kohaselt on kanepi tarvitamine Lääne-Euroopa ühiskondades muutunud sedavõrd tavaliseks, et seda võib nimetada „normaliseerunuks“. Erinevalt sotsiaalselt väljakujunenud normidest teeb iga noor isikliku valiku, kas ja kuidas uimastit tarvitada, ehkki uimasteid tarvitatakse enamasti koos. Eestis aga on sotsiaalne kontroll endiselt tugev.

Uimastitarvitamise varjamine on esmane n-ö. „kaitseliin“, mis edastab sõnumi: „kui suudan oma tarvitamist varjata, kontrollin seda“. Uimastite varjamine klubikontekstis on mõistetav. Uimastid on ebaseaduslikud ja klubi avalik koht, kus pidutsejatele saab tavaliselt osaks

kõrgendatud tähelepanu. Samas kirjeldavad uimastitarvitajad lisaks üldisele varjamisele kaht konkreetset kategooriat, kelle eest varjamist tähtsaks peetakse: vanemad ja sõbrad.

6.3.1. Varjamine vanemate eest

Respondentide vanusest (uuring hõlmas 19-30 aasta vanuseid noori, tarvitajad olid valdavalt 19-24 aastat vanad) olenemata rõhutati vanemate eest varjamise tähtsust. Varases täiskasvanueas elatakse sageli vanemate juures ja ollakse neist majanduslikult sõltuvad, mistõttu vanemate „reeglitele“ allumine on oluline. Üle 80% 16-aastastest koolinoortest arvas, et nende vanemad „ei lubaks“ või „tauniks“ uimastitarvitamist ja vaid 2-3% noortest oli seisukohal, et vanemad ei paneks uimastitarbimist pahaks või koguni kiidaksid selle heaks (Allaste 2004).

Tähtis on märkida, et vanemate eest varjamise osas eristus kanep stimulantidest. (Koolinoorte küsitluses erinesid vanemate eeldatavad hinnangud kanepi ja ecstasy korral 1-2% võrra, poisslastel rohkem ja tütarlastel vähem.) Kui kanepi tarvitamise suhtuti mõnel juhul leplikult, siis vanematele stimulantide tarvitamisest rääkimine seostus intervjuudes probleemidega. Väideti, et kui vanemad saavad teada stimulantide tarvitamisest, tõlgendavad nad seda probleemina. Sellele võib järgneda näiteks noore saatmine psühholoogi juurde „uimastisõltuvusega“ tegelema.

K: Kas sa pead varjama ka, et sa tegeled sellega?

No ikka... kuigi ma olen vahele jäänd... nii kanepi kui speediga [amfetamiiniga].

K: Mis siis juhtus?

Tal [emal] on hästi siuke..standartne suhtumine. Mingi hüsteeritses seal ja... no kanepiga mitte aga ...

K: Miks ta kanepiga vahele jäädes ei hüsteeritsenud?

Ma ei tea. Ta oli muidugi pahane... aga see ei olnud kõige ekstreemsem. No mitte okei. Aga see ei olnud päris nii paanika.

K: Mis siis sai kui sa jäid speediga vahele?

No ta saatis mind psühholoogi juurde. (M21a)

Teisalt seostasid noored ise vanemate teavitamist probleemidega. See tähendab, et vanematele räägitakse uimastitarvitamisest siis, kui seda tajutakse probleemina ja otsitakse näiteks sõltuvuse vastu abi.

K: Kas sa pead kellegi eest varjama uimastitarvitamist?

Eks ta ikkagi ole, selles mõttes et ma uhke nüüid selle üle ei ole... Pluss veel see, et ega õnneks ma ei ole sõltuvuses ka, et mul oleks retsilt mingeid asju varjata. Selles mõttes, et ma vanematele nagunii ei räägi seda, neil ei ole vaja seda teada, sest mingeid probleeme nagu ei eksisteeri. (M23b)

Vanemate negatiivses suhtumises stimulantidesse peegelduvad nii põlvkondade erinevus kui ka ühiskonnas levinud suhtumised laiemalt. Kui kanep oli Eestis vähemal määral levinud ka Nõukogude ajal, siis tehislise uimastite levik algas iseseisvumise järel. Liberaalsema maailmavaatega vanemad on hakanud mõnevõrra leplikumalt suhtuma laialt levinud kanepisuitsetamise, mitte aga ühiskonnas suhteliselt marginaalsesse stimulantide tarbimisse.

6.3.2. Varjamine sõprade eest

Laiema ühiskonna negatiivne suhtumine väljendus intervjuudes selgelt. Stimulantide tarvitajad saavad oma harrastusest vabalt ja hirmuta rääkida vaid kitsas seltskonnas. Sageli on vastavaks seltskonnaks need, kellega koos klubides uimasteid tarvitatakse. Eeldatakse, et need, kes ise uimastitest vabad, mõistavad stimulantide tarvitamise hukka.

K: kas sul on mingeid tuttavad, kelle eest sa oma tarvitamist varjad?

Jaa kindlasti /.../ isegi kõik sõbrad ja tuttavad ei tea. Et ei ole vaja teada kõigil seda ja minu elu, teen mis tahan.

K: Kui suur osa teab?

Ütleme kuskil... nelikümmend-kuuskümmend. Et nelikümmend teab. No ikka suht rangelt jah. Sest üldjuhul... see võib päris palju suhteid rikkuda, kui... saadakse siuke asi teada, siis hakatakse kohe altkulmu vaatama. (M 23a)

Vastavat suhtumist kinnitas ka ühe respondendi jutt, kes oli äsja uimastite tarvitamist alustanud. Olles ecstasy tarvitamise kaudu uimastitarvitajate seltskonda „initsieeritud“, avastas ta, et sõbrad, kellega koos oli aastaid pidutsenud, tarvitavad stimulante.

Põhimõtteliselt nagu tänu sellele võib-olla, et nagu ise tookord seal tein... ongi tulnud välja nagu, kui palju neid inimesi on, kes tegelikult kogu aeg teevad. Kes on olnud ka kogu aeg... tutvusringkonnas ja ma ei ole seda lihtsalt enne teadnud. Sest et noh kuna mina ei teinud, siis mulle keegi ei rääkind ka. Ja siis nüüd ongi tulnd välja, et nad on nagu väga avalikud. Et kuule, me lähme täna nüüd... enne kui me läheme peouksest sisse, et vaadatakse umbes, et kas sa tahad ka. (N21)

Et ühelt poolt kammitseb kontroll klubides ja teiselt sõprade eest varjamine, mõjutab see ka uimasti tarvitamise olukorda. Ecstasy või amfetamiinitablettide manustamine on vähem „probleemne“, sest tabletti saab märkamatuks alla neelata. Tablett imendub mao kaudu verre teatud aja pärast, mistõttu mõju avaldumist jääb allaneelamisest lahutama 15-45 minutit. Sellega seoses on tihedama kontrolliga ööklubidesse minekul levinud praktikaks ecstasy manustamine klubi ukse ees. Sellega maandatakse nii turvatöötajale „vahelejäämise“ riski kui ka saavutatakse soovitud meeleolu klubisse jõudmise ajaks.

Ninakaudset manustamist nõudvate stimulantide (amfetamiin, kokaiin) tarvitamiseks tuleb aga leida eraldatum koht. Klubis on selleks üldjuhul WC. Tavaliselt sisenetakse koos teise tarvitajaga WC-kabiini ja tehakse „tribud“ tualettpoti kaanele. Uimasti avalik tarvitamine klubis on legend, mida räägitakse erapidude või VIP-ruumide kohta, kuid küsitletutest ei olnud keegi seda isiklikult kogenud.

K: *Aga kus sa [stimulante tarvitad]?*

Nii ööklubis kui näiteks seal eelnevas kohas [külas]. Aga selles mõttes nagu kunagi avalikult ei tehta. Et pannakse a la laua peale ja siis teeb mingi kümme inimest seal niimoodi. Pigem kuskil vannitoas või keegi niimoodi käib ära. (M30)

Kuivõrd WC on samas ka klubi töötajatele teadaolevaks „riskikohaks“, kontrollitakse seda sageli. Mõnes ööklubis on kabiinide kohale paigaldatud peegel, mille abil turvatöötajad saavad kabiinides toimuvat jälgida. Seepärast tarvitatakse mõnikord klubides amfetamiini „pommidena“ – pabertaskurätiku serva sisse keeratud amfetamiinikuulikestena.

Teemaks, mis eelkõige suurema kultuurilise kapitaliga alternatiivrühmas korduvalt esile kerkis, oli erinev suhtumine uimastitesse Eestis ja välismaal. Kaheks „näidisriigiks“, mida Eesti sallimatusega võrreldi, olid Inglismaa ja Holland. Esimest mainiti klubikultuuri kontekstis kohana, kus ecstasy tarvitamist klubides loetakse vastuvõetavaks. Põhiliselt peeti

silmas noori stimulantide tarvitajaid. Teist mainiti liberaalse suhtumisega riigina, kus uimastite meelelahutuslik tarvitamine on levinud vanemategi inimeste seas. Mõlema näitega rõhutatakse kontrolli olulisust ühiskonnas, kus uimastite tarvitamist ei piira kättesaadavus ega negatiivne suhtumine.

Ma elan veerand oma aega Hollandis ja seal mul mingised äripartnerid, kes on 45 ja 50. Ja nendel on see täiesti tavaline ja siuke mõnus komme et nad /.../ teevadki 3-4 korda aastas [ecstasy't]. Käivad ka väljas, vanemad inimesed ja teevad seda täiesti kultuurselt ja täiesti mõnusalt... Siuksed vabad ja toredad inimesed täiesti. Sa võid täiesti seal samas ekstasist ennast täiesti üle süüa ja täiesti üle juua... (M24a)

Kui töökaaslaste seltskonnas reeglina oma uimastiharjumusest ei räägita, siis liberaalsemas õhkkonnas võivad uimastitarvitamine mõningate küsitletute sõnul jutuks tulla. Niisugune õhkkond võib alternatiivseltskonnal tekkida sarnase elustiiliga isikute seas (näiteks reklaamitööstuses) või peavooluseltskonnal peoolukorras (näiteks tööandja suvepäevad).

6.3.3. Sotsiaalne kontroll

Uimastitarvitamise praktikad on seotud uimastikasutamise seltskonnaga. Nagu ilmneb Allaste (2006) doktoritööst, on stimulantide ja kanepi tarvitamine teatud subkultuurides normaliseerunud – kõik intervjuud näitasid, et meelelahutuslik uimastitarvitamine on selgelt sotsiaalne tegevus. Uimasteid tarvitatakse seltskonnas, neid hangitakse koos ja isegi uimastipohmelust talutakse sageli koos sarnases olukorras viibivate noortega. Veelgi olulisem on aga tõdemus, et uimastite tarvitamise valik tuleneb pigem sotsiaalsest keskkonnast, mitte isiklikust tahtest. Taoline tendents on täheldatav nii peavoolu- kui alternatiivväljal.

K: mis tingimuses sa tavaliselt neid keemilisi narkootikume teed?

Sõltub eee ... hästi palju sõpradest. Ma ei tee kunagi üksinda. Ma ei tee kunagi niimoodi, et ma olen mingis seltskonnas ja lähen ja üksi teen. See pigem on tingitud siis noh minu puhul ühest kindlast seltskonnast. /.../ See on nagu... siis kui nad teevad kui ma sinna satun ja kui ma leian, et aeg selleks... et vahet ei ole, siis küll. (M24b)

Et uimastite tarvitamine seondub kindlate seltskondadega, siis sotsiaalne kontroll tähendab hoidumist seltskondadest, kus uimasteid teadaolevalt tarvitatakse. Nõnda pääsetakse

kiusatusest. See näitab, et uimastikultuur on üsna vähe arenenud, mistõttu sotsiaalne kontroll (*pro* isiklikud, internaliseeritud reeglid uimastitarvitamise kohta) on peamiseks uimastitarvitamist piiravaks mehhanismiks.

Võib-olla vahel selle kokaga läks umbes peaaegu iga nädalavahetus mingi... siis nagu hakkasid mõtlema, et ma nagu ei tahaks tegelt pigem seda. Et nagu liiga tihedaks läheb. Et noh mingi üritad seda seltskonda vältida pigem, et kus seda tarvitatakse. (M30)

Oluliselt suuremaks riskikäitumiseks peetakse seda, kui stimulantide tarvitamise „levib“ pidutsemise kontekstist tavaelu konteksti. Näiteks hakkavad klubikultuuriga tööalasel seotud isikud – DJ-d, baarmenid – pidama tavaliseks töö ajal uimasti tarvitamist (Allaste 2006). See tähendab, et uimastist võib saada elu lahutamatu osa, milleta tööd teha ei osata. Käesolevas uuringus ilmnes sarnane tendents näiteks amfetamiini kasutamise osas eksamiteks õppimisel või baaris töötamisel.

Et ee... hea trikk mida ma tean on amfetamiiniga enne eksamit näiteks. Paned lusika... väga väikse lusikaotsatäie paned tee sisse, segad ära, jood ära ja siis sul on mõistus nii lahti, et sul tuleb lihtsalt. (M23a)

Uimastikasutamise väljumine klubikontekstist ja sotsiaalse kontrolli kaotus selle üle võib aidata vahet teha kõrgema ning madalama riskiastmega uimastitarvitamise vahel. Rituaalide kadumine (mis on stimulantide korral enamasti seotud pidutsemisega) suurendab sõltuvusriski. Samamoodi võib kõrgema riskiastmega tarvitamiseks pidada seda, kui uimastit tarvitatakse üksinda, see muutub vaba aja ning igapäevaelu lahutamatuks osaks. Eelkõige on niisugune tarvitamine seotud terviseriskidega, kuid võib väita, et tarvitajad, kellest tuleb juttu järgnevas intervjuulõigis, on uimastid niivõrd ulatuslikult oma igapäevaেলuga lõiminud, et võivad põhjustada probleeme nii endale kui ka teistele. Vastupidiselt sotsiaalsele uimastitarvitamisele võib siin rääkida asotsiaalsest uimastitarvitamisest.

Vat on siuksed inimesed, kes ei käigi kunagi väljas. Nad istuvad, lohistavad oma amfetamiini kodus ja siis, ma ei tea, koristavad, lahendavad ristsõna või mida iganes, vaata. /.../ Umbes nii, jah. Parandavad autot, noh. /.../ „Tahtsin autot garaaži panna ja kuradi auto ei mahtund ära, koristasin kuus tundi garaaži, noh“. (M26b)

Niisugused tendentsid sotsiaalse ja asotsiaalse uimastitarvitamise osas kehtivad nii peavoolu- kui alternatiivväljal. Kui uimastitarvitamine väljub sotsiaalse pidutsemise kontekstist ja muutub igapäevase elu ning töö osaks, on tõenäosus ühiskonnast väljalangemiseks suurem. Isiklike reegleid (tarvitada uimasteid või mitte, sõltumata seltskonna survest) ei ole välja kujunenud. Samas esineb alternatiiv- ja peavooluvälja vahel ka erinevusi.

Peavooluväljal on uimastite tarvitamine seotud „kõva peoga“ ja seepärast reglementeeritud samasuguste normidega, nagu pidutsemine üldiselt. Uimasteid ei tarvitata kuigi sageli, kuid kui „juhtub“, et „läheb käest ära“, suhtutakse sellesse sarnaselt alkoholi kohatisele liigtarbimisele. Eeltoodust tuleneb, et rohkem uimasteid tarvitavad isikud, kes kalduvad sagedamini „kõvasti“ pidutsema ja kelle alkoholikäitumine on intensiivsem.

Kui ma olen tarvitanud, siis on hästi raske minna ööklubisse ja teha siukest nägu, et sa pole midagi tarvitanud. Ja kaine peaga ma mõtlen, et see on nagu vale asi. Siis ma parem ei lähe üldse. Aga tavaliselt, kui ikka tarvitad, siis on jälle... leiad ennast jälle kuskilt [klubi nimi] ja.. ma ei tea.. [klubi nimi]. Siis ei saa aru. Aga pärast ikka mõtlen, et kurat, kõik raudselt vaatasid, et ma olen midagi tarvitanud. (M26b)

Nagu alternatiivvälja kirjeldusest selgub, peetakse tähtsaks sotsiaalset suhtlemist ja võimalikult pikka pidutsemist, millele kaasaaitamiseks tarvitatakse stimulante. Samas on sotsiaalne kontroll uimastitarvitamise üle väga tugev. Alkoholi tarvitamine on normiks ja uimastid aitavad alkoholi purju jäämata kauem taluda. Eriti soovitud uimastiks antud seisukohast on kokaiin.

Mul oli sünnipäev ja hästi hoogne pidu, hästi tore, rõõmus. Noh ma olin purjus ka ja siis kuna ma olin päev otsa jälle ringi majandanud ja korraldanud, siis ma jumala eest ei tahtnud ära vajuda, ma tahtsin teada, et kõik toimib, ma tahtsin, et kõik on ok ja sellepärast ma mõtlesin, et ma teen veits, et siis püsib üleval. Ja püsisin üleval. (M24b)

Samas on ecstasy kasutamine tembeldamise kaudu sotsiaalselt probleemseks sanktsioneeritud. Suurenenud pupillid, kätega „voolimine“ ja muu taoline sundkäitumine on taunitud ning sellest üritatakse hoiduda. Lisaks liigse huvi äratamise ohule klubi turvatöötajates peetakse seda märgiks probleemsest tarvitamisest.

Siis, kui sa teed neid ecstasy-tablette, siis on nagu suht tõenäoline, et inimesed saavad aru, et sa oled midagi teind. Ma ei tea, see teeb kuidagi, lõualuu ajab kuidagi käima ja kuidagi selline. Aga nende antsu [amfetamiiniga] ja kokaiiniga see ei ole. Võib-olla pupill läheb suuremaks. Ecstasyga läheb küll /.../ Antsuga minu arust ei lähe, siis ei ole põhimõtteliselt üldse aru saada. Hea tuju, räägid, lobised. Täitsa tavaline. Aint ise tead, et sul on hea olla.

K: Oled näinud klubides sellist asja?

Jah. Ma ei tea, kõrvalt on nii rõve vaadata /.../ Ma olen näind ka vendasid, kellel lihtsalt suud on niimoodi, kuradi ära imetud, siin ümbert veel on punane. See on rõve juba. (M21b)

Sotsiaalse kontrolli ja enesekontrolli väljakujunemist on kirjeldatud omalaadse „karjäärina“ (Becker 1963). Oskus näha soovimatuid väliseid märke ja nendest hoiduda kujuneb välja uimastitarvitamise käigus kokkupuutes teiste uimastitarvitajatega. Et aktiivsem eksperimenteerimine uimastitega leiab erinevate uuringute andmetel aset keskkooliperioodil ja mõned aastad peale seda, tähtsustub hiljem kontrolli omamine. See aga mõjutab omakorda uimastivaliku muutust. Ecstasy asemel eelistatakse (majandusliku või sotsiaalse kapitali olemasolul) kokaiini, selle puudumisel amfetamiini.

Noh võrreldes muude keemiliste ainetega on [kokaiin] see, et sellega saab magada, sellega saab süüia ja see ei paista kellelegi välja.

K: Sellepärast sa siis ecstasy't ei tee enam?

Jah, sellepärast, et ta tekitab liiga hullu tunde, et sa ei kontrolli ennast võib-olla nii palju, sa oled ikka mingise mõju all täiesti. Ja see on näha teistele. See ei ole enam minu jaoks. Ma olen nagu ka vist liiga vana selle jaoks, mind ei tõmba see lihtsalt. Kokaiin on täpselt selline et ta... erutab sind natuke. Ta tekitab sinus rõõmu natuke. Ja sul on parem peotuju. (M24a)

Niisugune sotsiaalne kontroll koos Eestis laialdaselt levinud ja normaalse pidutsemise osaks peetava alkoholitarbimisega tekitab olukorra, kus stimulandid võimaldavad manustada väga suurtes kogustes alkoholi. Ehkki küsitlustest ilmneb, et sotsiaalset kontrolli eksisteerib rohkem alternatiivväljal, on see tavaline ka peavooluväljal. Klubis alkoholi tarbimiseta pidutsemine ei ole tavaline. Stimulandid aga võimaldavad n-ö. „alkoholinormi täita“.

Eks nad soendavad, siis tavaliselt... Ma imestangi, et... No on räägitud, et need kes tarbivad neid narkootikume, need väga ei joo. Aga see seltskond on küll väga huvitav seepärast, et nad ei joo mitte midagi muud kui ainult viina. Meeletutes kogustes. See on uskumatu. Kui peole minek on, siis on alati

see, et vähemasti igalühel on poolene viin näkku. Täiesti hämmastav. Ja nad suudavad selle kõik ära juua ja nad on selle juures jumala normaalsed. (N21)

Reividel ja „narkoklubides“ on uimasti tarvitamine rohkem aktsepteeritud, mistõttu on ka ecstasy't tarvitanud isikule omase käitumise väljanäitamine rohkem lubatud. Alkoholitarvitamise normi jälgitakse palju vähem. Intervjuudes toodi ainult reivide ja „narkoklubide“ kontekstis välja uimastitarvitamise ajal alkoholitarvitamisest hoidumine. Samas ei ole see üldlevinud – tegu on erandiga. Kuid et „narkoklubis“ või reivil viibides on mõju näitamine lubatud, siis sotsiaalse kontrolli all peetakse eelkõige silmas oskust ohjata oma uimastikasutamisele järgnevat käitumist väljaspool klubi nõnda, et see ei ärataks liigset tähelepanu.

Tema kaotas niimoodi enesekontrolli, et ei kontrollinud ennast absoluutselt. Et kui oleks näiteks politsei vastu tulnud, siis mina suudan alati teha sellise... noh, normaalselt käituda. Mul on küll pupillid peas suured, et politsei, kes on õppinud seda asja saab aru, et ma olen midagi tarvitanud, aga üldselt käitumisest nagu võõral inimesel ei ole mingit muljet... ei saaks jääda. (N20a)

Antud kontekstis on eesmärgiks nautida uimastit nii kaua kui võimalik, seepärast tähendab „kontroll“ ka doseerimisoskust. Ühelt poolt tolerantne õhkkond, teiselt poolt suurem uimastitarvitamise praktika ning kindlasti ka uimasti mõjust tekkinud eufooria ja sõbralikkus mõjutavad seda, et reividel ning „narkoklubides“ hoolitsetakse heatahtlikult probleemsete (üledoosikahtlus, halb enesetunne, magamajäämine vms.) klubikaaslaste eest. Nagu kirjeldatud „narkoklubide“ korral, taluvad ka turvatöötajad rohkem omaette istuvaid või tavamõistes ebaadekvaatseid noori.

K: [Klubis] hoolitsetakse jah?

Kindlasti, kindlasti. Kedagi ei jäeta üksinda kunagi ja kui me näeme, et kellegil võõral on halb, siis alati me lähme küsime, et kas sul on kõik korras. (N20a)

Seega erineb sotsiaalne kontroll erinevatel väljadel ja erinevates klubides üsna suurel määral. Üldiselt võib välja tuua, et alternatiivvälja kultuurilised normid on küll mitmekülgsemad, ent ka jäigemad. Uimasteid tarvitatakse, kuid nende mõju väljanäitamine ei ole tolereeritud rohkem kui üldise lõbusa oleku ulatuses, mis pidutsemise juurde käib. Peavooluväljal tarvitatakse uimasteid pigem siis, kui on „kõva pidu“ ja tarvitamist piiravad sarnased reeglid

kui alkoholiga liialdamise korral. Alkoholi tarvitamine on tavaklubides normiks, mida stimulandid aitavad täita. Reividel ja „narkoklubides“ tarvitatakse uimasteid avalikult, mistõttu sotsiaalne kontroll on suunatud väljapoole, mitte „asjassepühendatute“ eest varjamisele.

Lisaks diileritega kontaktide omamise tähtsusele mõjutab niisuguse varjamise olulisus uimastitarvitajate eraldumist mittetarvitajatest. Uimastite negatiivne kõrvaltähendus paljude inimeste ning isegi uimastitarvitajate endi jaoks nõuab nende tarvitamise ja mõju varjamist, mis aga tõstab asotsialiseerumise võimalikkust.

6.4. Stimulandid soo aspektist

Eestis on alkoholi ja kanepi tarvitamine pigem maskuliinseks meelelahutuseks. End sageli purjujoovate õpilaste osakaal on viimaste aastatega suurenenud, ning ehkki suhteliselt enam on tõusnud tütarlaste osakaal, on alkoholitarbimisel jäme ots üldarvult siiski poisslaste käes. Samuti on lähiaastatel suurenenud kanepit tarvitanute arv, seda nii tüdrukute kui ka poiste seas, endised osakaalud on aga säilinud. 16-aastaste poisslaste seas on viimase 12 kuu jooksul kanepit tarvitanute arv samas vanuses tütarlastega võrreldes ligikaudu ühe kolmandiku võrra ja viimase 30 päeva jooksul ligi kaks korda suurem. Stimulantide tarvitamise osas erinevusi poiss- ja tütarlaste vahel samas praktiliselt ei eksisteeri. Ecstasy't tarvitavad kooliealised poiss- ja tütarlapsed võrdselt, amfetamiini tütarlapsed isegi rohkem (Allaste 2004). See võib haakuda nooremate tütarlaste kombega pidutseda vanemate noormeeste seltskonnas, mistõttu puututakse uimastitega tihemini kokku (Allaste 2008).

Samast uuringust ilmnes, et koolinoorte seas on esimesena proovitavaks uimastiks (lisaks kanepile, mis on selgelt populaarseim) sageli mõni arsti ettekirjutuseta tarvitatud ravim. Vastav uimastivalik on esimeste kogemuste omandamisel tütarlaste seas oluliselt populaarsem (5,6% esmatarvitamistest) poisslastega võrreldes (1,5% esmatarvitamistest). Käesoleva uuringu raames ilmnes, et tüdrukud toovad välja uimastite ravimilaadse mõju, konkreetselt stimulantide (eriti amfetamiini) kaaluvähendava mõju. See võib innustada nende uimastite tarvitamist.

K: Kas sinul või siis sinu sellel seltskonnal, on teil juttu olnud sellest [uimastite mõjust]?

No /.../ mõnikord on tehtud speedi, siis sellega on küll ikka omavahel räägitud, et seda ei tohi tihti teha, et see nagu pikas perspektiivis on väga halb. Et see nagu kuidagi hullult põletab läbi, selles mõttes, et sa tead, millised on need amfetamiini narkomaanid. Ninad on niimoodi ära kõrvetatud ja näod on siuksed... Ta võtab su järgmiste päevade ressursist nii palju ära, et see on nagu ühe päeva on okei teha, aga pärast enam mitu-mitu nädalat ei ole hea teha seda enam. Et-et ta kulutab hästi läbi. Aju ja keha üldse. Ja kaalu kaotab hullult palju sellega. Miks see on populaarne mingite tüdrukute hulgas, ma arvan, et see, et kaotab täiega kaalu. Amfetamiiniga (N18)

Peavooluringkonnas on uimastite avalik tarvitamine taunitud, kuid mitte põlastusväärne; alternatiivringkonnas vaadatakse avalikule uimastitarvitamisele üldiselt viltu isegi nende poolt, kes ise sellega tegelevad. Kontrolli kaotamist peetakse põlastusväärseks nii poiss- kui ka tütarlaste seas. Samas, kui tütarlapsed poisslaste tarvitamise ebameeldivust eraldi välja ei toonud, siis poisslaste seas oli suhtumine tütarlaste uimastitarvitamisse pigem tauniv.

K: Kas see oleks sind häirinud [kui sinu elukaaslane oleks tarvitanud stimulante]?

Jah. Ses mõttes et ma olen talle pakkunud et kui sa tahad näiteks..noh..proovida ühe korra...siis sa võid minu arust seda proovida. Ta on ütlenud et võib olla kunagi elus, ühe korra ma tahaks seda proovida. Aga noh a'la siis me teeme kahekesi ja natukene, et lihtsalt teada saada mis see on. Aga....ei noh. Ja minu meelest on see ka ..noh..mina enda naisel kindlasti ei laseks teha selliseid asju ja et no mitte ei laseks, ma ei saaks seda keelata . Aga noh minu jaoks oleks see vale. (M24a)

Ilmselt langeb niisugune tendents kokku Eestis levinud meestekesksete soorollidega, kus mehel on rohkem õigusi ja kohustusi – näiteks oma tüdruksõbra uimastitarvitamise piiramine eelneva respondendi jutus. Stimulante tarvitavad noormehed tõid välja, et neiu uimastitarvitamisse suhtutakse sallivamalt pigem niisuguses keskkonnas, kus nad on n-ö. kontrolli all, vastandudes nõnda avalikule klubikeskkonnale.

K: Kuidas sa üldse suhtud sellesse kui tüdrukud teevad narkootikume, keemilisi

Minu jaoks see on kole /.../ Noh tehakse küll ja, selles mõttes nagu sellist asja ma isegi tolereerin kui on nagu, et vist kuskil kambakesi on, ma olen kuulnud analoogsetest asjadest ka kambakesi kuskile maale sõitmine ja kõik lülitavad umbes telefonid välja ja ma ei tea umbes kaheksa inimest on koos ja kõik inimesed teevad õhtul kommi nagu ja siis mitte midagi umbes ei joo, igast mahla vett ja neid asju nagu siis kuulavad muusikat ja terve öö räägivad juttu nagu, et selles mõttes nagu ma usun, et jah sellised olukorrad kus tütarlapsed on ka kommis on okei, aga ma ei tea, ma pigem just nagu mõtlesin

selle all, pidasin selle all silmas nagu neid tütarlapsi kes võib-olla ma ei tea silmi kuskil pööritavad või täiesti segi on. (M23b)

Käesoleva uuringu intervjuude respondendid olid kooliõpilaste küsitlusega kaetud noortest valdavalt 4-6 aastat vanemad, just sellesse vanusesse (16-22) jääb paljude uimastiuuringute andmetel kõige intensiivsem uimastitega katsetamise ja nende kasutamise periood. Intervjueeritavatel on sellest ajajärgust rohkem mälestusi uimasteid avalikult tarvitavate tüdrukute kohta.

Kui ma käisin ...oma esimesel ja viimasel Peace on the earth'il siis seal ma nägin küll hästi palju kettaid ja...tüdrukuid. Silmad peas nagu tõllarattad. (M21a)

See tsitaat kinnitab teisteski intervjuudes esinenud väidet, et reivide ja narkoklubide keskkonnas, kus stimulantide avalikku tarvitamise suhtutakse sallivamalt, ei tule ette ka suuri erinevusi suhtumises tütar- ja poisslaste uimastitarvitamise. Praktikast tekib erinevus selles, et uimasteid müüvad ja hangivad pigem poisslapsed. Ka mainitud uimastitolerantses keskkonnas antakse uimasteid üle pigem poisslapselt tütarlapsele kui vastupidi.

Või noh samas võib-olla ikka poisid teevad natuke rohkem. Või on lihtsalt nagu see, et poistel nagu on seda asja rohkem. Tüdrukutel on nagu pigem see, suurel enamusel, et ongi siuke eksprompt, et oledki kuskil... noh ma ei tea, näiteks a la seal mingi [klubi nimi] ja teed seal kuskil õues suitsu. Ja poisid hakkavad parasjagu tõmbama, siis on seal a la „anna mulle ka“. (N21)

Niisugune käitumine ei erine üldiselt tolerantses keskkonnas tavapärasest jookide pakkumisest poisslastelt tütarlastele. Et algatus tuleb võrdsel määral nii tütar- kui ka poisslaste suunalt, ei seonu uimastipakkumine otseselt kavatsusega uimasti mõju all olevat tüdruku ära kasutada. (Seksuaalriskidest tuleb täpsemalt juttu alapeatükis Risk ja kontroll.)

Aktiivse tarvitamise perioodi järel hakkavad tütarlapsed poisslastest kiiremini mõtlema uimastite negatiivse tervisemõju peale ja vähendavad tarbimist. Lisaks üldlevinud soonormidele, mille kohaselt on pidutsemine meeste seas populaarsem, on üheks väljatoodud põhjuseks mure lapsesaamise pärast tulevikus.

Vaata, et see on nagu selles suhtes ka, et tüdrukud ikka nagu ei käi vist ikka nii palju väljas. Ja miskipärast on nagu kuidagi seda südametunnistust rohkem oma tervise ees. Et siin poisid võivad käiagi kolmapäevast laupäevani ja vahepeal üks tund magada ja... Ikka tahad kunagi lapsi saada, noh, ei julge niimoodi. (N21)

Väiksema kultuurilise kapitaliga isikute seas on pidutsemine ja uimastitarvitamine sedavõrd tähtsaks elustiili osaks, et ehkki lapsesaamise ajaks soovitakse uimastist (nagu ka tubaka või alkoholi tarbimisest) loobuda, siis stimulantide tarvitamisest päriselt loobuda ei soovita.

K: Millisena sa oma tulevikku näed?

Perekond, laps, mees ... hea töökoht.. jah... narkootikumid on ja jäävad, kuid mitte nii tihti, nagu praegu. Ja jäävad.. näiteks kindlasti just amfetamiin just selle tõttu, et ... mõnikord lihtsalt vallatleda öö läbi elukaaslasega.... Ecstasy sellepärast, et mõnikord harva.. maksimum korra mõne kuu jooksul ... lõõgastuda. Ja.. alkoholile ma ütlen ilmselt igavese ei. Sest, et alkoholi ma ei talu ja seda ma ei taha enam kunagi. Et selle asemele tulevad need Aga see kõik ei takista nagu tegelikult elamist, sest mul saab olla laps hoolimata sellest, et ma nagu seda teen. Mitte küll noh raseduse ajal, enne rasedust tükk aega ja ka raseduse ajal, imetamise ajal, siis on kohe kindlasti igasugune kohe kindel ei sellistele ainetele. Aga peale seda.. miks mitte. Et see nagu... ei ole niivõrd ohtlik kui kardetakse. See on ohtlik, aga tuleb jääda mõistuse piiresse. Vot. Et alkohol on ohtlikum näiteks. (N20a)

Varasematest uuringutest ilmneb, et romantilised suhted noormeeste ja neiude vahel on üheks sotsiaalse kontrolli aktiivse rakendumise kohtadest (Parker jt. 1998, Vihma 2006). Kui üks partneritest uimasteid ei tarvita, annab see põhjust tarvitamise varjamiseks tema eest. Niisugune olukord võib tekitada tülisid, mis viivad uimastitarvitamise lõpetamiseni või suhte lagunemiseni.

Mul mingi aasta tagasi või niimoodi tekkis üks suhe onja ja siis see tüdruk oli hullult vastu sellele /.../ ja siis noh põhimõtteliselt sellepärast nagu ma ei teinudki neid enam üldse või palju palju vähem, väga harva kui tegin. (M22a)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et stimulantide tarvitamine soo aspektist järgib ühiskonnas üldiselt väljakujunenud soorollide põhist käitumismustrit. Kõrgem riskikäitumine on pigem tolereeritud meeste seas ning naised kipuvad oma eluviisi tervistkahjustavale mõjule rohkem tähelepanu pöörama, eriti seoses emadusega. Nõue oma figuuri saledana hoida võib olla üheks põhjuseks, miks amfetamiin tütarlaste seas poisslastega võrreldes levinum on.

6.5. Stimulandid rahvuse aspektist

Seos heroiinitarvitamise ja sotsiaalse deprivatsiooni vahel on kinnitust leidnud paljudes uuringutes, Eestis seondub see olulisel määral venekeelse rahvusvähemusega (Downes 2003). Koolinoorte uimastitarvitamise sagedus Ida-Virumaal, kus venekeelsed koolid on enamuses, näitab langustrende, mis võib olla märgiks, et negatiivne eeskuju heroiinitarvitajate näol hoiab venekeelseid noori uimastitega eksperimenteerimast (Allaste 2008). Meelelahutuslikku tarvitamist või stimulantide tarvitamist eraldi venekeelsete noorte seas uuritud ei ole. Käesolevaski uuringus ei keskenduta antud küsimusele eraldi, kuid mõningaid järeldusi saab tulemuste põhjal siiski teha.

Eestlaste seas on probleemse uimastitarvitaja võrdkujuks sageli venelane. Kui süstiv „venku“ on noorte seas levinud hinnaguks, mis ilmselt omab reaalselt seost eelmainitud heroiinitarvitamise levikuga, siis käesolevast uuringust ilmnes, et ka amfetamiini tarvitamist ja valmistamist seostatakse venelastega. See võib tuleneda ühe kuvandi automaatselt üldistamisest teisele, kuid võib põhineda ka isiklikel kogemustel. Nii või teisiti toonitatakse mitmes intervjuus stimulantide (probleemse) tarvitamise seost vene rahvusega.

Võib-olla..noh ma olen kuulnud, et mingi Lasnamäe... ja selline seltskond ..et noh, vene rahvusest inimesed ..kipuvad rohkem tegema amfetamiini eksole. Et see on... noh... ta on kordades odavam... noh ta mõju on tunduvalt suurem. (M24a)

Amfetamiini nimetati kokaiini ja ecstasy'ga võrreldes sagedamini probleemse tarvitamisega seonduvaks aineks. Ühelt poolt nähakse venelaste ja amfetamiini seostamist probleemina nende enda jaoks, teisalt aga käsitletakse venelasi rohkem probleemide tekitajatena. Vägivaldsed vahejuhtumid, ilmselgelt uimasteid tarvitanud noored või ka lihtsalt teistmoodi käitumine kinnitab juba omandatud stereotüüpe.

K: On sul olnud endal mingisuguste inimestega mingisuguseid jamasid klubis või tänaval?

Ma olen näinud küll, kõrvalt mööda kõndinud, et paljudest sellistest, aga noh mingitest jamadest inimestest, kes otsivad jamasid niimoodi, aga ma olen õnneks suutnud end kuidagi välja./.../ No, selles mõttes eee üks neid on, leidub veel ma ei tea suvaliste eee vanakooli drum'n'bass reivil küll umbes,

kes on silmad umbes punnis peas ja ecstasy mõju on juba üle läinud ja amfetamiini mõju, mis sinna segatud on hakkab tööle siis nagu noh punnis silmadega suitse kimuvaid venelasi näed päris palju juba, päris paljud neist noh küll jääb neil takso jaoks natukene puudu või kellel on sigaretid just otsa saand, aga või siis oleks juurde vaja ja raha ka ei ole. (M23b)

Venekeelse elanikkonna tegeliku olukorra kohta tervikuna saab käesoleva uurimuse põhjal teha üsna piiratud järeldusi. Kindlasti saab väita, et vene- ja eestikeelne seltskond pidutseb ööklubides küllaltki lahus. Eksisteerivad nii „vene“ kui ka „eesti“ klubid. Vaid mõned suuremad – Hollywood, Parlament – püüavad mõlemakeelset publikut. Nii vene- kui ka eestikeelne pidutsejate seltskond jaguneb peavooluks ja alternatiiviks. Samas ilmneb vaatlustest, et venekeelne alternatiivringkond on nõnda väike, et eraldi nendele suunatud klubi Tallinna kesklinnas ei eksisteeri. Vene alternatiiv „mahub ära“ eestlaste alternatiivklubidesse. Peavooluklubide publik on aga piisavalt arvukas ja neile suunatud klubide valik küllaltki lai: Seduction, Oscar, Robinson, Ibiza jm. Välitööl selgus ka, et „narkoklubisid“ külastavad pigem venelased kui eestlased. See võib viidata tendentsile, et stimulantide tarvitaminegi on venekeelse vähemuse seas laiemalt levinud, kuid kindlamad üldistused eeldaksid eraldi uuringut.

Küll aga väljendavad venekeelsed intervjuueritavad suhtumist, mis kinnitab uimastitarvitamise ja kehva sotsiaalmajandusliku positsiooni seotust. Enda ja sõprade uimastitarvitamise põhjusena nähakse võimaluste puudumist majanduslikuks toimetulekuks. Seda väljendab selgesti järgnev tsitaat, kus venekeelse stimulantide tarvitaja poolt irooniliselt vihjatakse narkomaania leviku piiramisele läbi sotsiaalmajandusliku positsiooni parandamise.

K: Millised peaksid olema meetmed, et inimesed ei tarvitaks narkootikume?

Vastupanu meetmed, et inimesed ei kasutaks narkootikuid? Et Eestis palk ei oleks vähem kui 20 000 krooni. Minimaalne. (M22b-v)

Venekeelsetest intervjuudest ilmneb, et kuivõrd heroini tarvitamine on nende sotsiaalses keskkonnas levinud nähtuseks, ollakse uimasti ohtlikkusest teadlik. See võib kinnitada õpilaste uimastitarvitamise statistika selgitamiseks kasutatud teooriat (Allaste 2008). Nähakse heroinitarvitamise tagajärgi, üledoose ja narkopohmelust. Deviantsete isikutega suhtlemine ei ole mõistagi omane üksnes venekeelsete respondentidele, vaid tuli välja ka mitmes eestikeelses intervjuus. Oluline on siin rõhuasetus: intervjuueritavad väljendavad hirmu

heroiini kasutamise juurde jõudmise ees, mis eestikeelsetes intervjuudes vastavas kontekstis ei esinenud. Kui eestlased rääkisid heroiinist pigem kui abstraktsest, kaugest ohust, siis venekeelsetes intervjuudes on heroiini tarvitamine pigem reaalne, mitte hüpoteetiline oht.

K: Milliseid [uimastreid] sa tarbid?

Noh, amfetamiini ja ümmarguseid [ecstasy].

K: Miks?

Sest rohkem meeldib ja neist nagu ei ole niisuguseid pohmelle. Väga kardan raskemate otsa jääda [hakata tarvitama „raskeid“ uimasteid ehk heroiini]. Sest sellest sõidab alla [jääb sõltuvusse]. (M19b-v)

Eesti- ja venekeelsed noored külastavad samasid reive. See on ka mõistetav, sest suured kommertsüritused meelitavad kohale võimalikult suure hulga sarnast muusikat kuulavaid noori. Samas on eesti- ja venekeelsete noorte poolt külastatavad baarid ning klubid pigem erinevad. See tähendab, et ühiskondlik eraldatus väljendub realselt ka klubimaastikul, ning erandeid on vähe. Uimastite tarvitamismustrites märgatavaid erinevusi ei täheldatud: venekeelsete noorte käitumine ja tõekspidamised sarnanevad samade asutuste eestikeelsete külastajate käitumisele ja tõekspidamistele.

7. Info ja ennetus

Uimastitarvitamist ja sellest tulenevalt ka riskikäitumist üldiselt mõjutab uimastiennetuskampaaniate ning muu teabe poolt loodud infoväli. Bachman jt. (1998) on väitnud, et kui teave, millele uimastitarvitamise taustal tähelepanu pööratakse, on usutav ja realistlik, toob see kaasa uimastitarvitamise vähenemise. Nõnda ilmnes ajavahemikus 1976-1996 USA keskkooliõpilaste seas läbiviidud uurimusest, et ehkki teatud elustiilitegurite (nt. tundidest puudumine ja religioossed tegevused) ning kanepitarbimise vahel on oluline seos, ei õnnestu sedakaudu ära selgitada ajaloolisi muutusi kanepi tarbimises – nimelt suurenes see abiturientide seas 1970. aastatel, vähenes 1980. aastatel ja suurenes taas 1990. aastate jooksul. Uuringust ilmnes, et otsustavaks teguriks kanepitarvitamise levikul oli lisaks tajutud riskidele ka ametlike seisukohtade hukkamõist. Seetõttu leiavad Bachman jt., et uimastiennetuskampaaniad peaksid alati püüdlema teabe tasakaalustatud edastamise poole.

Samas lähtuvad uimastiennetuskampaaniad sageli eeldusest, et noored on “naiivsed” tarbijad, kes kasutavad uimasteid harimatusest ega ole teadlikud potentsiaalsetest ohtudest. Mitmed uurimused on aga tõestanud vastupidist – meelelahutuslikud uimastitarvitajad on oma tegevusega kaasnevatest riskidest päris hästi teadlikud ja kasutavad nende maandamiseks väljatöötatud strateegiaid. Noorte uimastitarvitajate uurimused on püstitanud küsimuse, kas uimastitarbimist saab käsitleda informeeritud ja teadliku valikuna. On leitud, et oma tegevust hinnatakse lähtuvalt kasudest ja kahjudest, mis uimastitarvitamisega kaasnevad (Parker jt. 1998).

Käesolevast uuringust selgub, et noored stimulantitarvitajad on nende mõjust pigem teadlikud. Teadlikkuse tase erineb üldise kultuuri- ning haridustaseme põhjal, kuid üldjoontes on teadmised erineva haridustasemega noorte seas sarnased – teatakse mõjuained, ennetusmeetmeid (veejoomine ülekuumenemise vältimiseks) – kuid erinevad üksiasjalikkuse astmelt. Nõnda teadis doktorantuuris õppiv kokaiinitarvitaja üpris täpselt keha füsioloogilisi protsesse, erinevalt kutsekeskharidusega noorest, kelle teadmised segunesid müütidega (nt. et alkoholi mõju leevendab amfetamiini mõju).

Samuti selgub uuringust, et uimastite mõju kohta põhjalikumat teavet omavad noored tarvitavad uimasteid pisut vähem ja hoiduvad amfetamiinist, vähemal määral ka ecstasy'st. Antud tendents ei ole jäik ja uimastite tarvitamisega kaasnevad sensoorsed ning sotsiaalsed

elamused niivõrd nauditavad, et soov toimet uuesti kogeda võib saada võitu hirmust võimalike tervisekahjustuste ees. Samas rääkis suurem osa küsitatud uimastitarvitajatest, et neid huvitab aine mõju nende organismile, mistõttu tutvutakse (sageli pärast tarvitamist) võimalike teabeallikatega. Kõige tähtsamaks ja avalikult kättesaadavast teabest usaldusväärsemaks peetakse eelkõige isiklike kogemusi erinevate uimastitega. Oma kogemuste kõrval usaldatakse sõprade ja muude uimastitarvitajate (sh. vaatluse teel) omandatud kogemusi ning vahetat teavet sõpradelt, kes on tarvitanud ja tarvitavad uimasteid. Poliitilisel tasandil loodud uimastiennetuskaupaniates esitatavasse teabesse ei suhtuta tõsiselt ja seda vastandakse välismaistele teadusuuringutele.

K: Kui palju sa tead erinevate narkootikumide mõjust sinu kehale ja vaimule?

Suhteliselt palju uurisime ikka /.../ Sõpradega koos ikka kogu aeg uurisime, jah. Et selles mõttes, et erinevatest allikatest ka. Et üks on see, mida sa saad mingi riigi tervishoiuasutustest, et ära tee narkootikume, et vaata kuhu see sind viib. Ja noh see info on nagu hullult teine, mis tuleb kuskilt mujalt.

K: Kust mujalt?

No internetist mingisugused ja siis inimeste käest, kes on hästi kogenud ja kes on ise hästi palju uurind. (N18)

Enamik küsitluteest otsis enne või pärast uimastitarvitamist infot Internetist. Ehkki mõned respondendid mainisid teabeallikana ka veebilehte narko.ee, otsitakse teavet peamiselt otsingumootori Google abil ja veebientsüklopeediast Wikipedia. Samuti mainiti populaarset uimastiteemalist foorumit (www.erowid.org), kuhu on koondatud nii ekspertuurimused kui ka kasutajate kogemused. Internetifoorumit võib käsitleda keskkonnana, mis sõpradelt saadud teabe kõrval lubab kahepoolset suhtlust ja teabe omandamist „omasugustelt“ (st. teistelt meelelahutuslikelt uimastitarvitajatelt), võimaldades selle teabe võrdlemist ka teadusuuringute tulemustega. Iseotsitud teabele vastandatakse uimastiennetuskaupaniaid, mis on respondentide hinnangul teavitamise asemel liialt keskendunud uimastitarvitamisega kaasnevate negatiivsete mõjude ületähtsustamisele. Olulisemaks peetakse iseotsustamise vabadust.

Minu arust pigem mingisugune ennetustöö või midagi taolist, et inimesed üldse teada saaksid, et mis asi mis asja teeb ja üleüldse nagu, et inimestel oleks nagu täis informatsioon ja pakett peas olemas nagu ja siis kaine mõistusega otsustaksid, et järgmine kord kui tahab midagi teha või ei tahaks, et ma mõtlen just seda, et kui rääkida hästi palju negatiivsetest idiootsetest mõjudest või midagi taolist

proovitakse nagu umbes noortele rääkida mille pärast kanep illegaalne peaks olema või midagi, et selles suhtes, et noh ma mõiten üleüldiselt, et inimesed teaksid mis asja nad teevad nagu ja võib-olla prooviksid selle sama asja ära, oleksid mingisugune kogemuse võrra rikkamad ja nad järgmine kord ei tahaks seda enam uuesti teha või midagi taolist, sest nad on selle juba ära proovind, et noh ikka mingisugune kõik teema keelatud vili on alati magusam, et noh ma leiangi kui inimesed rohkem võib-olla teaks sellest, võib-olla ei olekski nii hullu siukest vajadust isegi või tungi asja järeleproovimiseks. (M23b)

Isiklikku valikut olemasoleva teabe põhjal mõjutab ühelt poolt kindlasti tänapäeva individualistlik ühiskond, mis toonitab isiklike otsuste ja kaalutluste tähtsust, ning teiselt poolt ka noor iga, millega seoses soovitakse oma iseseisvust tõestada.

Koolinoorte uimastiuuring toob välja, et suurem osa noortest katsetab uimastitega 13-15 aasta vanuselt (Allaste 2008). Käesoleva uuringu respondendid, kes valdavalt just selles vanuses uimasteid esmakordselt proovisid, leidsid, et uimastiennetuskampaaniad ei tee vahet erineva vanusega sihtrühmade vahel.

See..see isegi ei huvita mitte kedagi ..sa näed selle reklaami ära ja siis...naerad veits..ja siis isegi ei mäleta seda enam. Šokireklaamid teeb... mõnikord on mingitele... väga noortele inimestele. Kaksteist, kolmteist ja siis kahe aasta pärast on mõttemaailm juba nii absoluutselt muutunud et...et ennetus on luhta läind. (M21a).

Lisaks vanuselisele eristatusele tõid respondendid välja ka seda, et isik, kelle vahendusel uimastiennetusest rääkida, peab olema autoriteetne. Kuivõrd vastandatakse „ametlikku“ ja „kogemuslikku“ teavet (Salasuo 2004), siis kehtib arusaam, et uimastist saavad tõeselt rääkida vaid need, kes on seda ise proovinud. See haakub üldiselt kogemusliku teabe suurema usaldusväärusega. Laiemate loosungite asemel oskavad niisugused isikud täpsemalt rääkida uimastitest loobumise motiividest, sellega kaasnevatest raskustest ja tehnikatest neist ülesaamiseks.

Õiged inimesed peaksid rääkima sellest, kes tahaks rääkida, kes on ise tarvitand ja selle sees olnd ja mõtleb, et nüüd ta lõpetab ja nüüd ta teadvustab teistele ka mis tegelikult on. (M26b)

Isiklikku kogemust omav inimene on autoriteetsem ja seda ei asenda autoriteet mingil muul alal. Näiteks tuuakse välja muusikute (Cool D ja Genka) kasutamine

uimastiennetuskauppaanias, kus nende sõnum näib olevat kunstlik. Samuti tekitab see vastuseisu nende noorte hulgas, kellele konkreetne muusikastiil ei meeldi.

Et kaupaaniate korraldajaid peetakse nõ „kontoriinimesteks“, kes ühegi narkootikumiga isklikult vahetult kokku puutunud pole, peetakse vastavat teavet kallutatuks. Nagu eelpool mainitud, kujuneb suhtumine uimastitesse eelkõige enese ja sõpruskonna kogemuste baasil. Üks respondentidest toob välja erandi, kus ametliku struktuuri sees on isegi kooliõpetajal võimalik teabe tõsiseltvõetavust tõsta juhul, kui ta isiklike kogemusi rõhutab.

Mul oli põhikoolis üks ingliskeele õpetaja, aastas.. noh vanust tal oli umbes kuuskümmend... võib olla... no ikka vana. Ja.. ta rääkis ka, et kõik narkootikumid põhimõtteliselt järgi proovind. Et ee... ... kui need juba olemas on, miks mitte järgi proovida, vähemalt korra elus. Ühe korra. Mis need on, et teada saada, mis need üldse on. see ongi see, et peab proovima, et teada saada, mis asi see üldse tegelikult on, et seda... tunnet väljendada, seda, kuidas sul hakkab organism, keha.. reageerima, see on... seda ei saa lihtsalt paberile panna, et see on... on.. siuke.. väga keeruline kirjeldada. (M23a)

Mitme respondendi hinnangul rõhuvad uimastiennetuskauppaaniad informatiivsuse asemel sageli uimastitega seotud negatiivsete mõjude ületähtsustamisele. Skandaalihinulist meediat käsitletakse samuti takistusena sisuka ja mitmekülgse teabe edastamisel, sest väidetavalt näidatakse avalikkusele vaid “narkareid”, kes on sõltuvuses ning kontrolli kaotanud.

Lisaks oli uuringus osalenutel isikutel, kes olid külastanud välismaiseid klubisid (nt. Hollandis või Inglismaal), parem ettekujutus lääneriikide ametlikust suhtumisest klubikultuuri kontekstis tarvitavatesse uimastitesse. Sarnast, liberaalsemat suhtumist toodi kanepiga seoses välja lõunapoolsemates riikides (Hispaania, Araabia maad).

Nende tarvitajate seisukohast, kelle kokkupuude kõrgema riskiastmega uimastitega on tihedam, on uimastiennetus täiesti mõttetu teave. Et probleemseid tarvitajaid on nende suhtlusringis suhteliselt rohkem, näevad nad uimastisõltuvusest vabanemiseks tehtavaid pingutusi ja sellega kaasnevaid raskusi. Nende hinnangul peaks riik „raharaiskamisena“ käsitletava uimastiennetuse asemel pöörama enam tähelepanu sõltuvusravile ja rehabiliteerimisele.

Aga igasugused siuksed teavituskampaaniad mis on, meid ajab see naerma, sellepärast, et me ei saa aru, milleks neid tehakse, sest neist niikuinii ei ole kasu. See on lihtsalt meie arvates on see lihtsalt raha raiskamine minu arust, sest me teame juba kõike ja teised...teavad ka. /.../ No see ravi peaks olema kättesaadavam. Sest see sõber praegu ongi, et ta...tal ei ole raha võtta, ta tahab loobuda...ta...on mitu päeva oli ilma, ta helistas mulle ütles, et ma enam ei suuda, ma lihtsalt panen endale...ma lihtsalt tõmban ennast oksa, ma lihtsalt tapan ennast ära, ükskõik kuidas, ma ei suuda enam olla ilma selleta. Tal ei ole raha minna vastuvõttu, et rääkida selle psühhoterapeudiga. (N20a)

Uimastiennetuskampaaniate suhtes negatiivsete hoiakute tekkepõhjusi võib näha selleski, et edastatav teave on kahetine – ühelt poolt püütakse inimesi hirmutada ja esitatakse keelavaid seisukohti, kõneledes narkootikumide ebaseaduslikkusest. Teiselt poolt esitatakse sama kampaania raames uimastitega seonduvaid objektiivseid fakte, mis peaksid neutraalselt uimasti kahjulikkusest kõnelema. Ennetuskampaaniate need kaks külge – normatiivsed väited ja “väärtusvabad faktid” – vastanduvad teineteisele, mistõttu peavadki uimastitarvitajad kampaaniaid pigem poliitiliselt kallutatuteks ning teaduslikke uuringuid, kus esitletakse “objektiivset teavet”, usaldusväärsemateks. Näiteks www.narko.ee avalehel toodud kampaania eesmärk, milles samuti eksisteerib kahetist teavet, on sõnastatud järgnevalt:

Selle lehekülje eesmärk on anda ausat ja objektiivset teavet narkootikumide ja nende kasutamise võimalike tagajärgede kohta. Kogu info põhineb faktidel. Narko.ee seisab vastu narkootikumide tarvitamisele.

Et aga tarvitajate isiklikud kogemused räägivad üht ja Internetiallikad laiemalt pakuvad nii teaduslikku kui ka uimastites suhtes pigem positiivselt meelestatud teavet, siis „aus“ ning „negatiivne“ respondentide sõnul kokku ei kuulu.

8. Stimulandid ja riskikäitumine

Noored peavad kõrge riskiastmega käitumist normaalseks, sest see tekitab neis sõltumatus- ja küpsustunnet ning pakub võimalust identiteedi loomiseks. Uimastitarvitamise rolli identiteedi loomises ja sõltumatuse saavutamist on hinnatud mitmeti – ühelt poolt võib seda käsitleda sotsialiseerumisprotsessi anomaaliana, teiselt poolt aga nähakse riskide võtmist üleilmse noorsookultuuri normaalse osana. Erinevatest uuringutes selgub, et meelelahutuslik uimastitarvitamine on reeglina seotud kindla elustiiliga, mida vanemaks saades hüljata kavatsetakse. Samas on „nooruslikkus“ ühiskonnas väärtustatud, mistõttu pikeneb „elunautimise“ periood ja uimastitarvitamise hülgamisega viivitatakse üha kauem.

Riski võtmine on uimastitarvitamise diskursuses tähtsal kohal. Näiteks hakatakse uimasteid enamasti tarvitama uudishimust, soovist teada saada „mis tunne on“. Ühelt poolt võib seda tõlgendada soovina kogeda midagi uut, teiselt poolt aga soovina võtta risk keeldudele ja üldtunnustatud ohtudele vaatamata. ESPAD 2007 tulemused näitavad, et uimasti esmaproovimise peamise põhjusena tõid koolinoored esile „uudishimu“. Nõnda vastas ligi pool uimasteid proovinud õpilastest. Järgmine põhjus („tahtsin kaifi saada“) oli kõige olulisem üksnes viiendikule õpilastest. Seega proovitakse uimasteid valdavalt isikliku kogemuse saamiseks uimastitega seotud ohte trotsides. Noored üritavad laiendada oma kognitiivseid ja ühiskonnas lubatud käitumise piire ning neid proovile panna.

Meelelahutuslikud tarvitajad keskenduvad eelkõige tarvitamisega seotud meeldivatele kogemustele ja hindavad seetõttu terviseriske vähemtähtsaks. Peamiseks riskiteguriks peetakse sõltuvust, mis vastandub kontrollitud, vabadust ja hedonistlikku elu nautivale elustiilile. Negatiivsed mõjud on ennustatavad (näiteks teatakse, et uimastitarvitamisele järgneb pohmelus) ja need moodustavad osa kaalutletud riskist. Niisugust arvestuslikku kulude ja tulude hindamist peetakse uimastikasutamise normaliseerumise üheks osaks (Parker jt. 1998).

7.1. Tarvitaja tervis

Terviseriske saab liigitada lühiajalisteks ja pikaajalisteks riskideks. Lühiajaliste terviseriskide all peetakse silmas tervisehädasid ja halba enesetunnet, mis võivad tekkida uimasti ühekordse tarvitamise järel, näiteks üleannus, ebapuhta aine või erinevate ainete koostarvitamisest tekkinud tervisehädad, samuti uimasti lagunemisel tekkiv mürgitus ehk pohmelus. Pikaajaliste

terviseriskidena käsitletakse regulaarse tarvitamise tagajärjel tekkinud terviseprobleeme, sh. haigused, mälu nõrgenemine ja psüühikahäired, kuid ka sõltuvus (Võõbus 2008).

7.1.1. Lühiajaliste terviseriskide tajumine ja maandamine

Lühiajalisi riske mõjutab kaks peamist tegurit: tarbitud aine kvaliteet või koostis ja erinevate ainete koostarvitamine ning annustamine. Respondendid tõstavad uimastite kvaliteedist rääkides terviseriskide asemel esile hoopis seda, kas makstud hind vastab uimasti toimele. Lühiajaline risk tähendab siin seda, et saadakse „halba kaupa“ ja kulutatakse asjatult raha. Märksa vähem seostatakse (tervise)riske nii annustamise kui ka ainete koostarvitamisega.

7.1.1.1. Uimastite kvaliteet

Kuivõrd uimastid ei ole allutatud ametlikule kvaliteedikontrollile, kaasneb igakordse uimastitarvitamisega terviserisk. Salasuo (2004) käsitleb seda, kui suured võivad olla erinevused ecstasy koostises erinevate partiide lõikes. Partiisid tähistab küll tableti peale pressitud logo, kuid sama logoga uimasti võib vabalt sisaldada erinevaid aineid. Lisaks hõlmavad uimastid lisaineid, millega kauba mahtu kunstlikult suurendatakse. Intervjuudest selgus, et stimulantide tarvitajad on üldiselt teadlikud uimastite kvaliteeti võimalikest kõikumistest ja sellest, et uimastid sisaldavad mitmesuguseid aineid, mis võivad tervisele kahjulikud olla.

No... amfetamiin on ütleme niiöelda... jutumärkides puhas aine ehk siis tegelikult amfetamiini sisse, et seda saada rohkem ja rohkem raha saada muidugi müügi eesmärgina, on sisse segatud igasuguseid asju. Küll tuhksuhkrut, see on küll väga loll valik, sellepärast et... ostja, kes vähegi teab midagi sellest, maitseb alati enne seda, kuigi seda tõmmatakse ninna ja võib ka muidugi süstida, et see alati maitseb seda ja kui on magus maitse, siis ei lähe ostmine läbi... Siis... segatakse pesupulbrit no mida mida iganes, soodat, mida iganes võib välja mõelda segatakse kokku. (N20a)

Vaatamata sellele kaalub soov uimastit tarvitada võimalikud ohud üles. Küll aga üritatakse uimasti kvaliteediga seonduvat terviseriski maandada uimastit algul tükihaaval tarvitamise ja konkreetse ostu kvaliteedis ning „ohutuses“ veendumise kaudu. Näiteks manustatakse uue „partii“ saabudes veerandik ecstasy tabletist. Uimasti ohutust aitab tõendada ka seltskondlik

tarvitamine, millega kaasneb riski „jagamine“. Sellega haakub respondentide väide, et uimasti kvaliteediriski saab vähendada seda vaid „valitud inimestelt“ ostes.

Seda paska on nii palju lihtsalt. /.../ Kui viitsid otsida, siis sa saad reede õhtul enne seda [ecstasy't] mingist kolmest eri kohast saad mingit head juhul kolm erinevat, mis on kõik ülipasad. Aga noh, ikkagi neid on hästi palju, ja kõik pakuvad, jajah, võta mingi sada, võta palju sa tahad, eksole. Oleneb küsijast. Me oleme siin õppinud, et väga ei võta nagu. Ainult väga valitud inimestelt ja ütleme... see on hästi ohtlik. Aeg-ajalt vaatad neid inimesi, kes neid mürke söövad ja või noh... nõrk ja mingi organism umbes siin kuskil klubis. Vaatad, kuidas vennad lasevad selle alla ja siis... see on nii kurb ja see on nii inetu. (M19a)

Nagu intervjuukatkest selgub, pole negatiivse hinnangu põhjuseks võimalik mürgistus, vaid ühelt poolt kulude ja tulude arvestus ning teiselt poolt kontrollimatu ja väljapaistva „uimastitripi“ võimalikkus. Viimane ei ühildu klubides tarvitamise korral uimasti üle kontrolli omamise nõudega. „Puhas“ aine niisugust soovimatut mõju ei põhjusta. Intervjueeritavate seas leidis neidki, kes välismaa klubides pidutsedes „õiget kraami“ proovinud. Järgnevas lõigus kirjeldab noormees esimese välismaal saadud uimastikogemuse mõju tarvitamise jätkamisele.

Juba nüüdseks oled juba põhjalikumalt teinud ma kujutan ette nagu, et MDMA on... vaata ecstasy tableti üks mingi põhiainetest... Või see ongi üks põhi ainetest /.../ ja kuna Eestis seda eee puhast MDMA'd ei saa ja mujalt riikidest saab, siis ta nagu võib-olla natukene isegi inspireeris nagu hilisemas elus, aga samas oligi, et mitte väga, samas teades et nahunii seda puhast asja ei saa. Saad mingit kommi, mis on täis topitud mingi amfetamiini, amfetamiini ja MDMA segu ja pärast umbes mingisugune sellest lõuad värisevad veel mingisugune paar tundi. (M23b)

Üldiselt ollakse teadlikud uimasti võimalikest kvaliteedikõikumistest ja isegi eeldatatakse, et „välismaaga“ võrreldes on Eestis uimastite kvaliteet kehv. „Head kraami“ saab harva ja pigem siis, kui ostetakse tuntud ning järeleproovitud allikast. Siiski kaalub „kaifi“ soov üles ebakvaliteetse uimasti saamise ohu.

7.1.1.2. Erinevate ainete doseerimine ja koostarvitamine

Ehkki uimastite mõjudest ollakse üldiselt teadlikud, ei kehti see üleannuse võimalikkuse osas. Intervjuudest selgub, et üledoosi või muu lühiajalise terviseriski (näiteks oksendamiseni viiva

uimastitarvitamise) põhjustajaks peetakse pigem kehva kvaliteediga uimastit või mõnd kindlat liiki uimastit. Levinud on arvamus GHB ehk korgijoogi negatiivsest mõjust. Suurem osa respondentidest, kes olid GHB-d tarvinud, seostasid seda uimastit negatiivsete mõjudega. Tulemuseks on „ärakukkumine“, oksendamine vms. Seepärast pole GHB populaarne ega üldkasutatav, ehkki respondendid mainisid selle levimist ja populaarsemaks muutumist. Eelkõige alternatiivväljal, kus „hea näo“ säilitamine on tähtis, stigmatiseeritakse GHB tarvitamist ja kõrvutatakse seda enda kontrollitud „tarvitamisega“.

K: Kui tihti näiteks on klubikeskkonnas näha ületõmmanud tüüpe?

No..ütleme..et.. ületõmmanud tüüpe väga ei näe, sest ma enam ei käi sellistes klubides, kus need tavaliselt noh.. Kokaiinist on... kui nii siis on halb kokaiin ka sest sellest on noh raske üle tõmmata, sa pead väga palju seda tegema. Seda põhiliselt tehakse rohkem..ongi noh mis on praegu veel rohkem levima hakanud on see sama korgijook GHB eksole. Et noh, sellega nagu hästi kergesti. Eriti segades seda alkoholiga ennast üle teha. Aga need on sellised natuke teistsugused klubid nagu Terrariumid ja asjad kus käibki sellele ka vastav muusika. (M24a)

Uimastite annustamine erineb väga olulisel määral ja seaduspärasusi on raske välja tuua. Uimasteid, mille otsene ja tuvastatav mõju on tugevam (ecstasy, GBH) tarvitatakse ettevaatlikumalt kui neid, mille mõju väljastpoolt sama hästi näha pole (kokaiin, amfetamiin). Erinevatelt pidutsejatelt saadud andmeid analüüsidest jääb tavalise klubiõhtu „uimastidieet“ 1-3 ecstasy tableti piiridesse. Annuse suurendamise vajadus kaasneb pikemaajalise uimastitarvitamisega. Reive, eriti aga „narkoklubisid“ sageli külastavad noored võivad samas õhtu jooksul tarvitada kuni 5 tabletti ecstasy't. Amfetamiini kulub inimese kohta mitte üle 1 grammi. Lisaks väliste tunnuste avaldumise ohule piirab uimastite tarvitamist nende hind ja kättesaadavus. Seltskonnas ohtralt saadaolevaid, tasuta pakutavaid uimasteid tarvitatakse suuremates ja enda tarbeks ostetud uimasteid väiksemates kogustes.

Erinevate uimastite koostarvitamine on levinud, kuid enamasti kehtib see üht liiki stimulandi ja kanepi või alkoholi koostarvitamise osas. Erinevat liiki stimulantide segamisel on levinud kokaiini ja ecstasy koostarvitamine; ecstasy ja amfetamiini koostarvitamisega seonduvad pigem negatiivsed kogemused ning sellest hoidutakse.

Ülivõimsalt levinuim on stimulantide tarvitamine koos alkoholiga. Nagu eelpool kirjeldatud, on eriti alternatiivringkonnas ja eelkõige kokaiini tarvitamisega seoses levinud suhtumine, et uimasti võimaldab kauem ja rohkem alkoholi tarbida. Ülekuumenemis- ja mürgitusohust ollakse küll teadlikud, kuid sellele pööratakse vähe tähelepanu. Kooskõlas alkoholitarbimise eelkirjeldatud normipärasusega on levinud uimasti tarvitamise alustamine üksnes pärast seda, kui alkoholi tarbides on tekkinud peotuju.

Selles suhtes, et see võib väga väga väga ära keerata, et... see oleneb muidugi, et mingeid sünnipäevapidusid ja asju et okei, suitsetatakse kanepit, rahvas on chill, juuakse, juuakse, juuakse, pannakse pidu... siis keegi tuleb kuskilt jälle antsukotiga, siis tehakse natuke antsu onju, ikka juuakse edasi ja.. siis noh, nii ta lähebki, et kanep, alkohol ja... amfetamiin ja.. noh, hommikuks ta ikka kammib ära ka, et tõmbab katuse suht ära. Aga jälle kui välja magada ja alkoholiga pole väga liialdand, sest noh, sünnipäevadel nagu nii väga ei ole seda alkoholi muidu sest noh, vedelikku sa pead tarbima see aeg kõvasti. (M23a)

Niisugust praktikat toodi välja ka seoses esimeste uimastikogemuste omandamisega. Joobnult ollakse vastuvõtlikumad ja kontrollivõime on vähenenud.

Kui sul on see koht, nagu et tahadki ära proovida selle purjus peaga. Minul oli... täielikult kogemata, eks. Tegelikult kuni sinnamaani [esimese tarvitamiseni] olin täielikult selle vastane. Kuni see üks kord oli, et kogemata täis peaga. (M24c)

Vee joomine mürgituse või ülekuumenemise vältimiseks kipub peohoos enamasti ununema, seda juhtub rohkem reividel ja „narkoklubides“. Ilmselt on siin lisaks alkoholi tarbimise normisurvele põhjuseks seegi, et tavaöklubides võidakse ainult vett joovat inimest uimastitarvitamisega seostada. Lisaks seostatakse alkoholi ja amfetamiini koostarbimist teatud positiivsete mõjudega, mis aitavad järgmisel päeval halba enesetunnet vähendada.

Siuksed, et räägivad kogu aeg, et peab hästi palju alkoholi tarbima, sest et muidu on järgmine päev halb olla./.../ Kogu aeg on see, et joo hästi palju, joo hästi palju, joo hästi palju. Muidu sul homme on enesetapumõtted umbes. (N21)

Intervjueeritud uimastitarvitajad ei pea uimasteid alkoholist ohtlikumaks. Piiride tõmbamine „meie“ ja „nende“ vahele, millega oma uimastitarvitamist ratsionaliseeritakse, on levinud praktikaks meelelahutuslike uimastitarvitajate seas. Võrdlusmomendiks on sageli

alkoholitarbijad. Ollakse arvamusel, et „parem üks tablett kui kogu õhtu viina juua“. Niisugune seisukoht on levinud vaatamata sellele, et ühe tabletiga tavaliselt ei piirduta ja stimulantide tarvitatakse tihti koos alkoholiga. Küll aga võib täheldada, et üksnes „narkoklubide“ külastajad, kelle sotsiaalne keskkond pakub näiteid (vähemalt väliselt) kontrollitud uimastikasutamisest ja samaaegselt kontrollimatust alkoholitarbimisest, peavad stimulantide manustamist alkoholita võimalikuks ning soovitavaks.

[Minu sõber] on küll narkootikume proovind, aga ta valis alkoholi, kuna see on kättesaadavam... See teeb rohkem tervisekahjustusi, tal on väga rängad tervisekahjustused juba sellest. Kõik magamatus ja kõik siuksed asjad ja.. et elu on põhiliselt temal nagu läbi, kui ta nüüd sellest mingi ime kaudu välja ei rabele. Aga kõik tuttavad, kes mul teevad narkootikume, on elu ... väga ilus nagu, paistab vähemalt hetkel kõik elu sees. Et isegi see, kes on sõitlane, ta üritab vaeva näha, ta tahab endale siiski perekonda luua ja ka samamoodi, et kui üldse kunagi, siis maksimum mõned aastad.. paari kuu jooksul ja mitte rohkem. (N20a)

Uimastitarvitamise käsitlemisele positiivses valguses aitavad kaasa nende respondentide kogemused, kellele on avanenud võimalus võrdlusmaterjali kogumiseks liberaalse uimastipoliitikaga välisriikides. „Kultuurset“ stimulantide tarbimist (välismaal) kõrvutatakse „kultuuritu“ alkoholitarbimise ja deviantse heroiinitarbimisega.

Pohmelust kui lühiajalist terviseriski käsitletakse stimulantide (ja alkoholi) tarvitamise paratamatu tagajärjena. Kehv enesetunne järgmisel päeval on osa „tulude ja kulude analüüsist“ ning seda ei tõlgendata riskina.

Ma proovin iga kord eee noh võib-olla on see minu mingisugune imelik kiiks või meetod nagu ma proovin iga kord ee teha niimoodi, et kui ma üldse mingit asja tarbin või midagi taolist, siis ma kannan järgmise päeva automaatselt maha juba ja canceldan oma kõik mingisugused tegevused üleüldse ära mis ma tegema oleks pidanud. (M23b)

Arvestatakse sellegagi, et uimasti kasutamisest tuleneva võimalusega rohkem alkoholi tarbida kaasneb rängem pohmelus.

[Kokaiin] tõmab sind kainemaks, näiteks kui sa oled palju joonud, sa teed kokaiini siis ta teeb sind kainemaks ..järelkult sa oled võimeline rohkem jooma. Inimesed joovad rohkem selle pärast. Tulenevalt sellest noh..neil on suuremad pohmakad ja suurem..noh nad on masenduses pärast rohkem.

Noh ta vaata vallandab endorfiine su seest, ta kasutab seda niipalju ära, et sul lihtsalt järgmine päev ei ole neid üldse..et sa oled kurb. (M24a)

Sellega seoses on levinud kanepi suitsetamine ecstasy või amfetamiini tarvitamisele järgneval päeval pohmeluse leevendamiseks ja rahunemiseks. Niisugust uimastite segatarbimist on kirjeldatud mitmes varasemas uuringus (Allaste 2006, Parker jt. 1998).

Võtsime 2 grammi [amfetamiini] vist [kahe peale]. Aa no meil oli, oli seda suitsetamist oli ka. Et ee, tavaliselt on hea, kui sa... hommikul nagu sellise, kass, kass on peal nagu. Sitt tuju ja masekas ja iga kord ei tule aga siis, siis näiteks isegi kui sul on näiteks pohmell ja siis teed popsu peale, siis läheb tuju natukenegi paremaks. (M21b)

Lühiajalised terviseriskid on respondentide subjektiivses nägemuses seotud ennekõike kehva kvaliteediga uimastitega. Enda „kontrollitud“ tarvitamist kõrvutatakse mittekontrollitud, „labase“ tarvitamisega. Samas ei tehta erilisi pingutusi negatiivsete mõjude ärahoidmiseks. Uimastite üledoosi võimalust nähakse vaid ecstasy ja (suuremal määral) GHB korral. Viimane on seetõttu vähem populaarne alternatiivrühma seas, kus välise kontrolli hoidmine on tähtsam, ja populaarsem peavooluväljal, kus uimastid on nii või teisiti seotud intensiivse, kontrolli piiril pidutsemisega. Veejoomise ja alkoholist hoidumise vajadust mürgituse ning üledoosi vältimiseks küll teadvustatakse, kuid seda ei peeta eriti oluliseks. Pigem peetakse seda silmas reividel ja „narkoklubides“, kus uimastitarvitamine on laialt levinud.

7.1.2. Pikaajaliste terviseriskide tajumine ja maandamistaktikad

Kui lühiajaliste terviseriskide all peetakse silmas klubi- ja peoolukorras tekkivaid komplikatsioone, mis lühikese aja pärast taanduvad, seostuvad pikaajalised riskid regulaarse uimastitarvitamise, püsivate tervisekahjustuste ning sõltuvuse tekkimisega. Püsivate tervisekahjustuste ees tuntav hirm väljendub eelkõige selles, kas nende ilmnemise vältimiseks midagi ette võetakse. Pikaajaliste riskide korral eristub selgemalt n-ö. „riskirühm“, mis väljendub subjektiivselt tajutud ja analüüsi käigus objektiivselt tuvastatud terviseriskide kombineerumises. Kõige olulisema pikaajalise riskina tajutakse sõltuvusriski, mis teostudes viitab marginaliseerunud uimastitarvitajatele, kellest meelelahutuslikud uimastitarvitajad ennast eristavad. Tarvitajad juhivad tähelepanu kehalisele tegevusele ja leiavad, et parimaks uimastitest tulenevate negatiivsete mõjude vältimise viisiks on füüsilise vormi hoidmine ning

aktiivne kehaline tegevus. Pikaajaliste terviseriskide eest mõjutabki tarvitajaid enamasti hoolt kandma konkreetselt tunnetatavad tervisehädad. Järgnevas intervjuulõigus kirjeldab küsitletu, kuidas nii alkoholi- kui ka uimastitarbimise tagajärjel kogetud konkreetne negatiivne mõju tervisele on teda ajendanud uimastitarbimist enam kontrollima.

Enam... nüüd ma pole tükk aega teinud, sellepärast et... sain endale vastiku haiguse, siis ma pidin haiglas veetma. Kaks nädalat oli äge maksapõletik oli. A ma loodan, et see ei olnd joomisest ega suitsetamisest. Vaid see oli arvatavasti frustratsioonist. Aga lihtsalt see kuidagi kogemata selle sain endale. Ja siis ma peale seda vist ikka... siis sõbrad nagu tegid edasi, ikka nuusutasid seda amfetamiini ja aga ma nagu lõin nagu käega sellele. (M24c)

Samas kirjeldab ta mitmepäevaseid narkopidusid, mis vahel keetsid terve nädala. Kui arvestada, et isegi niivõrd tõsisesse ja püsivatesse terviseprobleemidesse suhtutakse üsna leigelt, siis tarvitajad, kes pole püsivate tervisekahjustustega kokku puutunud, võtavad sageli võrdluspunktiks „teised“ tarvitajad, kes „teevad rohkem“ ning puutuvad tervisekahjustustega enam kokku. Asjaolu, et meelelahutuslikud tarvitajad pööravad (pikaajalistele) terviseriskidele vähem tähelepanu, on näidanud mitmed varasemad uurimused. Selleski uurimuses osalenud uimastitarvitajad tajuvad otseste tervisekahjustuste asemel oluliselt suurema riskina sõltuvussejäämist, sest sõltuvus on märk kontrolli kaotamisest, mis seostub ennekõike marginaliseerunud uimastitarvitajatega. Niisugune hoiak vähendab ka hirmu terviseriskide ilmnemise ees ning võimaldab juba väljakujunenud tarvitamisharjumustele kindlaks jääda.

No minust on, minust on veel kõvemaid näiteks, ses suhtes kõvemaid vendasid. Need, kes teevadki nagu iga, noh, iga päev või, no need ei ole enam normaalsed vennad. Need ajavad juba nii lolli juttu suust välja. Või need, kes lähvad iga nädalavahetus lähvad kluppi ja teevad, mida iganes, aineid. (M21b).

Suuremat riski pikaajaliste tervisekahjustuste osas võib seostada tarvitamissageduse ja tarvitataivate uimastiliikidega. Nii vastanduvad kokaiini ja vähemal määral ka ecstasy tarvitamine amfetamiini ning vähemal määral GHB tarvitamisele, mida seostatakse riskide suurenemisega.

Intervjueeritavate hulgas on neid, kes olid tundnud, et „hakkas tekkima sõltuvus“ või „on kogenud sõltuvust“. Peamisteks teguriteks on siinkohal uimastitarvitamise integreerumine igapäevaellu ehk tarvitamine väljaspool pidutsemist, mida soosib sotsiaalne keskkond teiste uimastitarvitajate näol. Mida suurema osa vabast ajast võtab uimasti mõju all klubides pidutsemine, seda rohkem on võimalusi sõltuvuse väljaarenemiseks. Kui tarvitamist ei piira kultuurilised normid (nagu alternatiivväljal) ja uimastid on „kõva peo“ normaalseks osaks, on uimastitarvitamise jätkamiseks lihtsam eralduda ning üksinda tarvitama hakata.

Kõrgema riskiga tarvitajate rühmasid saab määratleda sotsiaalse võrgustiku kaudu. Kui suurema kultuurilise kapitaliga isikute seas on deviantseid „teised“ pigem abstraktseks kategooriaks, siis kõrgema riskiastmega tarvitajad oskavad tuua konkreetseid näiteid sõpruskonnast. Ehkki nad on ületanud meelelahutusliku uimastitarvitamise piiri, puututakse nendega endiselt tihedalt kokku.

Sõltuvuse poole pealt ma võin nii palju öelda, et noh.. ma olen nüüd väga paljude erinevate inimestega kokku puutunud, kes.. kes kes tõesti.. neil on raske ei öelda. Aga... mul on olnud perioode, kus ma olen tihedalt teinud, ja siis tekib ka tõesti siuke see, et noh.. tahaks, tahaks, tahaks. Aga.. sees mõistusega peab tugev olema, vastu hoidma, kui nüüd sellest saad üle.. ma olin vahepeal olin aasta puhas, ma ei teind mitte midagi. Mingit probleemi. Siis mõtlesin, järgmine üle pika aja võiks proovida, midagi teha. (M23a).

Oluline on ka see, kui tolerantselt oma sõltuvusse langenud sõpradesse ja tuttavatesse suhtutakse (st. kas negatiivselt, neutraalselt või positiivselt) ning vastavalt sellele ka enese sõltuvuse astet hinnatakse. „Narkoklubide“ küllastajatest respondentide korral tuli sagedamini ette juhtumeid, mil mõni endine sõber või tuttav oli võetud kriminaalvastutusele, kannatanud pikaajaliste tervisekahjustuste all või tarvitanud uimasteid igapäevaselt. Sealjuures ei heideta vangist vabanenud tuttavaid/sõpru oma sõpruskonnast välja ega stigmatiseerita pikaajalist uimastitarvitamist – nende uimastitarvitamise tagajärgi üritatakse ratsionaliseerida.

Ma tean, et kui ma võtaksin ennast kätte ja hakkaksin tööle endaga, siis ma saan sellest ka lahti et nagu.... Mingeid püsivaid probleeme hetkel ei ole. Ja... näiteks see vang.. see on tarvitanud .. ma ei tea, kümme aastat kindlasti. Terve inimene, lihased on olemas ja täiesti vormis. (N20a)

Ka peavoolu-, alternatiiv- ja eliitklubide külastajatel on “sõltuvuses” sõpru, kes on läinud „üle piiri“. Siiski suhtutakse neisse suhteliselt tolerantselt.

Selles mõttes nagu on ka mingeid üksikuid nagu sõpru kes on ka nagu ee võib-olla hästi natukene nagu võib-olla halvale teele läinud, selles suhtes, kes teevad natukene tihedamalt /.../ Aga et nendel on ka täpselt selline asi, et ma... nagu ei lepi sellega /.../ Okei noh, vahet ei ole, teevad siis teevad, aga ma tahan nendega hängida ikka edasi. (M23b)

Väljalangemine ühiskonnast uimastite liigtarvitamise mõjul on alternatiivväljal ühelt poolt tõenäolisem, sest kultuurilisi norme, mida täita, on rohkem. Teisalt aga ümbritseb neid tugevam turvavõrgustik, mistõttu võimalused tarvitamisele piiripanemiseks on suuremad. Peavooluväljal on uimastitarvitamisel tugev seos pidutsemisega, mistõttu uimasti tarvitamine muus kontekstis viitab suuremale riskile.

Suurimaks erinevuseks peavoolu- ja alternatiivvälja tarvitajate vahel on sotsiaalne ning kultuuriline kapital – sõprusringkond, kellega lävitakse, ja laialdasemad teadmised klubikultuurist üldiselt ning uimastitarvitamise viisidest konkreetselt. Need kaks täiendavad teineteist – valikud, mis erinevate klubide vahel tehakse, on mõjutatud indiviidi kultuurilise kapitali määrast, teisalt on kultuurilise kapitali määr ja struktuur oluliseks põhjaks sotsiaalsete kontaktide loomisel. Eeltoodust tulenevalt, ehkki mõlemale rühmale on iseloomulik riskikäitumine, eristab just see sotsiaalne turvavõrgustik meelelahutuslikke ja riskirühma kuuluvaid tarvitajaid – esimesena mainitud rühma turvavõrgustik pakub sõltuvussejäämise eest tõhusamat kaitset ning piirab marginaliseerunud uimastitarvitajaks kujunemise tõenäosust.

7.2. Vägivald ja muud ohud teistele

Intervjuudest selgub, et stimulantide tarvitamist vägivaldse käitumisega ei seostata. Vägivaldset käitumist seostavad stimulantitarvitajad pigem alkoholiga. Vastupidi – rõhutatakse, et stimulandid muudavad tarvitaja sõbralikumaks, mistõttu on klubides lihtsam võõrastega tutvuda. Ühine uimastitarvitamine seob.

Viimasel ajal ma mõtlesin, et... võib ka üksinda [klubis] käia, sellepärast et.. maru lihtne on sealt niimoodi sõpru leida, et seal klubis.... Kõik on kõikidega sõbrad. Sellepärast, et kõikidel on.. üks ja

seesama niiöelda noh... eesmärk, kuidas pidu panna ja kõik nagu saavad kõikidest aru ja.. ongi, et kõige lihtsam ongi tutvust sobitada, et lähed juurde, küsid, et noh tsau mis teed, ja kuule, mis sa oled tarvitand, sul on silmad nii naljakad onju. Et see on kõige lihtsam viis, et seal on kõik kõikidega sõbrad, et erilist vahet ei ole, et isegi kui ma olen koos sõbraga, siis.. sõber kuskil istub ja... mina olen väljas, räägin kellegagi juttu ja siis vahetame kohad, sõber läheb räägib kellegagi võõraga juttu ja et see on nagu... eriti vahet ei ole. (N20a)

Mõningal määral eristatakse erinevate stimulantide mõju. Tuuakse välja, et ecstasy põhjustab eufooriat ja välistab seetõttu vägivaldseks muutumise. Amfetamiin aga tekitab rohkem energiat ja vähem heaolutunnet, mistõttu see võib suurema tõenäosusega viia vägivaldse käitumise avaldumiseni. GHB-d (mille üha laiemat levikut sageli rõhutatakse) seostatakse järgnevas tsitaadis küll vägivaldse käitumisega, kuid intervjueeritavatel puudub sellega isiklik kokkupuude.

K: kas pahandused on tavaliselt seotud mingite kindlate narkootikumidega?

No... ma arvan et kork ja siis amfetamiin on siuksed. Sest et näiteks see ecstasy on hästi sõbralik droog. Sa oled kõigi vastu suur sõber. Aga jah GHB ja võibolla amfetamiin. (M24a)

Seevastu klubide turvatöötajate intervjuudes seostatakse uimasteid sageli vägivallaga. Samas ilmneb, et uimastitarvitamise ja vägivaldse käitumise seost ei osata välja tuua. Turvatöötajate oskus uimastijoovet tuvastada varieerub tunduvalt ja vägivaldsust ning uimasteid seostatakse pigem stereotüübina kui viitega konkreetsetele juhtumitele, kus initsiatiiv oli klubiküllastaja poolel. Ebaadekvaatselt käituv isik klubis, kus pidutseb korraga palju (ka alkoholijoobes) inimesi, võib kergesti põhjustada rüselusi või kaklusi. Turvatöötajad oskavad välja tuua olukordi, kus ebaadekvaatselt käitunud isikuid korrale kutsudes on tekkinud vägivaldne vastasseis turvatöötajaga.

Üks tüüp ja üks naine. Et siis noh, et siis olid jah siuksed, hüppasid-kargasid ringi, tõukasid inimesi igatpidi, siis läks kakluseks seal. Võtsime kakluse osapooled kinni ja siis hakkas vastu hakkas väljatoimetamisel. Ja siis polnd midagi muud, kui oli vaja jõudu kasutada. Ja noh, ühesõnaga me lõpuks muidugi viisime nad välja. Ühe õlale ja teise niimoodi siis kahe inimese vahele. (Peavoolumklubi turvatöötaja)

Kuivõrd stimulantitarvitajate valulävi on kõrgem, tuleb korralekutsumiseks rakendada tavapärasest suuremat jõudu.

Kui mingi probleem tekib, siis temaga on väga raske... siis ei tasu temaga käsikontakti minna sellepärast, et jõudu on tal samamoodi kõvasti üle... et Olen ise väänanud.. ma ei oska öelda küll, millal ta nüüd oli, aga.. seitsmekesi.. ta pani käed lihtsalt niimoodi [sõrmseongusse] ja me ei saanud seitsmekesi me ei suutnud tal käsi panna raudu seljataha (Vabakutseline turvatöötaja)

Tuleb taas rõhutada, et klubides pidutsemine eeldab teatavat majanduslikku ja kultuurilist kapitali, mistõttu sellest ilmajäetud isikud, kes on tõenäolisemalt vägivaldsusele kalduvad, klubisid väga sageli ei külasta. Reividel, kus võib viibida tuhandeid inimesi, võib uimastite mõjust tingitud vägivald levinum olla. Samas on sellisedki seosed pigem stereotüüpidest lähtuvad kui isiklikul kogemusel põhinevad.

Otsest ohtu ümberkaudsetele võib põhjustada autojuhtimine uimasti mõju all. Vastavaid juhuseid oskasid kirjeldada paljud respondendid. Toodi välja, et erinevalt alkoholihoobest ei suuda politsei uimastijoovet tuvastada, mistõttu autot võib juhtida vahelejäämist kartmata. Lisaks hindavad stimulantitarvitajad oma tähelepanuvõimet paremaks, mistõttu vastavat tegevust ohtlikuks ei peeta. Alkoholihoobes autojuhtimisest samas pigem hoidutakse.

K: Kas sul on tuttavaid, kes doosi all istub rooli taha?

On palju selliseid. Jah. Sõidavad normaalselt.

K: Peale klubi – autosse – ja koju?

Jah. Noh, kui lihtsalt tabletid, siis enam-vähem. Normaalselt, noh, mitte nagu alkoholi peale. (M22b-v)

Kolmandaks interpersonaalse riski allikaks on seksuaalsuhted. Nagu uimastitarvitamise erinevate kontekstidega seoses selgus, on üheks populaarseks praktikaks uimasti tarvitamine paaris ja selle aistingulise mõju ühildamine seksuaalse naudinguga. Vastavatest võimalustest ja praktikatest rääkides rõhutasid respondendid, et niisugune hedonistlik seksuaalsus jääb silituste ning puudutuste tasemele. Toodi välja, et stimulandid – ecstasy, amfetamiin ja kokaiin – mõjuvad seksuaalsele võimekusele pärssivalt nii poiste kui ka tüdrukute korral.

See ka täiesti oleneb. Kuigi..pigem ..pigem on see ikka alkoholiga. Sest et..ee..keemilised narkootikumid halvavad potendi. ..päris kõvasti. Kui sa ..natuke oled teinud, siis on jumala okei, aga kui sa maitea..ööotsa oled teind kella kuueni hommikul ..siis hui sul munn läheb kõvaks ju..unistage edasi. (M21a)

Sest et// see on lollus. Sellepärast, et kui tüdrukud teevad neid aineid, siis pärast ei ole... Pärast ei ole mõtet neid koju viia, sellest ei tule mitte midagi /.../ Organism muidu kuivab. Et see on täiesti lootusetu. (N21)

Seepärast ei tajuta uimasteid soovimatute vahekordade põhjustajana. Eraldi üritati intervjuudes välja uurida, kas on ette tulnud uimasti salaja manustamisi tütarlastele nende ärakasutamise eesmärgil. Alternatiivväljale kuuluvad respondendid olid niisugustest juhustest kuulnud (sealhulgas mujalgi kui Eestis), kuid konkreetseid näiteid ei osatud tuua. Üldiselt avaldati arvamust, et seda ei saaks juhtuda, sest teadvusetut neiu klubist märkamatuult välja lohistada pole võimalik.

Samas arvasid eelkõige „narkoklubide“ ja reivide küllastajad, et uimasti mõju all on kergem uusi tutvusi sobitada, ollakse enesekindlamad ning ka eufoorilisemad. Seepärast on võimalik, et näiteks ecstasy't tarvitanud nõustuvad kergemini seksuaalvahekorraga. Kuid kõikides intervjuudes rõhutati, et seksuaalrisk on pigem seotud alkoholi tarbimisega. Et stimulante tarvitatakse ennekõike pidutsemise eesmärgil, võib suhete loomine olla sellise tegevuse kaasnähuks, kuid mitte esmaseks eesmärgiks.

8. Kokkuvõte

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli stimulantitarvitajate uurimine Tallinna kesklinna ööklubides. Ühelt poolt huvitas meid see, kas ja kuidas on uimastitarvitamine seotud muusikastiilide ning nende kaudu subkultuuridega. Teiselt poolt oli fookuses stimulantide tarvitamisega seondud riskikäitumine – terviseriskid ja interpersonaalsed riskid.

Selgus, et seost stimulantide tarvitamise ja kindlate muusikastiilide või muusikapõhiste subkultuuride vahel pole olemas. Stimulante tarvitavad nii noored, kelle jaoks mingi teatud stiil on oluline, kui ka noored, kes stiilidest suurt ei hooli. Ehkki stimulandid said 1990. aastatel pidutsemise ja ööelu osaks klubikultuuri ning alternatiivsete rühmade kaudu, on niisugune eksklusiivne seos praeguseks kadunud. Kindlasti on siin oma osa sellelgi, et klubide küllastamisest ja elektroonilise tantsumuusika saatel pidutsemisest on saanud väga paljude noorte meelelahutus igal nädalavahetusel.

Et noorte jaoks on siiski väga tähtis inimeste (ja sedakaudu ka meelelahutusasutuste) eristamine muusika ning stiili põhjal, saab Tallinna kesklinna ööklubisid ja neid küllastavaid noori jaotada kahe suurema välja vahel. Siin on abiks Bourdieu (1984) teooria erinevatest ühiskonda hierarhiseerivatest kapitalidest.

Peavooluväljale kuuluvad noored, kelle peamiseks käibekapitali liigiks on majanduslik kapital. Teisisõnu asuvad hierarhia tipus jõukad isikud. Tähtsad on mugavus ja pidutsemiskohtade kvaliteet. Üldiselt võib pidada neid Eesti ühiskonnas enamusele omaste väärtuste kandjateks.

Alternatiivväljale kuuluvad noored, kelle hulgas käibib olulisel määral kultuuriline kapital. Teisisõnu asuvad hierarhia tipus isikud, kes tunnevad muusikat või muusikuid, tegelevad nt. pidude korraldamisega või töötavad mõnes muusikavaldkonnas, näiteks raadios. Nagu nimigi ütleb, tähtsustavad sellele väljale kuulujad erinevust „peavoolust“.

Kõnealused kaks rühma pidutsevad Tallinna ööklubides suhteliselt lahus. Tallinna ööklubid on muusikavalikust sõltuvalt suunatud ühele neist rühmadest. Vaid kolm populaarseimat ja

edukaimat klubi (Hollywood, von Krahl ja Prive) tõmbavad võrdselt ligi mõlemasse rühma kuuluvaid noori.

Ametlikult on nii peavoolu- kui ka alternatiivklubid (ja eliitklubid) uimastite tarvitamise vastu ning kehtib nulltolerants. Tuuakse välja, et klubi maine, mis on peamiseks sissetulekuallikaks, saab vastasel juhul kannatada. Praktikas aga erineb vastava kontrolli rakendamise määr. Peavooluklubide ustel sooritatava turvakontrolli käigus üritatakse leida stimulannte, samuti kontrollitakse uimastite tarvitamises kahtlustatavaid isikuid klubi sees. Mõnikord on diileritel oma tutvustele või mõjuvõimule tuginedes õnnestunud turvakontrolli kiuste klubides uimastitega äritseada, kuid sellised juhused on pigem lühiajalised. Alternatiivklubides on turvakontroll nõrk ja stimulantide sissetoomise võimalus suurem. Mõlema välja klubikülastajad ja -töötajad märkisid, et tutvuste olemasolu korral võib klubis julgelt, vahelejäämist kartmata uimasteid tarbida.

Lisaks peavoolu- ja alternatiivklubidele eksisteerivad klubiväliselt korraldatavad elektroonilise muusika peod, reivid ning niinimetatud „narkoklubid”. Kui reive korraldatakse nii peavoolu- kui ka alternatiivpublikule, siis „narkoklubid” tõmbavad põhiliselt ligi peavoolu esindajaid. „Narkoklubid” on saanud oma nime psühheedelse elektroonilise muusika (mida noorte seas „narkomuusikaks” kutsutakse) ja selle järgi, et sarnaselt reividele on niisugustes klubides pidutsemise eesmärgiks ekstaatiliste kogemuste omandamine. Antud eesmärgi saavutamisele kaasaaitamiseks kasutatakse sageli stimulannte, mille tarvitamine reividel ja „narkoklubides” on levinud. „Narkoklubid” ja reivid on kohtadeks, kus meelelahutuslikud uimastitarvitajad ja ühiskonnas marginaliseeritud isikud (endised vangid, herooinitarvitajad, selgelt probleemsed tarvitajad) võivad kokku puutuda.

Turvatöötajatele, kes klubide „uimastipoliitikat” ellu rakendavad, on erinevates klubides usaldatud erinevad ülesanded. Kõige usinamalt üritatakse uimastitarvitajaid tabada peavooluklubides. Alternatiivklubides on kontroll pigem nõrk. „Narkoklubides” on kontroll väga nõrk või olematu. Reividel oleneb turvakontrolli tase olulisel määral korraldusest. Mõningaid (suuremaid) reive peetakse väga hoolikalt turvatuteks, mõned korraldatakse sisuliselt ilma turvatöötajateta.

Turvatöötajad pööravad stimulantitarvitajate tabamiseks rohkem tähelepanu kohtadele (näiteks tualettruum), kus võidakse tarvitada ninakaudselt manustatavaid uimasteid. Valvsalt

suhtutakse klientidesse, kes ostavad ainult vett, mitte alkoholi (see viitab levinud teadmisele, et uimasteid tarbides tuleb ülekuumenemise vältimiseks ohtralt vett juua). Samuti on kõrgendatud tähelepanu all ebaadekvaatselt käituvad isikud. Turvatöötajad ja klubipersonal tunnistavad, et uimastijoobe tuvastamisoskused jätavad soovida ning sõltuvad suurel määral turvatöötaja suvast. See võib eestikeelsetes klubides viia venekeelsete klientide stigmatiseermiseni. Samuti tuuakse välja, et turvatöötajate oskused uimasteid (liig)tarvitanud küllastajatega adekvaatseks tegelemiseks on puudulikud või olematud. On võimalik, et oskamatu käitumine pigem õhutab vägivaldseid ja agressiivseid vastureaktsioone.

Stimulante tarvitatakse kõigis Tallinna ööklubides, kuid klubide võrdluses kerkivad esile tähtsad kultuurilised erinevused, mis uimastikäitumist erinevates klubides tugevalt mõjutavad.

Peavooluklubides seondub stimulantide tarvitamine eelkõige „kõva peoga” – millegi enamaga tavalisest nädalavahetuse klubiõhtust. Niisugustel puhkudel lastakse piirangutel langeda, stimulante tarvitatakse koos alkoholiga – vahel mitu päeva järjest, ärakukkumiseni. Samas ei loeta stimulantide avalikku ja pidevat tarvitamist vastuvõetavaks, sarnaselt pidevale ning avalikule purjusolekule.

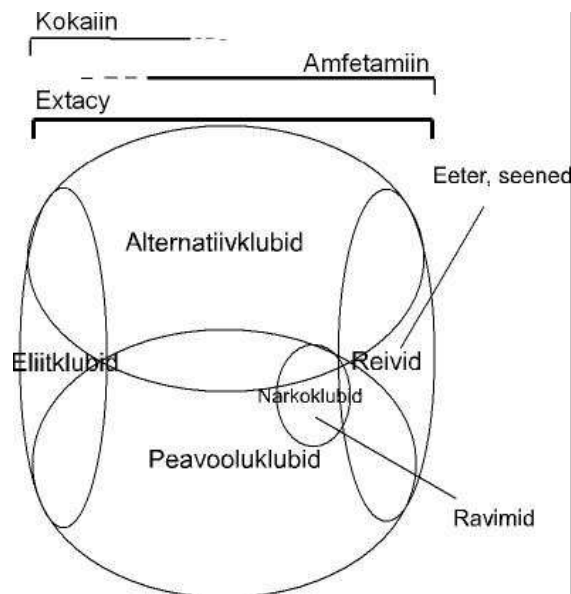
Alternatiivklubides on uimastitarvitamine peavooluklubidega võrreldes sagedasem, kuid varjatam. Stimulandid lubavad kauem pidutseda, mis on alternatiivvälja esindajate jaoks tähtis kultuurilise kapitali kasvatamisel – mida rohkem pidusid küllastada jõuad, seda populaarsem oled. Stimulantidega koos tarvitatakse alkoholi, kusjuures uimastid aitavad alkoholi mõju piirata ja kainemana näida.

„Narkoklubides” ja reividel tarvitatakse rohkelt uimasteid ning nende mõju avalik väljanäitamine on tolereeritud. Alkoholi ja uimastite koostarbimine on küll levinud, kuid vähem kui peavoolu- ja alternatiivklubides. Ainult vee joomine ei ärata sellist tähelepanu nagu muudes klubides.

Erinevad uimastid on erinevatel väljadel ebaühtlaselt jaotunud. Kokaiini levikut eliitklubides ja pigem jõukamate isikute seas mõjutab selle kõrge hind (1000-2000 krooni gramm). Ecstasy on levinud kõigil väljadel, kuid eliitklubides tarbitakse seda vähem ja peavoolu- ning alternatiivklubides varjatult. Levinuim on ecstasy reividel ja „narkoklubides”. Üks tablett ecstasy't maksab 50-120 krooni. GHB-d võib peamiselt kohata peavooluväljal; ehkki

mainitakse, et GHB levib viimasel ajal üha laiemalt, kirjeldati intervjuudes pigem üksikuid selle uimasti tarvitamiskordi. GHB-d peetakse alternatiivringkonnas ohtlikuks ja selle mõju ebameeldivaks. Amfetamiini tarvitamist tuleb vähesel määral ette alternatiiv- ja peavooluklubides, kuid levinum on see „narkoklubides” ning reividel – niisugust tendentsi võib põhjendada asjaoluga, et amfetamiin seostub pigem probleemsete tarvitajatega, kes mõnikord „narkoklubisid” ja reive külastavad. Gramm amfetamiini maksab 250-300 krooni. „Narkoklubides” ja reividel on mõnevõrra levinud ka ravimite tarvitamine uimastina, kuid seda eelkõike marginaliseerunud tarvitajate seas, kes on nende klubide küllastajaskonnas vähemuses. Reividel on levinud psühhedeelseste ainete tarvitamine (näiteks hallutsinogeensed seened, eeter).

Seega võib kokkuvõtlikult koostada järgneva skeemi, millel on esitatud kaks „pidutsemiskultuuri“ välja, klubide jaotus vastavalt väljadele ja uimastivalik.

Joonis 2. Tallinna ööklubid, pidutsemiskultuurid ja uimastivalik

Uimastikäitumise väga oluliseks mõjutajaks tuleb pidada **sotsiaalset kontrolli** ehk seda, millist mõju teised inimesed uimastikäitumisele avaldavad. Selgus, et sotsiaalne kontroll on kõige tugevam alternatiivringkonnas, kus uimastite tarvitamist suures osas tolereeritakse, kuid uimasti mõju avalik väljanäitamine on taunitud. Niisugune sotsiaalne kontroll ühes Eestis normiks kujunenud alkoholitarbimisega pidutsemise kontekstis tekitab olukorra, kus öö läbi (vahel ka mitu ööd järjest) pidutsevate ja ohtralt alkoholi tarbivate noorte kaaslased ei pruugi nende uimastitarvitamisest teadlikud olla.

Peavooluvälja sotsiaalne kontroll taunib uimastite tarvitamist sarnaselt ohtrale alkoholitarbimisele. Nagu alkoholi korral, peetakse ka stimulantide tarvitamisel vastuvõetavaks seda, et vahel „läheb käest ära”, kuid sagedane uimastitarvitamine ei ole aktsepteeritud.

Reividel ja „narkoklubides” on uimasti avalik tarvitamine tolereeritud, ehkki uimasti mõju ülemääraselt väljanäitavaid noori halvustatakse. Samas lubab niisugune tolerant hoolitseda uimasteid liigtarvitanud kaaslase eest stigmatiseerimist kartmata ja pakub legitiimse põhjenduse alkoholist loobumisest.

Uimastitega äritsemist piirab lisaks seadusevastase tegevusega vahelejäämise hirmule ka sotsiaalne kontroll. Ehkki kirjanduses mainitakse, et piir diileri ja tarvitaja vahel on hägustumas, kehtivad vastavate väidete rakendamisele Eesti klubimaastikul teatud piirangud. Kui uimastite müümist sõpradele vaheltkasuta või väikese vaheltkasuga peetakse vastuvõetavaks, siis „päris” diilerist (s.t. ka võõrastele müüvast ja selle pealt teenivast isikust) soovitakse distantseeruda. Tulemuseks on olukord, kus suurema kultuurilise kapitali või mõjuvõimuga inimesed ei soovi isiklikult diileritega suhelda ja uimasteid ostab (mõnikord tervele sõpruskonnale) mõni väiksema mõjuvõimu või suurema uimastiisuga isik. Samuti varieeruvad erinevate ainete müümisega seotud kultuurilised reeglid. Kui kanepi müümine võib mõningates ringkondades vastuvõetav olla, siis stimulantide müümine on märksa suurem tabu. Vastavad reeglid kehtivad klubideski, kus uimasteid saab üldjuhul hankida vaid sõprade-tuttavate kaudu. Avalikku uimastimüüki klubides üldiselt ei kohta. Reividel ja „narkoklubides” ei valmista raskusi kontaktide leidmine uimasti hankimiseks, kuid müügitehing leiab aset väljaspool klubi.

Kõik noored kinnitasid, et on sunnitud varjama stimulantide tarvitamist (lisaks politseile ja turvatöötajatele) vanemate ning paljude mittetarvitajatest sõprade eest. Vanematele rääkimist käsitleti „viimase võimalusena” juhul, kui uimastitarvitamine on muutunud probleemseks. Mittetarvitajatest sõpradele stimulantide tarvitamisest rääkida ei taheta, sest see tooks kaasa moraalse hukkamõistu. Niisugune varjamisnõue kehtib eelkõige stimulantide ja vähemal määral kanepi korral.

Eestlastest intervjuueeritavatega vesteldes ilmnes, et venelasi käsitleti stereotüüpselt probleemsete stimulantitarvitajatena. Vastuseks küsimusele, kus uimasteid ohtralt tarvitatakse, väideti sageli „kuskil vene klubides”. Samas ilmnes vaatlus- ja küsitlustulemustest, et vene klubides ei suhtuta uimastite tarbimisse sallivamalt kui eesti klubides, ehkki uuringu tulemuste kohaselt on suurem osa „narkoklubide” külastajatest venekeelsed. Reivide publiku seas on eestlasi ja venelasi võrdselt.

Stimulantidega seotud **riskikäitumist** uurides eristati kaht põhilist riskikategooriat: terviserisk ja interpersonaalne risk. Esimene jaguneb lühiajalisteks (halb enesetunne, üleannus) ja pikaajalisteks (püsivad tervisekahjustused, sõltuvus) terviseriskideks. Ilmnes, et noored on uimastite lühi- ja pikaajalistest tervisemõjudest reeglina teadlikud, kuid loodetud mõnu kaalub ohu üles. Et riski mõjutab uimasti kvaliteet, üritatakse uut uimastipartiid mürgistuse vältimiseks väikeste annuste kaupa proovida. Samuti arvestatakse narkopohmeluse kui uimastitarvitamise paratamatu kaasnähuga. Üledoosijuhtumeid teatakse vähe ja need ei seondu reeglina klubides pidutsemisega, vaid on juhtunud väljaspool klubi.

Üleannuse ja pikaajalise tervisekahjustuse oht on märkimisväärne. Alternatiivväljal seondu see ennekõike uimastite ja alkoholi kauase koostarbimisega, peavooluväljal aga „kõva pidutsemisega”, mille käigus manustatakse ohtralt uimasteid ning alkoholi, vahel kuni „ärakukkumiseni”. Reividel ja „narkoklubides” seondu oht eelkõige uimastiannuse suurendamisega.

Kui terviseriskid on märkimisväärsed, siis stimulantide tarvitamisega kaasnevad interpersonaalsed riskid on uuringu tulemuste kohaselt üsna madalad. Uimastitarvitajad käsitlevad stimulantide mõju pigem vägivaldsust pärssivana. Saavutatud eufooria ja sõbralikkus ei tekita kaklemissoovi. Ka klubide turvatöötajate intervjuud kinnitavad, et vägivald seondu pigem uimastite (või alkoholi) tarbijate korralekutsumisega. Üldiselt seostatakse vägivalda (liigse) alkoholitarbimisega.

Samuti ei seostata stimulantide tarvitamist seksuaalriskiga. Peamiseks põhjuseks on uimasti füsioloogiline mõju, mis tekitab nii meestel kui ka naistel lühiajalist impotentsust. Uimasti salaja sisseandmine seksuaalse ärakasutamise eesmärgil ei ole seepärast levinud. Pigem seostatakse seksuaalriski (ja ka prostitutsiooni, millega ollakse väga vähe kokku puutunud) alkoholiga.

Märkimisväärseks interpersonaalseks riskiks võib pidada autojuhtimist stimulantide (või kanepi) mõju all, mis on klubides uimasteid tarvitavate isikute seas levinud. Samas kui alkoholi joobes autorooli ei istuta, loodetakse stimulante tarvitades sellele, et politseil ei õnnestu narkojoovet sama kergelt tuvastada, ning sellele, et stimulandid tõstavad üldist erksust.

Üldiselt võib sedastada, et ühtse „riskihierarhia” väljatoomine klubiküllastajate seas pole võimalik. Alternatiivvälja põhiliseks riskiallikaks on väga jäik sotsiaalne kontroll, mis taunib uimasti mõju väljanäitamist, soosides samaaegselt pidutsemist ja alkoholi tarbimist. See tähendab, et stimulantide ja alkoholi kombineerimisest tuleneva üleannuse või pikaajalise tervisekahjustuse oht on suur. Peavooluväljal ja reividel või „narkoklubides” on riski allikaks pigem sotsiaalse kontrolli puudumine. Uimasteid peavooluväljal küll taunitakse, kuid kui neid juba tarvitatakse, tehakse seda üsna kontrollimatult. „Narkoklubide” küllastajate jaoks võib stimulantide mõju all tantsimine muutuda ainukeseks ning sagedaseks meelelahutuseks. See tähendab uimastiannuste suurenemist, millega samuti kaasneb üledoosi ja pikaajaliste tervisekahjustuste risk. Samas võib näha, et alkoholi ja uimastite koostarbimist tuleb „narkoklubides” ning reividel ette väiksemas ulatuses kui muudes pidutsemiskohtades.

Eeltoodust tulenevalt eksisteerib enesekontroll uimastikasutamise sageduse ja konkreetse olukorra üle kõigis rühmades (seepärast võib uuritavaid uimastitarvitajaid nimetada meelelahutuslikeks tarvitajateks). Niisugune väide langeb kokku teoreetiliste arusaamadega „riskiühiskonnast” (Beck 2000), mille kohaselt inimeste käitumist (antud juhul noorte pidutsemist, kuid ka nt. rahakasutamist) iseloomustab liikumine kontrollitud ja kontrollimata seisundite vahel. Siiski on näha, et mõned tarvitajad viibivad sagedamini ning nähtavamalt „kontrollimata” seisundis. Selle põhjused on väga erinevad – nt. sotsiaalne taust, teabe hulk, isiklikud kogemused. Mõnevõrra rohkem võib taolist „riskikäitumist” täheldada „narkoklubides” ja reividel, kus lisaks sallivale suhtumisele uimastitesse puututakse kokku marginaliseerunud rühmadega, mis võib uimastipraktikaid mõjutada. Siiski tuleb rõhutada, et klubide, eriti Tallinna kesklinna klubide küllastamine eeldab teatavat majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset kapitali, mistõttu marginaliseerunud ning probleemseid tarvitajaid kohtab siin harva. Meelelahutuslik tarvitamine on sotsiaalne tegevus ja probleemseks võib pidada pigem asotsiaalset, väljaspoole klubides pidutsemise rituaale jäävat uimastitarvitamist.

Eraldi oli tähelepanu all **uimastitega seotud teabe** temaatika. Selgus, et uimastite mõju teatakse üsna hästi. Peamisteks teabeallikateks peetakse isiklikke ja sõprade kogemusi ning Internetiallikaid. Küll aga rõhutatakse, et uimastite kohta saab „tegelikku” teavet hankida pigem kogemusepõhiselt. Seepärast usaldatakse näiteks teistelt tarvitajatelt Internetifoorumite vahendusel saadud teavet, mis vastandub ametlikule, pigem hirmutavale ja uimastite negatiivseid omadusi rõhutavale teabele. Mõnevõrra rohkem usaldati Internetist leitud teaduslikku teavet (artiklid, uuringud). Üldiselt toonitati, et Eesti uimastiteave ei haaku mujal maailmas levinud ja levitatava teabega (näiteks toodi liberaalsema uimastipoliitikaga riike nagu Holland ja Suurbritannia), mis aga vähendab ametlike kampaania korras levitatud teabe mõju Eestis.

9. Soovitused

1. Töötada välja ja rakendada klubitöötajatele (turvatöötajad, baarmenid) suunatud uimastialast koolitust. Eelkõige pöörata tähelepanu uimasti mõjudele ja sellele, kuidas uimasti mõju all oleva isikuga kõige tõhusamalt ümber käia. Eraldi tuleks tähelepanu pöörata üleannuse saanud või psühhoosi käes kannatavate isikutega tegelemise spetsiifikale.
2. Arendada politsei ja klubide vahelist koostööd ning teabevahetust, rõhutades nende asutuste ees seisvate probleemide sarnasusele. Tähelepanu tuleks pöörata politsei regaerimisele väljakutsete korral ja klubide teavitamisele adekvaatselt käitumisest õigusrikkumiste tuvastamisel.
3. Tõhustada kontrolli stimulantitarvitajate üle liikluses ja edendada politsei suutlikkust narkojoobe tuvastamisel.
4. Kaaluda uimastiteavituskampaaniat sisuga „hoolitse oma sõbra eest” või „tea, mida su sõber teeb”. Kuivõrd uuringust selgub, et uimasti tarvitamist varjatakse olulisel määral, võib eeldada uimastite „demoniseerimise” mõju jäiga sotsiaalse kontrolli väljakujunemisele. Niisugune kampaania tugevdaks sotsiaalset kontrolli uimastitarvitamise üle, piirates vajadust selle varjamiseks, mis looks omakorda võimaluse uimastitarvitamise avalikuks arutlemiseks – uimasteid mittetarvitavatel isikutel avaneks võimalus veenda oma sõpru uimastitest loobuma. Kampaania raames võib kaaluda lisateabe edastamist erinevate ainete (sh. alkoholi) tarvitamise koosmõjust, üledoosivõimalusest ja teabest, kuidas vastavas olukorras käituda.

5. Uimastialaste kampaaniate korral arvestada sihtrühma spetsiifikat. Et peavoolu- ja alternatiivväli on lahus, ei saa nt. ühe muusiku kaudu edastada kampaaniasõnumit mõlemale sihtrühmale. Samuti tuleb arvestada uimastitarvitajate iga: suurem osa esmakordsetest katsetamistest leiab aset 13-15 aasta vanuselt, samas kui klubide küllastajad on valdavalt 18-25 aasta vanused.
6. Uimastialase teabe edastamisel tuleb rõhuda kogemuslikule küljele. Kaaluda tuleks uimasteid tarvitanud, kuid neist loobunud isikute kaasamist teabe edastamiseks. Rõhutada tuleks konkreetseid teguviise ja samme uimastitest loobumisel ning hoiduda üldistest normatiivlausetest.
7. Uimastialast teavet edastades tuleks arvestada sellega, et noorte teabeväli ei ole piiratud Eestiga. Kaaluda tuleks Eesti teabe- või tegevuskampaaniate võrdlemist välisriikide tuntumate ja levinumate etalonidega.

Kasutatud kirjandus

- Allaste, A.-A.** (toim.) (2008). Koolinoored ja Uimastid. 15-16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide tarvitamine Eestis. Tallinn: TLÜ kirjastus.
- Allaste, A.-A.** (2006) Drug Cultures in Estonia - Contexts, Meanings and Patterns of Illicit Drug Use, Tallinn: TLÜ kirjastus
- Allaste, A.-A** jt (2005) Bourdieu tähendus. Sirp 2005/15
- Allaste, A.-A.** (toim.) (2004) Trendid koolinoorte uimastitarvitamises. 15-16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Bachman et al.** (1998). Explaining Recent Increases in Students' Marijuana Use: Impacts of Perceived Risks and Disapproval, 1976 through 1996, *American Journal of Public Health*, 88 (6), 887-892.
- Beck, U.** (2005) Riskiühiskond. Teel uue modernsuse poole. Tartu: TÜ kirjastus.
- Becker, H.** (1963) Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance. London: Free Press of Glencoe
- Bourdieu, P.** (1984), Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Downes, P.** (2003) Living with Heroin: Identity, Social Exclusion and HIV among the Russian-speaking Minorities in Estonia and Latvia. Tallinn: LICHR
- Douglas, M.** (1992/2005). Risk and Blame. Essays in cultural theory. New York: Routledge.
- EORG** (European Opinion Research Group) (2002). Attitudes and opinions of young people in the EU on drugs. Eurobarometer 57.2/ Special Eurobarometer 172. Directorate-General for Justice and Home Affairs, EORG: Brussels.
- EOS Gallup Europe** (2004). Young people and drugs. Realised by EOS Gallup Europe upon the request of the European Commission.
- Kafetzopoulos, E.** (2006). Risk and protective factors in adolescent and youth drug use in *Young people and drugs. Care and treatment* (pp. 55-72). Council of Europe.
- Lauristin, M., Vihalemm, P** (1997) Return to the Western World: cultural and political perspectives on the Estonian post-communist transition. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Lupton, D.** (1999). Risk. New York: Routledge.
- Maffesoli, M.** (1996) The Time of the Tribes. London: Sage

Parker, H., Aldridge, J., Maesham, F. (1998) *Illegal Leisure: The Normalisation of Adolescent Drug Use*. London: Routledge

Salasuo, M. (2004) *Huumeet ajankuvana: Huumeiden viihdekäytön ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Stakes

Scott, A. (1990) *Ideology and the New Social Movements*. London: Unwin Hyman

Thornton, S. (1996) *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

Vihma, P. (2006) *Kanepisuitsetamise sotsiaalne kontroll. Eesti ja Itaalia võrdlus*. Bakalaureursetöö. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Võõbus, V. (2008) *Kanepitarvitamisega seotud riskid. Noorte perspektiiv*. Magistritöö. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

LISA 1 Tallinna kesklinnas tegutsevad ööklubid

Von Krahl, Urban House (endine Dekoltee), Venus, Oscar (endine Terrarium), Tapper, Spider, Sossi klubi, Rock Cafe, Seduction, Prive, Parlament, Panoraam, Parlament, Papillon, Hollywood, Force, Cellar, Club von Überlingen, Bondon, Bonnie & Clyde, Angel, Astoria Palace, Amigo, 360 kraadi, Korter, BonBon, Balou, Korter, PlinkPlonk, EKKM, ArtCafe, Ibiza

LISA 2 KÜSIMUSTIK STIMULANTIDE TARVITAJATELE

8. Respondendi taust

Vanus

Tegevusvaldkond (kas õpid või töötad, kui jah, siis kus?)

Haridus

Praegune elukorraldus ja perekond

Kust oled pärit?

Milline oli kodune olukord?

Millega tegelesid vanemad?

Millega tegelesid lapsena ise?

1. Uimastitarvitamise karjäär

Millal alustasid pidutsemisega?

Millistel pidudel käisid?

Millistel pidudel käid nüüd?

Kas ja kuidas see muutunud on?

Millal alustasid narkootikumide tarvitamist?

Kellega koos ja millistes situatsioonides esimestel kordadel narkootikume tarvitasid?

Kas ja kuidas need olukorrad muutunud on?

Kas oled hakanud rohkem/vähem või sagedamini/harvem narkootikume tarvitama?

3. Narkootikumide tarvitamise hetkeolukord

Kui sageli ja milliseid pidusid külastad tänapäeval?

Kirjelda oma viimast pidu.

Mis sellel peol juhtus?

Kas juhtus midagi erilist?

Kus pidu toimus?

Kellega koos pidutsesid?

Kas tarvitasid mõnuaineid, milliseid?

Kellega koos tavaliselt pidudel käid?

Kirjelda neid inimesi.

Kui sageli tarvitad narkootikume?

Millal oli viimane narkootikumide tarvitamise kord? Kirjelda.

Mis sellel peol juhtus?

Kas juhtus midagi erilist?

Kus pidu toimus?

Kellega koos pidutsesid?

Kellega koos tavaliselt narkootikume tarvitad?

Kas tarvitad narkootikume ka mõnes teises seltskonnas?

Olukorda(de) kirjeldus(ed)

Kelle eest pead narkootikumide tarvitamist varjama (sõbrad, perekond, kool, kolleegid)?

Mida sinu tutvusringkonnas arvatakse narkootikumidest?

Kirjelda erinevate tuttavate suhtumist narkootikumide tarvitamisse ja tarvitajatesse.

Mida arvad Sina narkootikumide tarvitamisest?

4. Narkootikumide tarvitamine ööklubides

Millistel pidudel narkootikume tarvitad?

Miks seda teed – miks see sulle meeldib, mida juurde annab?

Millistel pidudel ja miks sulle kõige rohkem meeldib narkootikume tarvitada? Miks?

Milliseid narkootikume sa tarvitad?

Miks?

Milliseid neist rohkem?

Kui sageli sa narkootikume tarvitad? Kui palju korraga?

Kas tarvitad ka alkoholi?

Kui sageli või kui palju?

Kas tarvitad narkootikume ja alkoholi korraga?

Kas tarvitad erinevaid narkootikume korraga?

Kust sa tavaliselt narkootikume hangid? Kas osatad?

Kas ise oled narkootikume müünud?

Kellele?

Milliseid kanaleid kasutades?

Kuidas?

Kui sageli?

Kas teised klubikülastajad tarvitavad narkootikume?

Kes need inimesed on?

Kas narkootikumide tarvitamine ööklubides on populaarne?

Kas need, kes narkootikume tarvitavad, teevad seda enne ööklubisse minekut või klubis?

Kas narkootikume võetakse klubisse kaasa?

Kas on oht, et narkootikumidega võib klubis vahele jääda?

Kas neid peab klubitöötajate eest varjama? Kuidas?

Kas on ööklubi töötajatega esinenud mingeid konflikte või probleeme? Milliseid?

Kas erinevates klubides tarvitatakse erineval hulgal narkootikume?

Millistes klubides tarvitatakse narkootikume rohkem, millistes vähem?

Milliseid narkootikume erinevates klubides liigub?

Kas sul on seoses narkootikumidega esinenud probleeme? Milliseid? Räägi neist.

5. Narkootikumide tarvitamine ja terviseriskid

Kui palju tead narkootikumide mõjust organismile?

Kas sul on olnud terviseprobleeme? Milliseid?

Kas sul on juhtunud narkootikume tarvitades õnnetusi/vigastusi?

Oled sa kokku puutunud üledoosi saanud inimestega? Saanud ise üledoosi? Kirjelda.

Kas sinul või sinu tuttavatel on hirm, et narkootikumide tarvitamine võib tekitada terviseprobleeme? Hirm üledoosi ees, et hakkab peol halb vms.?

Kas kardad jääda narkootikumide tarvitamisest sõltuvusse?

Kas kardad muude psühholoogiliste probleemide tekkimist (ebastabiilsus, masendus vms) ?

Kas oled midagi ette võtnud, et (neid) riske maandada? Mida?

Kas sinu tuttavad on teinud midagi selleks, et riske maandada?

Kas tervisekahustustest hoidumiseks üldiselt tehakse midagi? (Kui levinud on enda kaitsmine terviseriskide eest?)

Kas oled kindel, et kontrollid olukorda? (sõltuvus jms)

Kas klubides võiks midagi ette võtta selleks, et tervisega seotud riske vähendada?

Narkootikumide tarvitamine ja seksuaalsuhted

Kas narkootikume tarvitades tekib juhuslikke seksuaalsuhteid kergemini? (ka prostituudid)

Kas on tekkinud suhteid, mida oled hiljem kahetsenud?

Miks?

Kas on juhtunud või võib juhtuda kaitsmata seksuaalvahekordi? Kas narkootikume tarvitavana on see risk suurem?

Kas sind või kedagi sinu tuttavatest on narkojoobes ära kasutatud?

Kas on teada juhtumeid, et kellelegi antakse uimasteid salaja eesmärgiga teda seksuaalselt ära kasutada?

(Uimastisõltuvus kui võimalik prostitutsiooni põhjustaja?)

6. Narkootikumid ja õigusrikkumised

Kas sul on olnud politseiga probleeme? Milliseid?

Kas oled narkojoobes autot juhtinud? (Muid mootorsõidukeid?)

Kas sul on olnud tülisid, kakkuseid või muid probleeme tänaval, klubis?

Kirjelda.

Kas nende pahanduste ajal oled olnud narkojoobes?

Milliseid narkootikume olid tarvitatud?

Kuidas neisse probleemidesse suhtud?

7. Narkoennetus

Kas oled kursis narkoennetusmeetmetega?

Mida neist tead?

Kuidas neisse suhtud?

Kas klubides on sinu hinnangul mingeid ennetusmeetmeid või piiranguid uimastite tarvitamisele?

Milliseid?

Kuidas neisse suhtud?

Kas on võimalusi, kuidas ennetada terviseprobleeme, mida narkootikumide tarvitamine endaga kaasa võib tuua?

Kuidas sa neisse suhtud?

Kas on mingeid meetmeid terviseprobleemide lahendamisele, mis võivad tekkida narko pärast?

Mis sa nendest arvad?

KÜSIMUSTIK VÕTMEISIKUTELE

1. Karjäär

Kellena töötate?

Kui kaua olete töötanud?

Kas töö meeldib?

2. Kokkupuude narkootikumidega

Kas olete kokku puutunud narkootikumide tarvitajatega?

Millised need kokkupuuted on olnud?

Kui sagedased sellised kokkupuuted on?

Millistes olukordades need aset leiavad?

Palun kirjeldage viimast korda.

Kui levinud narkootikumid teie hinnangul ööklubides on?

Millised narkootikumid on enam levinud, millised vähem?

Millises seltskonnas narkootikumid levivad?

Kas on erinevusi klubide vahel? Millistes klubides millised narkootikumid levivad?

3. Narkootikumid ja klubi

Kas narkootikumid ja nende tarvitamine on teie klubis probleem?

Kas narkootikumid on probleemiks teiste klubide jaoks?

Milliseid probleeme narkootikumide tarvitamine ööklubis endaga kaasa toob/võib tuua?

Kas narkootikumid on inimesele endale või teistele inimestele ohtlikud?

Kuidas?

Kas narkootikumid ja nende tarvitamine klubis on ohuks klubi mainele?

Kas narkootikumid on ohtlikud, kuna kutsuvad tekitab segadust, probleeme politseiga?

Kas peaks midagi tegema, et neid probleeme ära hoida? Mida?

Mida teie olete teinud nende probleemide ära hoidmiseks? Miks (mitte)?

4. Ennetusmeetmed ja koostöö muude struktuuridega

Mida tehakse klubis, et uimastitarvitamist vähendada?

Kas tehakse midagi, kui kellelgi on narkootikumide pärast probleemid (nii tarvitajale kui laiemalt klubis)? Mida?

Kas klubisse on kutsutud kiirabi, politseid, turvafirmasid uimastite tarvitamise pärast?

Kirjeldage situatsiooni.

Kas teie klubil on vastaval teemal mingit koostööd kiirabi, politsei ja/või teiste institutsioonidega? Milles see koostöö seisneb?

Kas hindate seda piisavaks?

Kas seda võiks muuta/tõhustada? Mis osas?